

T.C.

ADNAN MENDERES ÜNİVERSİTESİ

FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

TE-YL-2005-0002

**TÜRKİYE’NİN AVRUPA BİRLİĞİ’ NE YÖNELİK
İNCİR, ZEYTİN, ZEYTİNYAĞI VE PAMUK
İHRACATININ YUNANİSTAN, İTALYA, İSPANYA VE
PORTEKİZ KARŞISINDA REKABET GÜCÜNÜN
BELİRLENMESİ**

HAZIRLAYAN: Mehtap SU

DANIŞMAN: Prof. Dr. Kezban KONAK

AYDIN-2005

T.C.
ADNAN MENDERES ÜNİVERSİTESİ
FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
TE-YL-2005-0002

TÜRKİYE’NİN AVRUPA BİRLİĞİ’ NE YÖNELİK
İNCİR, ZEYTİN, ZEYTİNYAĞI VE PAMUK
İHRACATININ YUNANİSTAN, İTALYA, İSPANYA VE
PORTEKİZ KARŞISINDA REKABET GÜCÜNÜN
BELİRLENMESİ

HAZIRLAYAN: Mehtap SU

DANIŞMAN: Prof. Dr. Kezban KONAK

AYDIN-2005

Bu araştırma ADÜ Araştırma Fonu tarafından ZRF 05029 nolu proje kapsamında desteklenmiştir.

YÜKSEKÖĞRETİM KURULU DÖKÜMANTASYON MERKEZİ
TEZ VERİ FORMU

Tez No:

Konu:

Üniv. Kodu:

Tezin Yazarının

Soyadı : SU

Adı : Mehtap

Tezin Türkçe Adı: Türkiye'nin Avrupa Birliğine Yönelik İncir, Zeytin, Zeytinyağı ve Pamuk İhracatının Yunanistan, İtalya, İspanya ve Portekiz Karşısında Rekabet Gücünün Belirlenmesi

Tezin Yabancı Adı: The Competitiveness of Turkey's Determination Fig, Olive, Olive Oil and Cotton Export to the European Union Compared with Greece, Italy, Spain and Portugal

Tezin Yapıldığı

Üniversite : Adnan Menderes

Enstitü : Fen Bilimleri

Yılı : 2005

Diğer Kuruluşlar : -

Tezin Türü : 1- Yüksek Lisans (X)
2- Doktora ()
3- Tıpta Uzm. ()
4- Sanatta Yeterlilik ()

Dili : Türkçe
Sayfa Sayısı : 84
Referans Sayısı : 52

Tez Danışmanlarının

Ünvanı : Prof. Dr.

Adı : Kezban

Soyadı : KONAK

Türkçe Anahtar Kelimeler

- 1- Rekabet Gücü
- 2- Karşılaştırmalı Üstünlük
- 3- İhracat Benzerlik İndeksi
- 4- Açıklanabilir Karşılaştırmalı Üstünlükler İndeksi
- 5- Karşılaştırmalı İhracat Performans İndeksi

İngilizce Anahtar Kelimeler

- 1) Competitiveness
- 2) Comparative Advantage
- 3) Export Similarity Index
- 4) Revealed Comparative Advantage Index
- 5) Comparative Export Performance Index

Tarih :

İmza

İÇİNDEKİLER

	SAYFA
ÖZ.....	I
ABSTRACT.....	II
ÇİZELGELER LİSTESİ	III
ŞEKİLLER LİSTESİ	V
EK ÇİZELGELER LİSTESİ	VII
KISALTMALAR	VIII
1. GİRİŞ	1
1.1. Araştırmanın Önemi	1
1.2. Araştırmanın Amaçları	3
1.3. Araştırmanın Kapsamı	4
2. KONU İLE İLGİLİ ÖNCEKİ ÇALIŞMALAR	5
3. MATERYAL ve METOT	13
3.1. Materyal	13
3.2. Metot	13
3.2.1. İhracat benzerlik indeksi (İHBİ).....	14
3.2.2. Açıklanabilir karşılaştırmalı üstünlükler indeksi (AKÜ).....	15
3.2.3. Karşılaştırmalı ihracat performansı indeksi (KİP)	17
4. KARŞILAŞTIRMALI ÜSTÜNLÜK VE REKABET GÜCÜ	18
4.1. Karşılaştırmalı Üstünlük	18
4.2. Rekabet Gücü.....	19
4.2.1. Rekabet gücünün tanımı ve belirleyicileri	19
4.2.2. Dünya rekabet gücü sıralamasında Türkiye'nin yeri.....	23
5. REKABET POLİTİKALARI VE AVRUPA BİRLİĞİ İLE TÜRKİYE'DE SEÇİLMİŞ ÜRÜNLERE UYGULANAN TARIM POLİTİKALARI.....	25
5.1. Rekabet Politikaları	25

	SAYFA
5. 2. Avrupa Birliği ile Türkiye’de Seçilmiş rnlere Uygulanan Tarım Politikaları.....	27
6. ARAşTIRMA BULGULARI VE TARTIşMA.....	33
6.1. Türkiye ve Aydın’ da pamuk, zeytin ve incirin nemi	33
6.2. Seçilmiş rnler itibariyle Türkiye, Yunanistan, İtalya, İspanya ve Portekiz’in üretimleri	35
6.3. Seçilmiş rnler itibariyle Türkiye, Yunanistan, İtalya, İspanya ve Portekiz’in ihracatları	38
6.4. İhracat Benzerlik İndeksi, Açıklanabilir Karşılaştırmalı stnlkler İndeksi, Karşılaştırmalı İhracat Performansı İndeksi ile Belirtilen lkelerin İlgili lkelerdeki Rekabet Güçlerinin Hesaplanması	52
6.4.1. İhracat benzerlik indeksi (İHBİ) ile rakip ülkelerin rekabet güçlerinin belirlenmesi	52
6.4.2. Açıklanabilir karşılaştırmalı stnlkler indeksi (AK) ile rakip ülkelerin rekabet güçlerinin belirlenmesi.....	56
6.4.3. Karşılaştırmalı ihracat performansı indeksi (KİP) ile rakip ülkelerin rekabet güçlerinin belirlenmesi	60
7. SONUÇLAR ve ÖNERİLER	65
ÖZET	70
SUMMARY	71
TEşEKKüR	72
KAYNAKLAR	73
EK ÇİZELGELER LİSTESİ.....	78-83
ZGEMİş	84

ÖZ

Bu çalışmada, Türkiye'nin AB'ye yönelik incir, zeytin, zeytinyağı ve pamuk ihracatı Yunanistan, İtalya, İspanya ve Portekiz karşısında rekabet gücü açısından incelenmiştir. İhracat benzerlik indeksi, açıklanabilir karşılaştırmalı üstünlükler indeksi ve karşılaştırmalı ihracat performans indeksi kullanılarak bu ilgili sektörlerdeki rekabetçi durum belirlenmiştir. Sonuçlar Türkiye'nin incirde belirtilen rakip ülkelere karşı ve pamukta ise Yunanistan dışındaki diğer ülkelere karşı rekabet gücünün yüksek olduğunu göstermiştir. Küreselleşme ve AB'ye tam üyelik sürecinde Türkiye'nin ilgili ürünlerde standardizasyon, paketleme, dereceleme gibi kriterleri sağlaması rekabet gücüne olumlu yansıtacaktır.

Anahtar sözcükler: Rekabet gücü, karşılaştırmalı üstünlük, ihracat benzerlik indeksi, açıklanabilir karşılaştırmalı üstünlükler indeksi, karşılaştırmalı ihracat performans indeksi.

ABSTRACT

This study examines the competitiveness of Turkey's fig, olive, olive oil, and cotton export to the EU comparing with Greece, Italy, Spain, and Portugal. The competitiveness of the sectors mentioned above are examined employing export similarity index, revealed comparative advantage index, and comparative export performance index. The results indicate that Turkey has comparative advantage in fig among all of the rival countries compared and has advantage in cotton except Greece. Certain marketing measures such as standardization, packaging, and classification will contribute to the competitiveness for Turkey in the processes of globalization and EU integration.

Keywords: Competitiveness, Comparative Advantage, Export Similarity Index, Revealed Comparative Advantage Index, Comparative Export Performance Index.

ÇİZELGELER LİSTESİ

	SAYFA
Çizelge 1. Seçilmiş ürünlerin kodları ve ürün tanımları	4
Çizelge 2. İhracat Benzerlik İndeksine göre ülkelerin seçimi	13
Çizelge 3. Rekabet Gücünün Belirleyicileri	22
Çizelge 4. Türkiye, Yunanistan, İtalya, İspanya ve Portekiz' in Dünya Rekabet Gücü Sıralamasındaki Yeri	23
Çizelge 5. Türkiye'de Belirtilen Ürünlerin Toplam Bitkisel Üretim Değeri İçerisindeki Payları (2001)	33
Çizelge 6. Aydın ilinde Belirtilen Ürünlerin Toplam Bitkisel Üretim Değeri İçerisindeki Payları (2001)	34
Çizelge 7. Türkiye ve Diğer Ülkelerin 2000/2001 yılları ortalamasına göre İncir, Zeytin, Zeytinyağı ve Pamuk üretimi	36
Çizelge 8. Türkiye ve Diğer Ülkelerin İncir İhracat Miktarı (2001)	38
Çizelge 9. Seçilmiş Ülkelerin AB'ye Olan İncir İhracat Değerleri	39
Çizelge 10. Seçilmiş Ülkelerin Dünyaya Olan İncir İhracat Değerleri	40
Çizelge 11. Türkiye ve Diğer Ülkelerin Zeytin İhracat Miktarı (2001)	41
Çizelge 12. Seçilmiş Ülkelerin AB'ye Olan Zeytin İhracat Değerleri	42
Çizelge 13. Seçilmiş Ülkelerin Dünyaya Olan Zeytin İhracat Değerleri	44
Çizelge 14. Türkiye ve Diğer Ülkelerin Zeytinyağı İhracat Miktarı (2001)	45
Çizelge 15. Seçilmiş Ülkelerin AB'ye Olan Zeytinyağı İhracat Değerleri	46
Çizelge 16. Seçilmiş Ülkelerin Dünyaya Olan Zeytinyağı İhracat Değerleri	47
Çizelge 17. Türkiye ve Diğer Ülkelerin Pamuk (saf) İhracat Miktarı (2001)	48
Çizelge 18. Seçilmiş Ülkelerin AB'ye Olan Pamuk(saf) İhracat Değerleri	49
Çizelge 19. Seçilmiş Ülkelerin Dünyaya Olan Pamuk(saf) İhracat Değerleri	51
Çizelge 20. Türkiye ile Yunanistan, İtalya, İspanya ve Portekiz'in İncir için İhracat Benzerlik İndeksi	52

Çizelge 21. Türkiye ile Yunanistan, İtalya, İspanya ve Portekiz'in Zeytin için İhracat Benzerlik İndeksi	53
Çizelge 22. Türkiye ile Yunanistan, İtalya, İspanya ve Portekiz'in Zeytinyağı için İhracat Benzerlik İndeksi	54
Çizelge 23. Türkiye ile Yunanistan, İtalya, İspanya ve Portekiz'in Pamuk için İhracat Benzerlik İndeksi	55
Çizelge 24. Türkiye ile Yunanistan, İtalya, İspanya ve Portekiz'in incir için açıklanabilir karşılaştırmalı üstünlükler indeksi değerleri	56
Çizelge 25. Türkiye ile Yunanistan, İtalya, İspanya ve Portekiz'in zeytin için açıklanabilir karşılaştırmalı üstünlükler indeksi değerleri	57
Çizelge 26. Türkiye ile Yunanistan, İtalya, İspanya ve Portekiz'in zeytinyağı için açıklanabilir karşılaştırmalı üstünlükler indeksi değerleri	57
Çizelge 27. Türkiye ile Yunanistan, İtalya, İspanya ve Portekiz'in pamuk için açıklanabilir karşılaştırmalı üstünlükler indeksi değerleri	58
Çizelge 28. Türkiye ile Yunanistan, İtalya, İspanya ve Portekiz'in incir için Karşılaştırmalı ihracat performansı indeksi değerleri	60
Çizelge 29. Türkiye ile Yunanistan, İtalya, İspanya ve Portekiz'in zeytin için Karşılaştırmalı ihracat performansı indeksi değerleri	61
Çizelge 30. Türkiye ile Yunanistan, İtalya, İspanya ve Portekiz'in zeytinyağı için Karşılaştırmalı ihracat performansı indeksi değerleri	62
Çizelge 31. Türkiye ile Yunanistan, İtalya, İspanya ve Portekiz'in pamuk için Karşılaştırmalı ihracat performansı indeksi değerleri	63

ŞEKİLLER LİSTESİ

	SAYFA
Şekil 1. Karşılaştırmalı Üstünlüğü Etkileyen Faktörler	18
Şekil 2. Rekabet Gücü Piramidi	21
Şekil 3. Türkiye, Yunanistan, İtalya, İspanya ve Portekiz' in Dünya Rekabet Gücü Sıralamasındaki Yeri	24
Şekil 4. Türkiye'de Belirtilen Ürünlerin Toplam Bitkisel Üretim Değeri İçerisindeki Payları(2001)	33
Şekil 5. Aydın ilinde Belirtilen Ürünlerin Toplam Bitkisel Üretim Değeri İçerisindeki Payları(2001)	35
Şekil 6. 2000/2001 Yılları Ortalamasına Göre Dünya İncir, Zeytin, Zeytinyağı ve Pamuk Üretiminde Ülkelerin Payları	37
Şekil 7. Türkiye ve Diğer Ülkelerin AB'ye 2001 Yılı İncir İhracat Miktarı Payları	38
Şekil 8. Seçilmiş Ülkelerin AB'ye Olan İncir İhracat Değerleri	39
Şekil 9. Türkiye ve Diğer Ülkelerin Dünyaya 2001 Yılı İncir İhracat Miktarı Payları.....	40
Şekil 10. Seçilmiş Ülkelerin Dünyaya Olan İncir İhracat Değerleri	41
Şekil 11. Türkiye ve Diğer Ülkelerin AB'ye 2001 Yılı Zeytin İhracat Miktarı Payları.....	42
Şekil 12. Seçilmiş Ülkelerin AB'ye Olan Zeytin İhracat Değerleri	43
Şekil 13. Türkiye ve Diğer Ülkelerin Dünyaya 2001 Yılı Zeytin İhracat Miktarı Payları.....	43
Şekil 14. Seçilmiş Ülkelerin Dünyaya Olan Zeytin İhracat Değerleri	44
Şekil 15. Türkiye ve Diğer Ülkelerin AB'ye 2001 Yılı Zeytinyağı İhracat Miktarı Payları.....	45
Şekil 16. Seçilmiş Ülkelerin AB'ye Olan Zeytinyağı İhracat Değerleri	46
Şekil 17. Türkiye ve Diğer Ülkelerin Dünyaya 2001 Yılı Zeytinyağı İhracat Miktarı Payları.....	47

	SAYFA
Şekil 18. Seçilmiş Ülkelerin Dünyaya Olan Zeytinyağı İhracat Değerleri	48
Şekil 19. Türkiye ve Diğer Ülkelerin AB'ye 2001 Yılı Pamuk(saf) İhracat Miktarı Payları.....	49
Şekil 20. Seçilmiş Ülkelerin AB'ye Olan Pamuk(saf) İhracat Değerleri	50
Şekil 21. Türkiye ve Diğer Ülkelerin Dünyaya 2001 Yılı Pamuk(saf) İhracat Miktarı Payları.....	50
Şekil 22. Seçilmiş Ülkelerin Dünyaya Olan Pamuk(saf) İhracat Değerleri	51
Şekil 23. Türkiye ile Yunanistan, İtalya, İspanya ve Portekiz'in İncir için İhracat Benzerlik İndeksi	53
Şekil 24. Türkiye ile Yunanistan, İtalya, İspanya ve Portekiz'in Zeytinyağı için İhracat Benzerlik İndeksi	54
Şekil 25. Türkiye ile Yunanistan, İtalya, İspanya ve Portekiz'in Pamuk için İhracat Benzerlik İndeksi	55
Şekil 26. Türkiye ile Yunanistan, İtalya, İspanya ve Portekiz'in incir için açıklanabilir karşılaştırmalı üstünlükler indeksi trendleri	56
Şekil 27. Türkiye ile Yunanistan, İtalya, İspanya ve Portekiz'in zeytin için açıklanabilir karşılaştırmalı üstünlükler indeksi trendleri	57
Şekil 28. Türkiye ile Yunanistan, İtalya, İspanya ve Portekiz'in zeytinyağı için açıklanabilir karşılaştırmalı üstünlükler indeksi trendleri	58
Şekil 29. Türkiye ile Yunanistan, İtalya, İspanya ve Portekiz'in zeytinyağı için açıklanabilir karşılaştırmalı üstünlükler indeksi trendleri	59
Şekil 30. Türkiye ile Yunanistan, İtalya, İspanya ve Portekiz'in incir için Karşılaştırmalı ihracat performansı indeksi trendleri	60
Şekil 31. Türkiye ile Yunanistan, İtalya, İspanya ve Portekiz'in zeytin için Karşılaştırmalı ihracat performansı indeksi trendleri	61
Şekil 32. Türkiye ile Yunanistan, İtalya, İspanya ve Portekiz'in zeytinyağı için Karşılaştırmalı ihracat performansı indeksi trendleri	62
Şekil 33. Türkiye ile Yunanistan, İtalya, İspanya ve Portekiz'in pamuk için Karşılaştırmalı ihracat performansı indeksi trendleri	63

EK ÇİZELGELER LİSTESİ

	SAYFA
Ek Çizelge 1. Türkiye'nin incir, zeytin, zeytinyağı ve pamuk ihracatı, toplam tarım ürünleri ihracatı ve toplam ihracatı (1000\$)	78
Ek Çizelge 2. Yunanistan'ın incir, zeytin, zeytinyağı ve pamuk ihracatı, toplam tarım ürünleri ihracatı ve toplam ihracatı (1000\$)	79
Ek Çizelge 3. İtalya'nın incir, zeytin, zeytinyağı ve pamuk ihracatı, toplam tarım ürünleri ihracatı ve toplam ihracatı (1000\$)	80
Ek Çizelge 4. İspanya'nın incir, zeytin, zeytinyağı ve pamuk ihracatı, toplam tarım ürünleri ihracatı ve toplam ihracatı (1000\$)	81
Ek Çizelge 5. Portekiz'in incir, zeytin, zeytinyağı ve pamuk ihracatı, toplam tarım ürünleri ihracatı ve toplam ihracatı (1000\$)	82
Ek Çizelge 6. AB'nin incir, zeytin, zeytinyağı ve pamukta dünyaya toplam tarım ürünleri ihracatı ve toplam ürün ihracatı (1000\$).....	83

KISALTMALAR LİSTESİ

AB	Avrupa Birliği
ADÜ	Adnan Menderes Üniversitesi
AT	Avrupa Topluluğu
AGM	Azami Garanti Edilen Miktar
AKÜ	Açıklanabilir Karşılaştırmalı Üstünlükler
DGD	Doğrudan Gelir Desteği
ĐİE	Devlet İstatistik Enstitüsü
DPT	Devlet Planlama Teşkilatı
DTÖ	Dünya Ticaret Örgütü
FAO	Birleşmiş Milletler Gıda Tarım Örgütü - Food and Agriculture Organization
IMD	Uluslar arası Yönetim Geliştirme Merkezi - International Institute for Management Development
İHBİ	İhracat Benzerlik İndeksi
KİP	Karşılaştırmalı İhracat Performansı
NCC	Ulusal Rekabet Gücü Konseyi – National Competitiveness Council
NPC	Nominal Koruma Oranı
TARİŞ	İncir, Üzüm, Pamuk, Zeytin Ve Zeytinyağı Tarım Satış Kooperatifleri Birlikleri
TEAE	Tarımsal Ekonomi Araştırma Enstitüsü
TİSK	Türkiye İşveren Sendikaları Konfederasyonu
TÜSİAD	Türk Sanayicileri ve İş Adamları Derneği
TZOB	Türkiye Ziraat Odaları Birliği
UGM	Ulusal Garanti Edilen Miktarlar
UZK	Uluslararası Zeytinyağı Konseyi – International Olive Oil Council
YKM	Yerli Kaynak Maliyeti
ZPD	Zeytinyağı Piyasa Düzeni

1. GİRİŞ

1.1. Araştırmanın Önemi

Türkiye bulunduğu coğrafi konum nedeniyle ve Akdeniz iklimi özelliğiyle İtalya, İspanya ve Yunanistan gibi diğer Akdeniz ülkeleri ile birlikte dünyanın önde gelen zeytin, zeytinyağı, incir ve pamuk üreticilerindedir.

Küreselleşen Dünya ekonomisinin en önemli sonuçlarından biri, bölgesel ekonomik bütünleşmelerdir. Bölgesel ekonomik bütünleşmelerden en güçlü yapıya sahip olanı Avrupa Birliği (AB)'dir. AB'ye girmekte istekli olan Türkiye'nin AB ile ilişkilerini tarihsel süreç içerisinde kısaca özetlemekte yarar görülmektedir. Türkiye'nin AB ile olan ilişkisi 1959 yılında Avrupa Ekonomik Topluluğuna (AET) ortaklık başvurusunda bulunmasıyla başlamıştır. Avrupa Birliği ile olan ilişkiler 12 Eylül 1963 tarihinde imzalanıp 1 Aralık 1964 tarihinde yürürlüğe giren Ankara Anlaşmasına dayanmaktadır. Ankara Antlaşması AET ile Türkiye arasında ortaklık ilişkisinin kurulmasını sağlayan antlaşmadır. Bu ortaklık antlaşması 23 Kasım 1970'de imzalanan ve 1 Ocak 1973'de yürürlüğe giren Katma Protokol ile desteklenmiştir. Katma Protokol 22 yıllık bir sürede gümrük birliği hedefine ulaşmak için alınacak teknik önlemlerin zaman çizelgesini sunmaktadır. Türkiye AB'ye 14 Aralık 1987'de tam üyelik başvurusunda bulunmuştur. 1996 yılında ise gümrük birliği yürürlüğe girmiştir. 1997 yılında yapılan Lüksemburg Zirvesinde Türkiye aday ülkeler arasında sayılmamıştır. 1999 yılında Helsinki'de gerçekleştirilen Avrupa Konseyi Zirve toplantısı Türkiye-AB ilişkileri bakımından bir dönüm noktası olmuştur. Helsinki Zirvesinde Türkiye'ye resmi olarak adaylık statüsü verilmiş ve diğer aday ülkelerle eşit şart ve kriterlerle değerlendirilmesi karara bağlanmıştır. Türkiye için ilk katılım Ortaklığı Belgesi'nin 8 Mart 2001 tarihinde AB Konseyi tarafından onaylanmıştır. AB Komisyonu tarafından hazırlanan bu belge, Türkiye'nin üyeliğe hazırlanma sürecinde ilerleme kaydetmesi gereken alanları belirleyen bir yol haritası niteliğindedir. Katılım Ortaklığı Belgesinde yer alan öncelikler temelinde ülkemiz tarafından hazırlanan "Ulusal Program" ise 19 Mart 2001 tarihinde Bakanlar Kurulunda kabul edilmiştir. 2002 yılında yapılan Kopenhag Zirvesi'nde Türkiye açısından iki önemli alanda kararlar alınmıştır. Bu kararlardan

ilki Türkiye ile katılım müzakerelerinin başlatılmasına ilişkin süreçle ilgili değerlendirmelerdir. Diğer önemli karar ise, taraflar arasında anlaşma sağlansa da sağlanmasa da, Güney Kıbrıs'ın diğer 9 aday ülke ile birlikte 1 Mayıs 2004 tarihi itibarıyla AB üyeliğine kabul edileceğinin teyit edilmiş olmasıdır. 2004 yılında yapılmış olan Brüksel Zirvesi ile Türkiye'ye 3 Ekim 2005 tarihine müzakere tarihi verilmiştir (http://europa.eu.int/comm/enlargement/turkey/eu_relations.htm).

AB'nin ne zaman, hangi ülkelerle kurulduğu ve üye olan ülkelerin hangi yıllarda AB'ye üye olduğunu kısaca açıklamanın bu çalışma açısından faydalı olacağı düşünülmektedir. Avrupa Topluluğu (AT) 1958 yılında Belçika, Almanya, Fransa, İtalya, Lüksemburg ve Hollanda'nın bir araya gelmesiyle oluşmuş bir topluluktur. 1973 yılında ilk genişlemesini yaşayan AB'ye Danimarka, İrlanda ve İngiltere dahil olmuştur. İkinci genişlemesi 1981 yılında Yunanistan'ın katılımı ile gerçekleşmiştir. 1986 yılında da İspanya ve Portekiz birliğe katılmıştır. 1995 yılında ise Avusturya, Finlandiya ve İsveç'in birliğe katılması ile AB 15 üyeye ulaşmıştır. 2004 yılında ise 10 üye ülkenin adaylığı ile AB üyesi ülke sayısı 25 olmuştur.

Bu çalışmaya konu olan Türkiye ve diğer ülkelerin seçilmiş ürünlerdeki önemine bakıldığında; Türkiye, İtalya, Yunanistan, İspanya ve Portekiz dünya zeytinyağı üretiminin %86'sını, dünya zeytin üretiminin %81,2'sini, dünya incir üretiminin %39,4'ünü ve dünya pamuk üretiminin ise %7,3'ünü karşılamaktadır. Seçilmiş ülkelerin içerisinde İspanya tek başına dünya zeytinyağı üretiminin %44,20'sini, İtalya ise %21,60'ını karşılamaktadır. Dünya zeytin üretiminin %38,20'sini İspanya karşılamaktadır. Dünya incir üretiminin %23,10'unu; dünya pamuk üretiminin ise %4,5'ini Türkiye karşılamaktadır (DİE, Tarımsal Yapı ve Üretim -2001).

Gittikçe artan küreselleşme eğilimi uluslararası ticaretin serbestleşmesine ve dolayısıyla yoğun bir rekabet ortamının oluşmasına yol açmaktadır. Küreselleşmenin ve bölgesel bütünleşmenin süregeldiği günümüzde rekabet gücü önem kazanmıştır. Bu olgu çerçevesinde ülkeler arasında ekonomik sınırlar giderek kalkmakta, ticaret serbestleşmekte ve bu durumda rekabet ve rekabet gücü ön plana çıkmaktadır.

Bir piyasa sisteminin varlık ve etkinliği için rekabet stratejik bir öneme sahiptir. Piyasa sistemini oluşturan unsur, piyasalar değil rekabettir. Çünkü piyasalar,

her devirde ve her ülkede var olmuştur. Piyasaların olduğu ortamı, sisteme dönüştüren unsur, rekabettir. Bu sebeple piyasaların düzenlenişi ve işleyişi, ancak rekabet süreci içinde olursa, piyasa sistemi etkin olabilmektedir. Bu yüzden, rekabet süreci piyasa ekonomisinin esas unsurudur. Rekabet yarışının var olabilmesi için çok sayıda tarafın olması gerekir. Rekabete dayalı bir sistemin yürürlükte olduğu serbest piyasa ekonomisi ülkeleri, rekabet edebilirliğin koşullarını da üretmektedirler. Hiç şüphesiz, ancak bu koşullara uyanlar rekabet edebileceklerdir. Ülkelerin gündeminde ilk sırada yer alan bu konuda, dünyanın en gelişmiş ve zengin ülkeleri dahi hem mevcut paylarını koruyabilmek hem de rekabet güçlerini daha da artırabilmek için çok çeşitli araştırmalar yapmaktadırlar.

Rekabet gücü bir ekonomide büyüme ve istihdam artışı sağlamanın, yaşam düzeylerini yükseltmenin ön koşulu olmaktadır. Öyle ki, rekabet gücünün yükselmesiyle bir yandan yurtiçi piyasada satılacak ve ihraç edilecek malların üretimi ve dolayısıyla istihdam düzeyi artarken, bir yandan da kârlılık ve dolayısıyla yatırımlar artacaktır. Rekabet gücünün düşmesi ise bu etkilerin tam tersini meydana getirmektedir (Kılıçkaplan, 1997). Bu araştırmada belirtilen ürünlerde, seçilmiş ülkelerin birbirine göre mevcut durumları ortaya konmaya çalışılmıştır.

1.2. Araştırmanın Amaçları

Bu çalışmanın ana amacı incir, zeytin, zeytinyağı ve pamukta Türkiye, Yunanistan, İtalya, İspanya ve Portekiz'in dış ticarete rekabet güçlerinin belirlenmesidir. Çalışmanın spesifik amaçları aşağıdaki gibi sınıflandırılabilir:

- Türkiye, Yunanistan, İtalya, İspanya ve Portekiz'in Avrupa Birliği ve dünya ticareti düzeyinde incir, zeytin, zeytinyağı ve pamuktaki ticaretinin yapısını ve uygulanan politikaları belirlemek,
- Belirtilen ülkelerin dış ticaretteki rekabet güçlerini, rekabet indeksleri kullanarak 1990, 1995, 2000 ve 2001 yılları için periyodik olarak hesaplamak,
- Türkiye'nin söz konusu ürünlerde rekabet gücünü geliştirebilmesi için önerilerde bulunmak.

1.3. Araştırmanın Kapsamı

Araştırmada seçilen ülkeler (Portekiz hariç) Türkiye gibi Akdeniz ülkesidir. Ayrıca bu ülkelerin Türkiye ile tarımsal yapısı ve iklimi birbirine benzemektedir.

Araştırmada seçilen ürünlerin ürün kodları ve ürün tanımları çizelge 1'de verilmiştir. Çalışmada incir değeri olarak; kuru incirle yaş incir değerlerinin toplamı alınmıştır.

Çizelge 1. Seçilmiş ürünlerin kodları ve ürün tanımları

Ürün Kodu	Ürün Tanımı
08042010	Taze İncir
08042090	Kuru İncir
07099031	Yemeklik Zeytin
07099039	Yağlık Zeytin
150910	Saf Zeytinyağı ve Fraksiyonları
150990	Zeytinyağı ve Fraksiyonları (Rafine Zeytinyağı ve Diğerleri)
5201	Saf Pamuk

Kaynak: European Community. Comext Database, 1990-2001.

İlgili ürünlerde; İhracat Benzerlik İndeksi, Açıklanabilir Karşılaştırmalı Üstünlükler İndeksi ve Karşılaştırmalı İhracat Performansı indeksi değerleri 1990, 1995, 2000 ve 2001 yılları için hesaplanarak indeks değerlerinde dönemler boyunca oluşan değişikliklerin gözlemlenebilmesi amaçlanmıştır. Araştırmada bölüm 6.3. 'de yer alan çizelgelerde (yanında yıldız(*) işareti bulunan değerlerde), AB değerinin dünya değerinden yüksek çıkmasının nedeninin kullanılan veri tabanlarının farklılığından kaynaklandığı düşünülmektedir.

Araştırmanın amaçlarını gerçekleştirmek için yapılan çalışmalar beş bölüm olarak verilmiştir. Birinci bölümde, araştırmanın önemi, amacı ve kapsamı tanımlanmış, ikinci bölümde araştırma konusu ile ilgili olarak daha önce yapılan çalışmaların kısa özetleri verilmiş, üçüncü bölümde ise araştırmada kullanılan materyaller, verilerin değerlendirilmesinde izlenen yöntemler açıklanmıştır. Araştırma bulguları ve tartışma dördüncü bölümde açıklanmıştır. Araştırma sonuçları ve başlıca sorunlara yönelik çözüm önerileri son bölüm olan beşinci bölümde verilmiştir.

2. KONU İLE İLGİLİ ÇALIŞMALAR

Dünyada ve Türkiye’de rekabet gücü ile ilgili çeşitli araştırmalar mevcuttur. Konu ile ilgili olarak gerek yurt içinde ve gerekse yabancı ülkelerde yapılmış araştırmalardan ulaşılabilen ve önemli bulunanlar aşağıda kısaca özetlenmiştir.

Vollrath et al. (1989), çalışmalarında rekabet gücünü ortaya koyabilmek için nicel indeksler oluşturmuşlardır. Ekonometrik analizler sonucunda, hükümet müdahalelerinin ve ekonomik faktörlerin global tarım rekabet gücü üzerine önemli bir etkisinin olduğu belirtilmiştir.

Butault and Cyncynatus’un (1991), bir çalışmasında European Farm Accounting Network’ den alınan 1984-1986 yıllarındaki 12 üyeye ait veriler incelenmiştir. Özellikle Girdi- Çıktı katsayılarının belirlenmesi için ulusal tarım sektörü ve tarımsal bölgelerde, birleştirilmiş tarımsal fiyatların üretim maliyetlerinin hesaplanması gibi ekonometrik metotlar kullanılmıştır. Sonuç olarak, fiyatlarda önemli derecede üretim maliyetlerindeki farklılığının önemli bir düzeyde olduğu, fiyatlardaki bu eşitsizliğin bölgesel seviyede oldukça yüksek olduğu görülmüştür. Çalışma sonucunda beyaz un, şarap, koyun yetiştiriciliği ve süt ürünleri ile ilgili üretim masrafları; birim fiyatları ve göreceli fiyatlar ile Avrupa tarımının ekonomik göstergesi gibi genel sonuçları içeren bir model oluşturulmuştur.

Pala ve Saygı (1991), gıda sanayinin Türk ekonomisindeki yeri, ihracatta önem taşıyan gıda sanayi alt sektörlerin değerlendirilmesi ve rekabet gücünün artırılması için alınması gerekli önlemleri incelemişlerdir.

Anonymous (1993), Bu çalışmada rekabet gücü kavramı ve rekabet gücü ile ilgili teoriler araştırılmıştır. Çalışmada, tarım-gıda sektöründeki rekabet gücü ve belirleyicileri analiz edilmiştir. Kanada tarımının araştırılması ve politikalarının belirlenmesi amacıyla bir rehber özelliği taşımaktadır. Bu çalışma, rekabet gücünü, tarım-gıda sektöründeki rekabet gücü yönelimlerini ve politika sorunlarını ortaya koymak istemiştir.

Anonymous (1995), Bu çalışmada, francophone kuşağı dışında kalan 45 ülkedeki pamuk sektöründeki rekabet gücü incelenmiştir. Rekabet gücünün tanımlanabilmesi için ürün üretim bilgileri, pamuk ve pamuk ürünleri ihracat

bilgilerinin analizi gibi önemli faktörlerden yararlanılmıştır. Ayrıca Dünyada ekilmiş veya hasat edilmiş ürün miktarları, pamuk üretim ve ihracat miktarları gibi trendlerin de analizi yapılmıştır. Güney Afrika, Arjantin, Avustralya, ABD, Meksika, Nijerya, Özbekistan, Pakistan, Paraguay, Suriye, Tanzania, Türkiye ve Zimbabwe pamuk üretiminde, işleminde, pazarlamasında ekonometrik olarak karşılaştırılmıştır. Sonuç olarak, bugünkü ve gelecekteki trendler, Afrika ile birlikte, pamuk lifi talebinin bu ülkelerin pazarlama sisteminin organizasyonu, fiyatların eğilimi, kalitenin sağlanması, risk yönetimi tekniklerinin; vadeli sözleşmeler ve pazar seçeneklerinin doğrultusunda olduğunu göstermiştir.

Diaz (1995), araştırmasında gıda endüstrisinin AB'nin önde gelen imalat endüstrilerinden olduğunu belirtmiştir. 1992 deki üretim değerlerine göre gıda endüstrisi 520.000 ECU ile birlikte yıllık %4.5 büyüme oranı göstermiştir. Bu çalışma ile İspanyol gıda endüstrisinin karakteristik özellikleri tanımlanmakla birlikte, İspanya'nın AB gıda sektöründeki rolü ve uluslararası rekabet gücüne ilişkin özellikleri de gösterilmeye çalışılmıştır. Farklı ürünler rekabet gücü düzeyine göre gruplandırılmıştır. Tahıl ve likit ürünler talebi güçlü iken, süt, taze et ve hayvan gıdası talebi güçsüz bulunmuştur.

Kibritçioğlu (1996), çalışmasında uluslararası rekabet gücünün hangi düzeylerde incelenebileceği, ne anlama geldiği, türleri, göstergelerin neler olduğu, nelerden etkilendiği ve benzer bazı kavramlardan farklılıkları üzerinde durmuştur.

Mattas et al. (1996), Avrupa Birliği ülkeleri arasındaki gıda ihracat modellerindeki ve ikinci genişlemeden (1981) sonraki değişimlerin kaynağı incelenmiştir. On Avrupa Birliği ülkesindeki gıda ürünlerinin rekabet gücünü bulabilmek için sabit pazar payı modelinden yararlanılmıştır. Avrupa Birliği ülkeleri arasında, gıda ihracat modellerinin değiştiği ve rekabet gücünün önemli bir şekilde değişiklik gösterdiği saptanmıştır. Sonuç olarak, bazı ülkelerin spesifik ürünlerde rekabet gücü yüksek iken, diğer bazı spesifik ürünlerde rekabet gücü düşük çıkmıştır.

Kılıçkaplan (1997), çalışmasında Türkiye'nin AB ile olan ihracatındaki rekabet gücünü, Uluslararası Standart Ticaret Sınıflaması (SITC) Rev. 3 mal grubu bazında ve seçilen beş adet değişkenin 1991-1994 dönemi verilerini kullanarak ölçülmeye çalışmıştır. Araştırma sonucunda Türkiye'nin AB ile rekabet edebileceği

mal grupları öncelik sıralamasına sokulmuştur. Türkiye ekonomisinin kararlı olmayan yapısı içinde analiz sonuçlarını daha iyi yorumlayabilmek için dört yıla ilişkin ayrı ayrı analiz yapmıştır. Daha sonra, söz konusu yıllar için aynı mal grubu bazında AKÜ indekslerini hesaplamış ve sonuçları karşılaştırmıştır.

Traill and Pitts (1997), AB ülkeleri ile farklı gıda sektörleri üzerinde, 6 örnek olayın incelemesiyle uluslararası rekabet gücü ile ilgili güncel teoriler test edilmiştir. Her bir örnek rekabet gücünün belli bir yönünü bize göstermektedir. Gıda endüstrisi rekabet gücünü belirleyen faktörler ve AB gıda endüstrisi yapısal değişiklikleri üzerinde çalışılmıştır. Sonuç olarak İrlanda'da süt sektörü; Birleşik Krallık' da çiçekçilik; Belçika' da domuz eti sektörü, İtalya' da makarna endüstrisi, İsveç' de gıda sektörü ve Finlandiya' da gıda sektörünün rekabet gücü yüksek belirlenmiştir.

Ravi and Reddy (1998), çalışmalarında, Karnataka bölgesine özgü yerel ve uluslararası pazarlarda seçilmiş tarım ürünlerin karşılaştırmalı üstünlükleri incelemişlerdir. Bölgede yetişen 6 önemli ürünün ihracat rekabet gücü incelenirken, mısır, jowar bitkisi, yer fıstığı, ayçiçeği, pamuk ve kahve gibi plantasyonu yapılan ürünler kullanılmış, nominal koruma oranı (NPC) rekabet gücü göstergesi olarak kullanılmıştır. Bu altı ürün arasında yapılan çalışma sonucunda, Jowar bitkisi, mısır, yer fıstığı ve ayçiçeğinin ihracat rekabet gücü önemli derecede düşük olduğu halde, kahvenin ihracatında son zamanlarda yerel pazarların, ihracat pazarına göre daha uygun bir hale geldiği görülmüştür. Ayrıca Karnataka'nın pamuk ihracatında toplam bir üstünlüğe sahip olduğu da görülmüştür. Sonuç olarak Hindistan'ın; pamuk ihracatındaki avantajını kapitalize etmesi için pamuğun uzun vadede mal vereni olarak, ihracat politikalarını düzenlemesi ve uygun hale getirmesi gerektiği belirtilmiştir.

Saraçoğlu ve Köse (2000), çalışmalarında, üretim ve dış ticaret zaman serileri vasıtasıyla Türk makarna, bisküvi ve buğday unu sanayindeki eğilimlerin ortaya koymuşlar ve böylece Türkiye için genel bir değerlendirme yapmışlardır. Belirtilen ürün gruplarında rakip ülkeler karşısında Türkiye'nin uluslararası rekabet gücünün "Karşılaştırmalı İhracat Performans" indeksi ile ortaya koymuşlar ve elde edilen sonuçları yorumlamışlardır. Bu ürünlerde Türkiye'nin muhtelif rakip ülkeler karşısındaki uluslararası rekabet gücünü çok değişkenli bir çerçevede "Temel

Bileşenler Analizi" yöntemiyle incelemişler. Ayrıca Engle-Granger ortak bütünleşme analizi yöntemi kullanılarak adı geçen ürünlerin ihracatı ile reel döviz kuru ve yurtdışı nispi fiyatlar arasındaki uzun dönem denge ilişkilerinin araştırılması ve uzun dönemli denge ilişkisi içerisinde olan değişkenler için hata düzeltme modellerinin kurulması ve böylece değişkenler-arası dinamik ilişkilerin saptamasını yapmışlardır. Buğday destekleme politikasının adı geçen ürünlerdeki rekabet gücüne etkisini ekonometrik yaklaşımla ampirik olarak araştırmışlar ve belirtilen ürün gruplarında üretim, hammadde temini, ihracat, pazarlama ve finansman ile ilgili yaşanan sorunları firmalarla yapılan anketler vasıtasıyla ortaya çıkartmışlardır.

Akgüngör ve ark. (2001), çalışmalarında Türk meyve ve sebze işleme sanayi ihracatı kapsamında en yüksek paya sahip olan üç ürünün (domates, üzüm ve turunçgil işleme sanayi ürünleri) Avrupa Birliği piyasasında, topluluk üyesi olan rakip ülkeler karşısındaki pazar payı açısından rekabet gücünü belirlemek ve mevcut konumun sürdürülebilir rekabet koşullarına uyum potansiyelini belirlemeyi amaçlamışlardır. Araştırmanın ilk aşamasında, Türkiye'nin meyve ve sebze işleme sanayi dışsatımında en yüksek paya sahip olan üç ürün grubu olan üzüm, domates ve turunçgiller işleme sanayi ürünlerinin mevcut rekabet gücünün düzeyi incelenmiş ve rekabet gücü ve maliyetler arasındaki ilişki tartışılmıştır. Bu aşamada Türkiye'nin domates, üzüm ve turunçgil işleme sanayinin Avrupa Birliği piyasalarında Avrupa Birliği ülkeleri karşısındaki rekabet gücü belirlenirken İhracat Benzerlik İndeksi, Açıklanabilir Karşılaştırmalı Üstünlükler İndeksi ve Karşılaştırmalı İhracat Performansı İndeksi kullanılmıştır. İkinci aşamada ise domates, üzüm ve turunçgil işleme sanayi mamullerini ihraç eden firmalar, uluslar arası piyasalardaki rekabet gücünün sürdürülebilirliği ve yenilikçilik açısından değerlendirilmiş ve böylelikle firmaların yenilik yaratma potansiyeli tartışılmıştır. Çalışmanın sonucunda, Türkiye'nin özellikle üzüm ve turunçgil işleme sanayi ürünlerinin Avrupa Birliğine dışsatımında Topluluk üyesi rakipler karşısında bir maliyet avantajı yakaladığını; ancak firmaların sürdürülebilir rekabet gücü açısından düşük bir potansiyele sahip oldukları belirlenmiştir.

Alpay ve ark. (2001), çalışmalarında Gıda sanayinin 5 önemli alt sektöründe (zeytinyağı, balık ürünleri, sebze konserveleleri, domates salçası ve meyve suları),

kaliteli üretim anlayışının ve çevreye duyarlı üretimin ihracat performansı üzerindeki etkisi, firma seviyesinde toplanan verilerle analiz edilmiştir. Analiz yapılırken parametrik ve non-parametrik analiz kullanılmıştır. Yapılan parametrik ve non-parametrik analiz sonucunda hem gıda sanayi genelinde ve hem de alt sektörler bazında kaliteli ve çevreye duyarlı üretim anlayışının ihracat performansını olumlu olarak etkilediği görülmüştür. Yine benzer şekilde dikey entegrasyonu kuvvetli olan, yani üretim zincirlerindeki kontrolü yüksek olan firmaların daha fazla ihracat yaptıkları bulunmuştur. Tecrübenin de ihracat üzerinde önemli bir pozitif etkisi olduğu tespit edilmiştir.

DİE (2001), DİE'nin bir araştırmasında imalat sanayinde 26 sektörde, çeşitli ekonomik faktörler göz önünde tutularak ihracat yapan işyerlerinin rekabet edebilirliği ölçülmüş, üretim ve kapasite kullanımları, ihracat ve ithalat açısından mevcut bilgi ve sorunları, işyerlerinin gelecekte hangi dış pazara yönelecekleri, ihracat performansları, pazarlama güçlükleri, finansman sorunları, teknoloji, standart ve araçları kullanımları, AR-GE çalışmaları ve teknolojik düzeyleri değerlendirilmiş ve sektörlere ait Rekabet Gücü Endeksi, Beşli (5'li) Likert Ölçeklemesi Tekniği kullanılarak 2000 ve 2001 yılları için oluşturulmuştur.

Özkaya ve ark. (2001), çalışmalarında, Türkiye'de ve AB'de uygulanan destekleme politikalarını incelenmiş ve karşılaştırmışlardır. Sonuç olarak, ülkemizde tarımsal politika değişiminin hedeflenmesi gerektiği, bunun ülkemiz gibi gelişmekte olan ülkelere kısa dönemde olmasının oldukça zor olacağı belirtilmiş, aynı zamanda ülkemizde tarım kurum ve kuruluşlarının iyileştirilmesine yönelik tavsiyelerde bulunulmuştur.

Atıcı (2002), Aydın ilinde üretilen pamuk, incir ve buğdayın dış ticarete rekabet açısından karşılaştırmalı üstünlüklerini İç Kaynak Maliyeti (İKM) metodu kullanarak belirlemeye çalışmıştır. Araştırma sonuçları incirde daha fazla olmak üzere pamuk ve incirde karşılaştırmalı üstünlüğün olduğunu, buğdayda ise bulunmadığını göstermiştir.

Kotan (2002), uluslararası piyasalardaki rekabet gücünün nelere dayandığı ve hangi göstergelerle ölçülebileceğini tartışmış, Türkiye'nin uluslararası rekabetteki yeri konusunda değerlendirilmeler yapmıştır. Bunun sonucunda, sadece kur

hareketleri ve maliyetleri kırsal yapılabacak rekabetin yeterli olmadığı görülmüştür. Türkiye ile ilgili yapılan hesaplamalar incelendiğinde, kurlarda yapılan hareketlerin olumlu etkilerinin oldukça kısa ve geçici olduğunu belirtmiştir.

Uysal (2002), ülkemiz tarım sektörünün rekabet gücünü arttırması için uygulanması gereken politikaları farklı boyutlardan ortaya koymuştur. Bu amaçla çalışmada öncelikle rekabet, rekabet türleri ve rekabet avantajı sağlayan faktörleri ortaya koymuş, ardından Türkiye tarımının rekabet avantajları ve dezavantajlarını değerlendirmiştir. Çalışmada son olarak özelde tarım sektörünün rekabet gücünün arttırılması, genelde de sektörün yeniden yapılanması için uygulanması gereken politikaları belirtmiştir.

Atıcı ve ark. (2003), çalışmalarında Avrupa Birliği aday ülkelerindeki et, süt, peynir ve yumurta gibi bazı seçilmiş hayvansal ürünlerin durumunu rekabet gücü açısından incelenmiştir. İhracat Performans İndeksi metodu kullanılarak bu ilgili sektörlerdeki rekabetçi durum belirlenmiştir. Çalışmanın sonucunda Litvanya'nın tereyağında, Macaristan'ın kümes hayvancılığında ve Bulgaristan'ın koyun ve keçi etinde diğer ülkelere göre rekabet gücünün yüksek olduğu belirlenmiştir.

Göksu (2003), Türkiye ile Avrupa Birliği zeytinyağı sektörünün karşılaştırarak Avrupa Birliği'ne uyum açısından sorun yaratan eksiklikler ile üyelik sürecinde sorunların çözümüne yönelik olarak yapılması gerekenler değerlendirmiştir.

Yılmaz (2003), Türk ekonomisinin rekabet gücünü ve dış ticarete uzmanlaşmanın yönünü çeşitli rekabet indeksleri kullanarak inceleyip, sonuçları Bulgaristan, Çek Cumhuriyeti, Macaristan, Romanya ve Polonya gibi beş AB aday ülkesi ile karşılaştırmıştır. Sonuçlar Türkiye'nin hammadde ve işgücü yoğun ürünlerin ihracatında üstünlüğü olduğunu ve bu açıdan Romanya, Polonya ve Bulgaristan ile benzer ihracat yapısal özellikler taşıdığını göstermiştir.

Demir (2004), araştırmasında Türkiye'de, üretim kesiminin rekabet edebilirliğini artırarak yaşama ve kazanma alanı geliştirilmesi ihtiyacının çok arttığı bu dönemde, her şirketin ve alt sektörün kullanması gerekli yöntemlerden başlıcalarını bir kılavuz olarak sunmuştur. Rekabet gücünü ölçmeye yarayan ölçütlerden bazılarını: YKM/DRC(Yerli Kaynak Maliyeti), AKÜ/RCA (Açıklanmış

Karşılaştırmalı Üst ünlük), AKÜ2, RCA2, ihrac pazarları içindeki pay, net ihracat oranı, ihracat/ithalat oranı, ithalat nüfuz oranı, uluslararası rekabete maruz kalma, sektör içi ticaret, ARGE etkililiği, patentler, fiyat-maliyet marjı, kâr marjı olarak belirtmiştir.

Dönmez (2004), AB’de Zeytinyağı Piyasa Düzenini (ZPD) incelemiş ve Türkiye açısından değerlendirmesini yapmıştır. ZPD’ de yapılan reform çalışmaları özellikle de son reform çalışması incelenmiş ve Türkiye açısından uygulanmasında yarar görüleceği bulunan bazı uygulamalar belirlenmiştir.

Işın ve ark. (2004), Türkiye’nin dünya genelinde ve özellikle AB pazarında, kuru incir dış satımındaki payının korunması, hedef pazarın araştırılması, taze incir ihracatının geliştirilmesi, AB’ye tam üyelik süreci ve Dünya Ticaret Örgütü (DTÖ) anlaşmaları çerçevesinde değerlendirmişlerdir. Ayrıca, üreticiler ve işleme tesisleri/dış satımcılar ile yapılan anketler sonucu elde edilen verileri de değerlendirerek mikro düzeyde yaşanan sorunları ortaya konmuş, çözüm önerileri getirmişlerdir.

Nacak (2004), Türkiye’de pamuk dış ticaretinin yapısı ve bunu etkileyen faktörleri incelemiştir. Pamuk dış ticaretini etkileyen faktörleri ve etki derecelerini ortaya koymak amacı ile Türkiye pamuk arz, talep ve dış ticaretinin analizi(kısmi denge analizi) yapılmıştır. İkinci bölümde son olarak, pamuk dış ticareti yapan firmalarla anket çalışmaları yapılarak firma ölçeğinde pamuk dış ticaretinin yapısı incelenmiştir. Çalışmanın üçüncü bölümünde, ortaya çıkan sorunlar tespit edilerek, alternatif çözüm önerileri üretilmiştir. Çalışmanın sonucunda, pamuk dış ticaretini etkileyen iç ve dış kaynaklı birçok faktörün mevcut olduğu ortaya çıkmıştır.

Turhan (2004), Türk imalat sanayi içerisinde rekabet gücü yüksek olan sektörlerden biri kabul edilen Türk Gıda Sanayi ile ilgili değerlendirmeler yaparak, genelde ve alt sektörler bazında mevcut durumu incelemiştir. Araştırmada süt ve domates işleme sektöründen seçilen ikişer büyük ölçekli firma arasında farklılaştırılmış ürün oligopol modeliyle alt sektörlerin ve firmaların rekabet gücünü ölçmüştür. Elde edilen bulgulara göre ise süt sektöründen seçilen iki firmanın fiyat açısından işbirlikçi bir yaklaşımda oldukları ve birbirleri arasında sıkı bir rekabetin olmadığını, salça sektöründen seçilen iki firmanın ise aralarındaki fiyata dayalı

rekabet gücünün yüksek olduğunu belirtmiştir.

Abay ve ark. (2005), çalışmalarında Türkiye’de tarım politikasındaki değişime etki eden faktörler ile uygulanan politikaları ele alarak, küresel boyutta rekabet gücü bulunan, kurumsal altyapısı ve politika uygulamaları itibariyle AB ile uyumlu ve sürdürülebilir bir tarımsal yapı oluşumuna olanak sağlayabilecek nerileri ortaya koymuşlardır.

3. MATERİYAL VE METOT

3.1. Materyal

Bu çalışmanın materyalini, European Community'nin Comext Database'i ve Birleşmiş Milletler Gıda Tarım Örgütü - Food and Agriculture Organization (FAO)'nün Statistical Database'inden alınan veriler ile ilgili alanda yapılmış çalışmalar oluşturmaktadır. Bu çalışma da Türkiye, Yunanistan, İtalya, İspanya ve Portekiz'in incir, zeytin, zeytinyağı ve pamuktaki ihracatlarına ait veriler (1990-2001) Comext Database'den, bu ülkelerin bu ürünlerdeki Dünyaya olan ihracatlarına ait veriler ise FAO ve DPT'den sağlanmıştır. Ayrıca bu konuda yapılmış çalışma, araştırma ve makaleler de gözden geçirilmiştir.

3.2. Metot

Bu çalışmaya konu olan AB ülkelerin seçimini yapmak için İhracat Benzerlik İndeksinden (İHBI) yararlanılmıştır. Çalışmanın verileri 2004 yılından önceki değerleri içerdiği için 2004 yılından önce toplam 15 olan AB ülkeleri alınmıştır. Bu ülkelerin seçilmiş ürünlerdeki İHBI değerleri hesaplanarak, çizelge 2'de oluşturulmuştur.

Çizelge 2. İhracat Benzerlik İndeksine göre ülkelerin seçimi

İhracat yapan ülkeler	İthalatı Yapan Ülke: Avrupa Birliği			
	2001			
	İncir	Zeytin	Zeytinyağı	Pamuk
Türkiyex Fransa	0,00847	0,00082	0,04106	0,04497
Türkiyex Avusturya	0,01508	0,00000	0,00271	0,00032
Türkiyex Hollanda	0,02126	0,00071	0,01901	0,00000
Türkiyex Almanya	0,01236	0,00033	0,05983	0,03569
Türkiyex İngiltere	0,00641	0,00017	0,04106	0,04497
Türkiyex İrlanda	0,00000	0,00026	0,00592	0,00134
Türkiyex Danimarka	0,00067	0,00000	0,00169	0,00088
Türkiyex Belçika	0,00796	0,00062	0,01895	0,08599
Türkiyex Lüksemburg	0,00134	0,00019	0,02261	0,00000
Türkiyex İsveç	0,00122	0,00000	0,01821	0,00631
Türkiyex Fillandiya	0,00009	0,00000	0,00056	0,00046
Türkiyex Yunanistan	0,21178	0,00231	3,33611	1,31435
Türkiyex İtalya	0,03098	0,00231	2,25078	0,05021
Türkiyex İspanya	0,03565	0,00231	0,13908	0,13908
Türkiyex Portekiz	0,00781	0,00231	0,86121	0,02867

Kaynak: European Community, Comext Database, 2001. FAO, 2005.

Bu çizelgeden de görüldüğü gibi Türkiye'nin ihracatını yaptığı ürünler itibariyle ihracat Benzerlik İndeksi en yüksek olan değerler Yunanistan, İtalya, İspanya ve Portekiz'de hesaplanmıştır. Bundan dolayı bu seçilen ülkeler ile seçilen ürünler bazında rekabet gücü hesaplanmak istenmiştir.

Ülkeler ve ürünlere ait rekabet gücünün hesaplanması için İhracat Benzerlik İndeksi, Açıklanabilir Karşılaştırmalı Üstünlükler İndeksi ve Karşılaştırmalı İhracat Performansı İndeksi metotları kullanılmıştır. Bu indeksler ile söz konusu ülkelerin hangi ürünlerde rekabet düzeyinin fazla olduğu ortaya konulmaya çalışılmıştır.

3.2.1. İhracat benzerlik indeksi (İHBİ)

İhracat benzerlik indeksi, uluslararası iktisatta iki ülkenin ya da ülke grubunun benzer ihracatlarının rekabetini belirlemek için kullanılan bir ölçüttür. Diğer bir ifade ile rakip ülkelerin hangileri olduğunun belirlenmesi için İHBİ kullanılabilir. Bu indeks yolu ile aynı zamanda, ülkenin ihracat yapısı ve ekonomik yapısının zaman içinde daha benzer ya da daha farklı hale gelme derecesi konusunda bir yorum yapılması mümkün olabilir. İHBİ' nin diğer indekslere göre avantajı, sadece standartlaştırılmış uluslararası ticaret verilerinin kullanılmasını gerektirmesi şeklinde ifade edilmektedir (Akgüngör ve ark.,2001) .

Yöntemin esası, ihracatın mal gruplarına göre oransal dağılımının benzerliğidir. Başka bir ifade ile indeks toplam ihracatın mutlak büyüklüğünden etkilenmemektedir. Bu da örneğin küçük bir ülkenin ihracat yapısının büyük bir ülke grubu ile kıyaslanabilmesine olanak sağlamaktadır. Benzerliğin en az olduğu durumda indeks “sıfır” değerini almaktadır. İhracatın mal gruplarına göre oransal dağılımı çakışıkça indeks büyümekte, tam bir çakışma olduğunda en yüksek değere “yüz”e ulaşmaktadır (Akgüngör ve ark., 2001).

İhracat benzerlik indeksinin zaman içinde yükselmesi, ülkelerin ihracat yapısı bakımından birbirlerine daha benzer hale geldiklerine ve dolayısıyla uluslararası piyasalarda, ele alınan ürünler kapsamında rakip ülke konumuna geldiklerine işaret etmektedir. İhracat benzerlik indeksinin değer olarak düşmesi de, ihracat kompozisyonunun giderek birbirinden farklı bir hale geldiğini ifade etmektedir (Akgüngör ve ark., 2001).

İhracat benzerlik indeksi aşağıdaki formül ile hesaplanmaktadır.

İhracat benzerlik indeksi:

$$B(a,c) = [\sum_i \min (x_i(ac), x_i(bc))] * 100 \quad (1)$$

Burada,

$x_i(ac)$ = a ülkesinin c ülkesine i mal grubundan ihraç ettiği mal değerinin, c ülkesine yaptığı toplam ihracat içindeki payı, (Örneğin; Türkiye'nin AB'ye incir ihracatının, Türkiye'nin AB'ye tarım ürünleri ihracatına oranı)

$x_i(bc)$ = b ülkesinin c ülkesine i mal grubundan ihraç ettiği mal değerinin, c ülkesine yaptığı toplam ihracat içindeki payı (Örneğin; İtalya'nın AB'ye incir ihracatının, İtalya'nın AB'ye tarım ürünleri ihracatına oranı).

3.2.2. Açıklanabilir karşılaştırmalı üstünlükler indeksi (AKÜ)

Literatürde AKÜ hesaplamalarında iki yöntemden söz edilmektedir. AKÜ indekslerinden ilki, Balassa tarafından önerilen AKÜ-Balassa indeksidir. Bu indeks, esas itibariyle, mal gruplarının ihracat içindeki paylarının ithalat içindeki paylarına oranını göstermektedir. AKÜ-Balassa indeksi, net ihracat oranına göre hesaplanan bir indekstir. Aşağıda verilen formül ile hesaplanmaktadır (Balassa, 1965).

$$AKÜ-Balassa = \ln \left\{ \frac{(X_i / X)}{(M_i / M)} \right\} * 100 \quad (2)$$

Burada,

X_i = i mal grubunda karşılaştırılan ülkeye yapılan ihracat değeri (Örneğin; Türkiye'nin AB'ye yaptığı incir ihracatı)

X = Karşılaştırılan ülkeye yapılan toplam ihracat değeri (Örneğin; Türkiye'nin AB'ye yaptığı toplam tarım ürünleri ihracatı)

M_i = i mal grubunda karşılaştırılan ülkeden yapılan ithalat değeri (Örneğin; Türkiye'nin AB'den yaptığı incir ithalatı)

M = Karşılaştırılan ülkeden yapılan toplam ithalat değeri (Örneğin; Türkiye'nin AB'den yaptığı toplam tarım ürünleri ithalatı).

AKÜ-Balassa indeksinin sıfırdan büyük çıkması, ilgili mal ya da sektörde, oransal olarak, ithal edilenden daha fazla ihracat yapılmakta olduğu anlamına gelmekte ve bu durum, söz konusu mal ya da sektörde ülkenin açıklanmış karşılaştırmalı üstünlüğe sahip olduğu biçiminde yorumlanmaktadır. Tersi durumda ise, ülke açıklanmış karşılaştırmalı dezavantaja sahiptir. Öte yandan AKÜ' nün cebri değeri ne kadar büyükse, karşılaştırmalı üstünlükte o ölçüde mal ya da sektör bazında rekabet gücü sıralaması yapılabilmektedir(Kılıçkaplan, 1997). Ancak Karşılaştırılan ülkeden ilgili mala ilişkin ithalatın olmaması durumunda indeks değeri tanımsız olmaktadır. Analiz açısından sakıncalı olan bu durumu gidermek için, Volarth tarafından geliştirilen ve sadece ihracat verilerinin kullanıldığı AKÜ-Volarth indeksi önerilmektedir. Burada kullanılan indeks ile bir mal grubunda iki ya da daha fazla ülkenin aynı ülke ile olan ticaretlerinde karşılaştırmalı üstünlüğe sahip olup olmadıklarının belirlenmesi mümkün olmaktadır(Akgüngör ve ark., 2001).

$$AKÜ - Volarth = \ln\left\{\frac{X_i^B}{X^B} / \frac{X_i^A}{X^A}\right\} \quad (3)$$

Burada;

X_i^B = Z ülkesinin Avrupa Birliği'ne i malı ihracatı (Örneğin; Türkiye'nin AB'ye yaptığı incir ihracatı)

X^B = Z Ülkesinin Avrupa Birliği'ne toplam ihracatı (Örneğin; Türkiye'nin AB'ye yaptığı toplam tarım ürünleri ihracatı)

X_i^A = Karşılaştırılan ülkenin Avrupa Birliği'ne i malı ihracatı (Örneğin; İtalya'nın AB'ye yaptığı incir ihracatı)

X^A = Karşılaştırılan ülkenin Avrupa Birliği'ne toplam ihracatı (Örneğin; İtalya'nın AB'ye yaptığı toplam tarım ürünleri ihracatı).

3.2.3. Karşılaştırmalı ihracat performansı indeksi (KİP)

AKÜ indekslerine alternatif bir indeks ise, Karşılaştırmalı İhracat Performansı İndeksidir (Kılıçkaplan, 1997). KİP indeksi, rekabet gücünün belirlendiği ülkenin ilgili mal grubundaki ihracatının toplam ihracatı ve malın dünya ihracatı içindeki payını karşılaştırmaktadır (Akgüngör ve ark., 2001). İndeksin değerinin 100'den büyük olması, ilgili mal grubundaki ülke ihracat payının, aynı mal grubundaki dünya ihracat payından yüksek olduğunu göstermektedir (Kılıçkaplan, 1997). KİP indeksi, aşağıdaki formül yardımıyla hesaplanmıştır:

$$KIP = (X_{it} / X_t) / (X_{iw} / X_w) * 100 \quad (4)$$

Burada,

X_{it} = Z ülkesinin i mal grubu ihracatı (Dünya'ya ve AB'ne ayrı ayrı) (Örneğin; İtalya'nın AB'ye yaptığı incir ihracatı)

X_t = Z ülkesinin toplam ihracatı (Dünya'ya ve AB'ne ayrı ayrı) (Örneğin; İtalya'nın AB'ye yaptığı toplam tarım ürünleri ihracatı)

X_{iw} = i mal grubunun dünya (ve AB) ihracatı (Örneğin; AB incir ihracatı)

X_w = Dünya (AB) toplam ihracatı (Örneğin; AB toplam tarım ürünleri ihracatı)

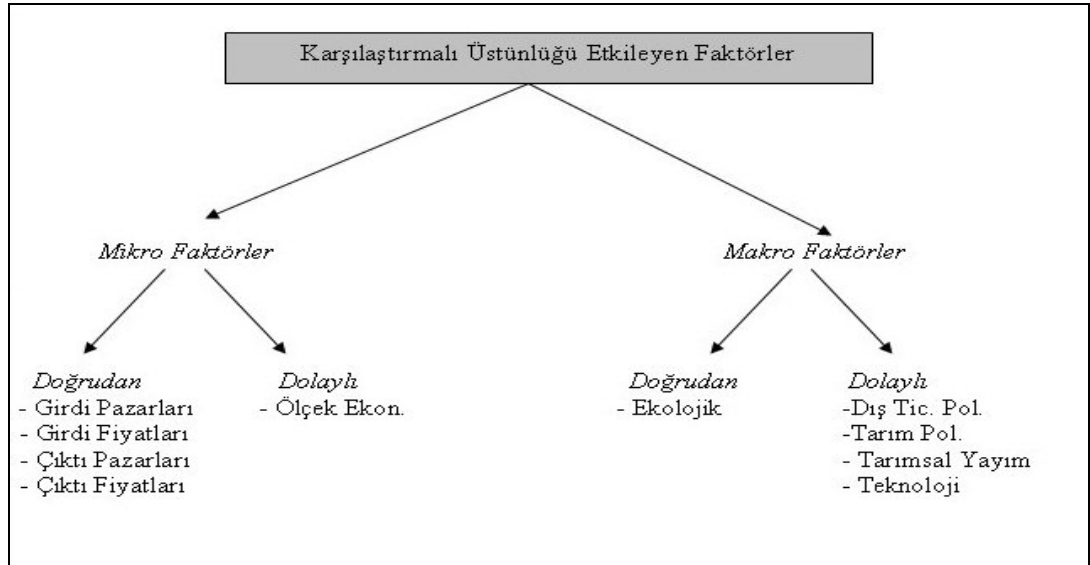
Bu araştırmada kullanılan İHBİ, AKÜ ve KİP metotları dışında, Beşli Likert Ölçeklemesi, İç kaynak Maliyeti ve İhracat Performans İndeksi gibi başka yöntemlerde kullanılmaktadır.

4. KARŞILAŞTIRMALI ÜSTÜNLÜK VE REKABET GÜCÜ

Ülkeler arası dış ticaretin sürdürülebilmesi karşılaştırmalı üstünlük teorisine dayanmaktadır.

4.1. Karşılaştırmalı üstünlük

Karşılaştırmalı üstünlük bir malı diğer bir ülkeye göre karşılaştırmalı olarak daha az kaynak kullanarak üretmek olarak belirtilebilir. Karşılaştırmalı üstünlüğün dayandığı temel ilke fırsat maliyeti kavramıdır. Bu da ülkeye rekabet gücü kazandırmaktadır. Fırsat maliyeti en iyi diğer alternatif üründen vazgeçilen faydadır. Uluslararası ticarete karşılaştırmalı üstünlük bir ülkenin en düşük fırsat maliyetli üründe uzmanlaşmasını belirtir. Karşılaştırmalı üstünlük birçok faktörlerden etkilenebilir. Bu faktörler şekil 1 'de görülebilir (Atıcı,2002).

Şekil 1. Karşılaştırmalı Üstünlüğü Etkileyen Faktörler
Kaynak: Atıcı, 2002

Mikro açıdan bakıldığında, girdilerin ucuza sağlanması karşılaştırmalı üstünlüğü doğrudan etkileyen en önemli faktördür. İşgücü, sermaye vb. girdilerin diğer ülkelere göre nispeten ucuza sağlanması rekabet artırıcı bir etkidir. Öte yandan, girdi pazarlarının yarışmalı olması girdi fiyatlarının düşmesini sağlayarak masrafları azaltır. Çıktı pazarlarındaki rekabet de ürünün dış pazarlara daha ucuza

sunulmasını kolaylaştırır. Ölçek ekonomisi deyince tarımda özellikle arazi genişliği akla gelir. Arazi genişliğinin büyük olması kaynakların etkin kullanılmasını sağlar. Bunun nedeni bazı alet ve makinelerin küçük ölçekli alanlarda kullanılmasının ekonomik olmayışından kaynaklanmaktadır. Büyük ölçekli alanda üretim yapmak üretimi artıracığından birim başına düşen masrafı azaltacağı gibi uzmanlaşmayı, yenilikleri kolay takip etmeyi, girdileri daha uzağa almayı sağlamaktadır. Makro faktörlerden iklim ve coğrafya ise bazı ürünlerin yetişmesini engelleyen ve üretimi durumunda masrafı artıran ekolojik etkenlerdendir. Ticaret politikası aracı olarak döviz kurlarında ayarlamaya gidilmesi (devalüasyon gibi), o ürünü dış pazarlarda fiyatını düşürerek rekabet gücünü arttırabilir. Çeşitli tarımsal politikalar (sübvansiyonlar, vergiler vb.) ilgili ürünün rekabet gücünü etkileyebilir. Yayımlarının etkin yapılması da masraf azaltıcı yeniliklerin çiftçiye ulaşımını sağlarken, teknolojik gelişmeler de aynı veya daha az miktarda girdi kullanarak daha fazla ürün alınmasını yani verimliliği arttırabilmektedir (Atıcı, 2002).

4.2. Rekabet Gücü

Görelî bir ölçüt olan rekabet gücü, sektörlerin veya ülkelerin birbirine göre mevcut durumlarını ortaya koymaya yarar.

4.2.1. Rekabet gücünün tanımı ve belirleyicileri

Rekabet, gerek yurtiçi gerekse yurtdışı piyasalarda ekonomik amaç ve çıkarlarını gerçekleştirmek isteyen ekonomik birimler arasında zaman içinde ortaya çıkan bir yarışma ve karşıtlık şeklindeki ilişki süreci olarak tanımlanabilir. Bu durumda rekabet gücü, bir ülkenin veya bir firmanın, rakiplerine oranla, daha fazla ekonomik amaç gerçekleştirip daha fazla yarar elde etme ve bu yolla daha fazla refah oluşturabilme gücü olarak da tanımlanabilir. Bir başka tanıma göre rekabet gücü, bir sektörün ve bu sektörün alt dallarında yer alan firmaların yüksek kalite, düşük maliyet, hızlı nakliye, ileri pazarlama gücü ve yüksek finansal güç gibi faktörler sonucunda birbirlerine oranla tüketiciyi etkileme gücüdür ve temel özelliklere sahiptirler (Turhan, 2004). Rekabet gücü, üretimin ve verimliliğin artması, yaşam standartlarının iyileşmesi ve istihdamın gelişmesi için bir ön koşuldur.

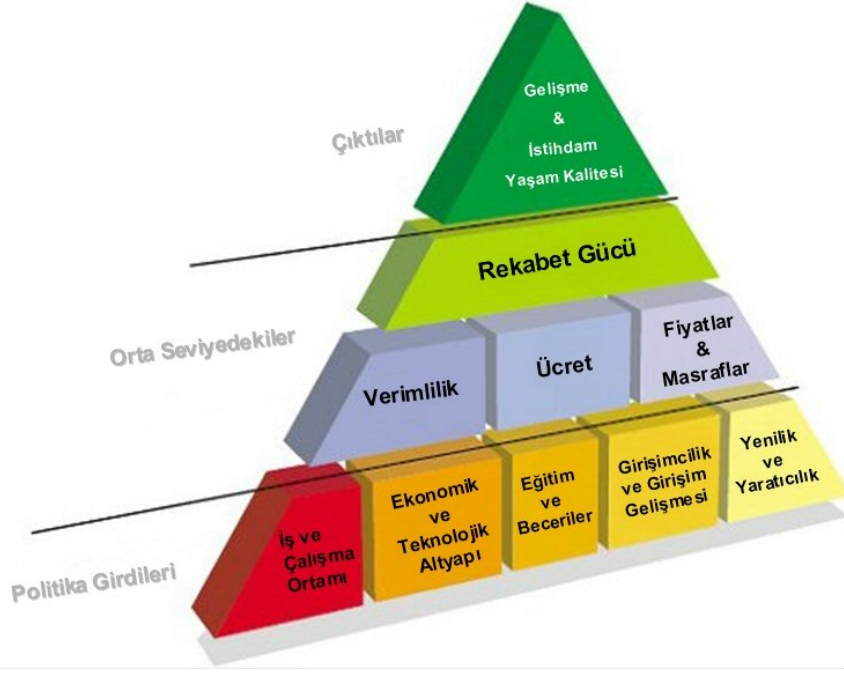
Kimi iktisatçılara göre, mal piyasalarında birbirleriyle rekabet edenler, tek tek ülke veya uluslar değil firmalardır. Uluslararası rekabet gücünün (URG) ülke düzeyinde araştırılması neredeyse tamamen anlamsız bulmaktadırlar (Kibritçioğlu, 1996).

Ulusal Rekabet Gücü Konseyi (National Competitiveness Council-NCC) rekabet gücünü açıklamak için Şekil 2’de gösterilen rekabet gücü piramidini kullanmıŐtır. Ayrıca konsey bu piramidi 2003 yıllık rekabet gücü raporunda, İrlanda’nın rekabet gücünü 15 ülke ile karşılaştırmalı olarak ölçmek için kullanmıŐtır.

Şekil 2’deki girdiler, rekabet gücü piramidinin alt satırı, ekonominin temel taşlarını ve rekabet gücünün başlıca belirleyicilerini göstermektedir. Hükümetlerin, rekabet gücü üzerindeki çok önemli etkileri konseyin kabul ettiği bu özel alanlar içerisinde dir.

Rekabet gücü piramidinin ikinci kısmı “orta seviyedekiler”dir. Orta seviyeyi oluŐtıran etmenler piramidin üst seviyelerine çı kıldıkça güçlü bir ekonomik dengeyi oluŐtururken verimlilik maksimize edildiğinde, paralelinde reel ücretlerin artmasına izin verir. Bu bölge ölçülürken ne girdileri ne de çıktıları tam olarak vermez.

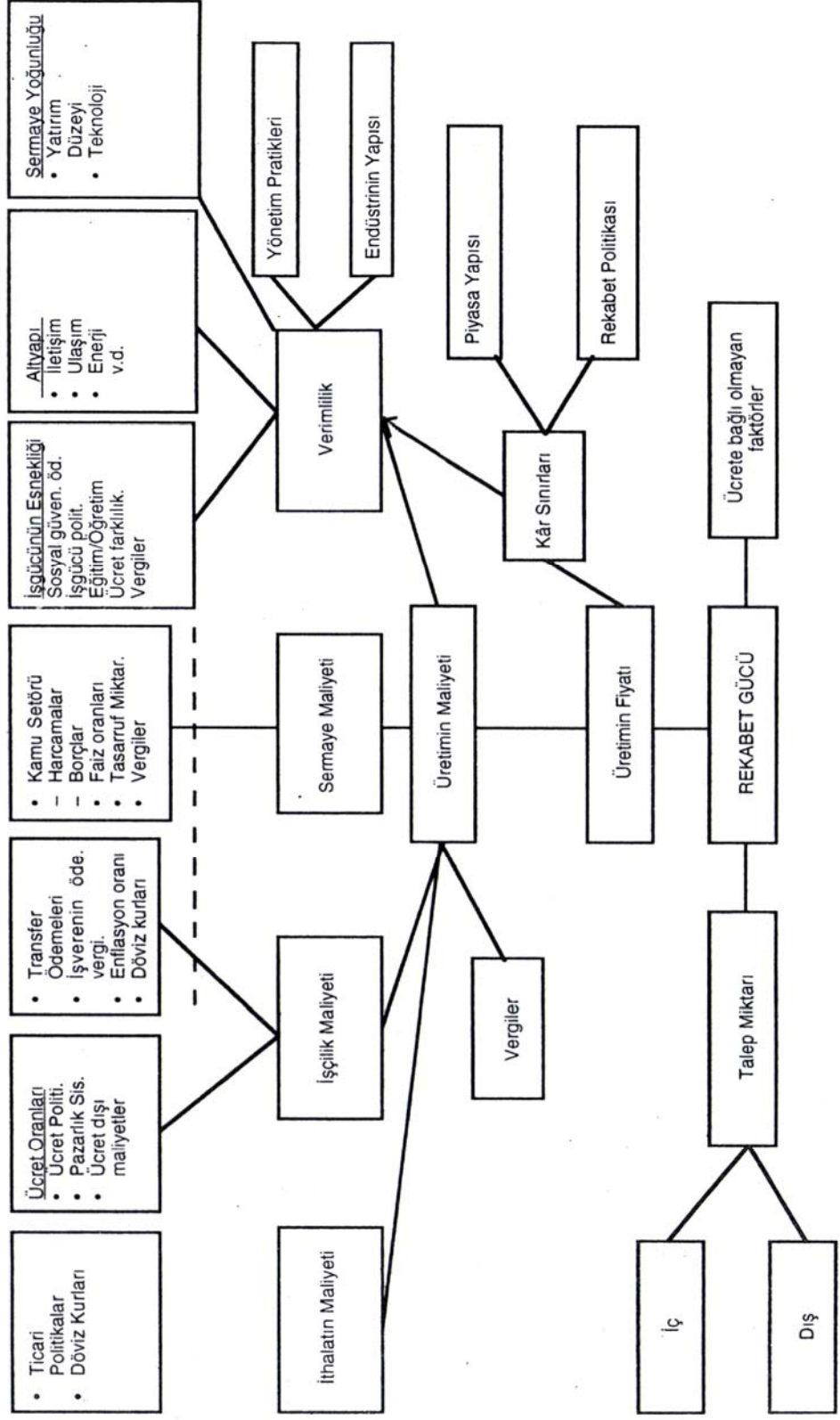
Son olarak, piramidin tepesinde çıktıları bulunmaktadır. Piramidin alt seviyelerindeki artış, piramidin üst seviyelerinde yani potansiyel gelişmenin maksimum olduğu noktada, sürdürülebilir kalkınma için uygun şartların oluşmasını sağlar.

Şekil 2. Rekabet Gücü Piramidi
Kaynak: National Competitiveness Council, 2005.

Bu rapor ve diğer bazı çalışmalarda rekabet gücünü etkileyen birçok iç ve dış faktörler belirlenmektedir. Bu faktörlerin bir kısmı kısa dönemde rekabet gücü üzerinde büyük etki yaparken, diğer kısmı uzun dönemde etkili olabilmektedir. Rekabet gücünü belirleyen faktörler ile aralarındaki ilişkiler detaylı olarak çizelge 3’de görülmektedir. Bu çizelgede yer alan faktörler genel olarak birkaç başlık altında toplanabilir: Maliyetler, Verimlilik, Karlılık, İç Piyasa, Kamu Sektörü, Makro Ekonomik Politikalar (TİSK,1995).

Çizelge 3. Rekabet Gücünün Belirleyicileri

Kaynak: TİSK, 1995

4.2.2. Dünya rekabet gücü sıralamasında Türkiye'nin yeri

Bugün rekabet gücü konusu, tüm ülkelerin gündeminde ilk sırada yer almaktadır. Dünyanın en gelişmiş ve zengin ülkeleri dahi, değişen dünya düzeni içinde, dünya ekonomisinden daha çok pay alabilmek ya da mevcut paylarını koruyabilmek için, rekabet güçlerini artırmanın yollarını aramakta ve bu konuda çeşitli araştırmalar yapmaktadırlar.

Merkezi İsviçre'nin Lozan kentinde bulunan Uluslararası Yönetim Geliştirme Merkezi (International Institute for Management Development-IMD) her yıl Dünya Rekabet Yıllığı (World Competitiveness Yearbook) adıyla bir rapor yayınlamaktadır. IMD'ye göre rekabet gücü büyük ölçüde bir ülkenin sürdürülebilir şekilde katma değer üretmesini sağlayan bir ortam oluşturma yeteneğine dayanmaktadır.

IMD'nin 2004 yılı indeks sıralamasında Türkiye 55. sırada yer alırken, araştırma kapsamımızdaki diğer ülkeler, Yunanistan 44, İtalya 51, İspanya 31 ve Portekiz 39. sırada bulunmaktadır.

Çizelge 4'de belirtilen ülkeler için 1997 yılından 2004 yılına kadar olan Dünya Rekabet Gücü sıralaması bulunmaktadır. Şekil 3 'de ise bu sıralamaların yıllar içindeki değişimi incelenmiştir. Şekil 3'de görüldüğü gibi Türkiye'nin rekabet gücü 1997 yılından 2004 yılına kadar genel olarak bir azalma eğilimi göstermektedir. Türkiye'nin Dünya Rekabet Gücü sıralamasındaki yeri 35. sıradan 55. sıraya düşmüştür. Diğer ülkelerde de bu azalma eğilimi görülmektedir. İspanya ve Portekiz'in rekabet gücündeki değişim fazla değil iken Yunanistan ve İtalya'da ise Türkiye'nin rekabet gücünde olduğu gibi değişim dikkat çekicidir.

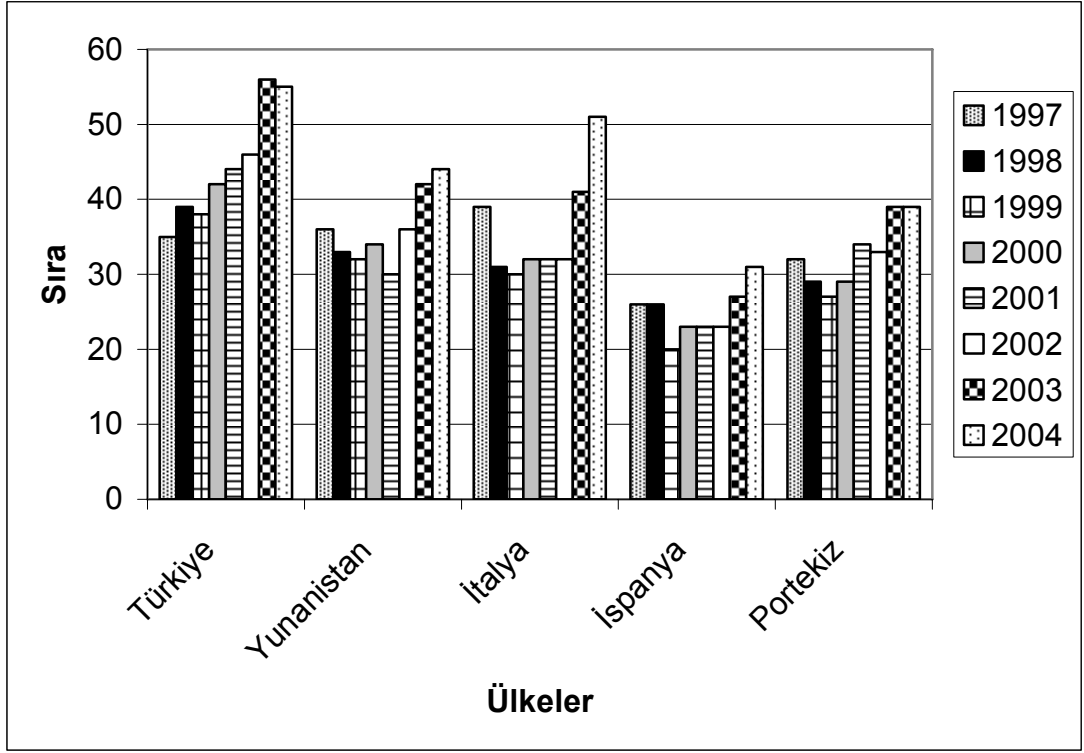
Çizelge 4. Türkiye, Yunanistan, İtalya, İspanya ve Portekiz' in Dünya Rekabet Gücü Sıralamasındaki Yeri

Ülkeler	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004
Türkiye	35	39	38	42	44	46	56	55
Yunanistan	36	33	32	34	30	36	42	44
İtalya	39	31	30	32	32	32	41	51
İspanya	26	26	20	23	23	23	27	31
Portekiz	32	29	27	29	34	33	39	39

Kaynak: 1997 yılı verileri TÜSİAD Temmuz 2002 yayını

1998-2002 yılları verileri İzmir Ticaret Odası Temmuz 2004 Bülteni

2003 ve 2004 yılları verileri ise IMD World Competitiveness Yearbook 2004

Şekil 3. Türkiye, Yunanistan, İtalya, İspanya ve Portekiz' in Dünya Rekabet Gücü Sıralamasındaki Yeri

5. REKABET POLİTİKALARI VE AVRUPA BİRLİĞİ İLE TÜRKİYE'DE SEÇİLMİŞ ÜRÜNLERE UYGULANAN TARIM POLİTİKALARI

5.1. Rekabet Politikaları

Rekabet politikalarını açıklayabilmek için Adam Smith'in serbest piyasa ekonomisi tezine bakmak gerekir. Smith'e göre doğada insanların müdahalesi olmadığı zaman, mükemmel bir düzen vardır. Ekonomi de bu tabii hayatın bir parçasıdır. Ekonomik yaşam kendi akışına bırakılırsa, rekabet içgüdüleri ile ferdi çıkarlarını izleyen rasyonel bireyler-ekonomik birimler piyasa sistemini en iyiye götürecektir. Oysa bu doğal düzene yapılacak her türlü karışma ve engelleme, özellikle de devlet müdahaleleri, sistemin dengesini bozarak mükemmellikten uzaklaştırır. Zaman içinde ortaya çıktığı gibi, insanlar bazen doğal rekabet içgüdüleri ile hareket etmemekte; rakip birimler işbirliği içine girerek, piyasanın tabii işleyişini bizzat kendileri bozmaktadır (DPT, 2000).

Piyasalarda ortaya çıkan kargaşa bir takım yasalarla düzenlenmeye çalışılmıştır. Rekabet politikaları olarak adlandıracağımız bu tedbirler grubunun genel hatlarıyla amacı rekabetçi bir piyasa yapısına ulaşmak, bunu da sağlamak için rekabetin olduğu piyasaları korumak, rekabetin olmadığı piyasalarda da rekabet koşullarını yaratmaktır. Rekabetçi piyasalar, belirli koşullar altında, kaynakların etkin biçimde dağıtımını sağlar. Etkin kaynak dağılımı, bir başka deyişle sınırlı olan kaynakların maksimum etkinlikte kullanılması ile toplumsal refahı maksimize edecektir. Ancak rekabetçi piyasaların oluşumu kendiliğinden olmamaktadır. Örneğin, daha gelişmenin başlangıç aşamalarında olan ekonomilerde, piyasaların etkin çalışması bir tarafa bazı piyasalar henüz tam anlamıyla oluşmamaktadır; ekonomik gelişmenin daha ileri bir devresinde olsa bile çeşitli nedenlerden ötürü piyasalar kendi iç dinamikleriyle baş başa bırakıldıklarında etkin bir biçimde çalışmamaktadır. Bu durumda, hükümetlerin rekabetçi olmayan dolayısıyla da etkin çalışmayan piyasalara müdahale ettiklerini görüyoruz (Esen, 2005) .

Devletin pazarın işleyişine müdahale etmesi farklı sebeplerden kaynaklanmaktadır. Rekabet kanunu ve politikası kapsamında, devlet müdahalesinin temel sebepleri arasında pazar aksaklıklarına cevap vermek, pazar gücünün kötüye kullanımını sınırlamak ve ekonomik etkinliği artırmak bulunmaktadır. Devlet müdahalesinin başka amaçları da bulunabilmektedir. Örneğin, devlet yerel endüstriyi oluşturmak ve geliştirmek için yabancı sermayenin ya da şirketlerin pazara katılımını sınırlayabilmektedir. Böyle bir müdahale bilerek rekabeti sınırlamakta ve diğer kamu menfaatleri adına ekonomik etkinliği tehlikeye atmaktadır (Oruç ve ark., 2003).

Rekabet politikası genellikle iki çeşit devlet müdahalesiyle uygulanmaktadır. Birincisi, davranışsal olup, bir kamu otoritesi belli bir firmanın ya da bir grup firmanın davranışlarını düzenleyerek değiştirmeye çalışmaktadır. Tarife düzenlemeleri davranışsal müdahaleye bir örnek olarak verilebilir. Diğer örnekler arasında; gizli uygulama ya da anlaşmaların yasaklanması ve işletmecilerin şebekeleri arasında ara bağlantı yapılmasının zorunlu kılınması sayılabilir (Oruç ve ark., 2003).

Diğer bir müdahale şekli ise yapısal olup, endüstrinin pazar yapısını etkilemeye çalışmaktadır. Örneğin, devletler pazardaki iki büyük tarım işletmecisinin birleşmesine engel olmak için pazara müdahale edebilmektedir. Benzer şekilde, hakim konumdaki işletmeci faaliyetlerini farklı kuruluşlar altında ayırttırmaya ya da bazı faaliyetlerine son vermeye zorlanabilmektedir (Oruç ve ark., 2003).

Tarımsal ürünlere devlet müdahalesi tarih öncesi çağlardan beri süregelmektedir. 20'nci yüzyıla kadar müdahalelerin temel amacı tüketicilerin korunması olmuştur. 20'nci yüzyılın başlarından itibaren tarımda üreticilerin korunmasına yönelik politikalar benimsenmiştir. Özellikle ABD ve Batı Avrupa'da sanayi devrimiyle birlikte giderek güçlenen ve eksik piyasa koşulları altında faaliyetini sürdüren sanayi kesiminin karşısında tam rekabete yakın piyasa koşulları altında faaliyet gösteren tarım kesiminin zayıf kalması bu kesiminin devlet tarafından korunması gerekliliğini doğurmuştur. Dolayısıyla bütün dünyada tarım politikaları yoğun devlet müdahaleleriyle karakterize edilmektedir. Yoğun destekleme

politikalarının sonucu olarak tarımsal faaliyetler, piyasa mekanizması çerçevesinde yürütülememektedir (Gökdemir, 2004).

Tarım politikaları temel olarak kırsal kesim gelirlerinin belli bir seviyenin üzerinde tutulması hedefine yöneliktir. Bu da, politikanın uygulanmasında belli bir kitleye ayrıcalık tanınması anlamına gelecektir. Sonuçta rekabet dışlanmakta ve fiyatlar yükselmektedir. Buna karşı rekabet politikası belli bir kesimin değil toplumun refahını arttırmayı hedeflemektedir. Bu nedenle tarım ve rekabet politikaları arasında bir çatışma söz konusudur. Öte yandan rekabet kurallarının, destekleme kapsamında olmayan ürün piyasaları ve tarımsal üretim-tüketim zinciri içinde, topraksal üretimin dışındaki ürün işleme, dağıtım ve girdi üretimi sektörlerine uygulanmasında herhangi bir sorun bulunmamaktadır. Ancak, özellikle ürün işleme ve girdi üretimi sektörlerinde artan yoğunlaşmalar ve biyoteknoloji alanındaki gelişmeler sonucu, bu kesimlerin sahip olduğu ekonomik gücün artması, rekabet politikasına duyulan gereksinimi arttırmaktadır (Gökdemir, 2004).

Tarım politikalarının amaçları, ülkelerin gelişmişlik düzeylerine, ekonomik ve siyasi tercihlerine bağlı olarak değişebilmekle birlikte, bu politikaların genel amaçları "üreticilere adil ve yeterli bir yaşam standardı sağlama yanında, tüketicilere de uygun fiyatla yeterli ürün arzını garanti etmek" şeklinde özetlenebilir (Erkan, 2000).

5.2. Avrupa Birliği ve Türkiye' de Seçilmiş Ürünlere Uygulanan Tarım Politikaları

Araştırmamıza konu olan incir, zeytinyağı ve pamuk için AB'de ve ülkemizde uygulanan tarım politikaları bu çalışmanın amaçları açısından faydalı olacağı düşünerek kısaca özetlemeye çalışılmıştır.

Avrupa Birliğinde ortak tarım politikası kapsamında meyve-sebze piyasa düzenleri; "yaş meyve-sebze piyasa düzeni" ve "işlenmiş meyve-sebze piyasa düzeni" olarak ikiye ayrılmaktadır. Taze incir, yaş meyve-sebze piyasa düzeni içinde, kuru incir, işlenmiş meyve-sebze piyasa düzeni içinde değerlendirilmektedir. AB'de yaş meyve-sebze piyasa düzeni ilk olarak 1972 yılında oluşturulmuştur. Daha sonra

çeşitli tarihlerde uygulamaya dönük değişiklikler yapılmıştır. Son olarak ise köklü değişiklikler Dünya Ticaret örgütü Tarım Anlaşması sonrası 1996 yılında yapılmıştır. Bu piyasa düzeni taze incir de dahil olmak üzere 23 ürün ya da ürün grubunu kapsamaktadır ve meyve-sebze piyasasında etkinlik büyük ölçüde üretici organizasyonlarına bırakılmış durumdadır. 1996 yılındaki düzenleme ile de AB Dünya Ticaret Örgütü Tarım Anlaşmasına yakınlaşmıştır. Söz konusu düzenleme ile 23 ürün ya da ürün grubu için gümrük vergisi uygulaması getirilmiştir. Ayrıca bu ürünlerin Birliğe girişlerinde giriş fiyatı uygulaması da bulunmaktadır. AB'de işlenmiş meyve-sebze piyasa düzeni ise ilk olarak 1968 yılında Konsey kararıyla oluşturulmuştur. Daha sonra 1977, 1986 ve 1996 yıllarında Konsey kararıyla tekrar düzenlenmiştir. İçinde kuru incirin de olduğu yaklaşık 21 ürün ya da ürün grubunu kapsamaktadır. İşlenmiş meyve-sebze piyasa düzeninin de, Topluluk içi piyasa düzenlemelerini içeren yardım sistemi ve üçüncü ülkelere karşı uygulanan özel sınır düzenlemelerinden oluşmaktadır. İç piyasada iki temel unsur bulunmaktadır. İlk unsur "Üretim Yardımı", ikinci unsur "Minimum Fiyat" tır. Üretim yardımı, işlenmiş ürün için işleyicilere ödenmek üzere; minimum fiyat, ham ürün için üreticilere ödenmek üzere saptanmaktadır. Üretim yardımları, üreticilere ham ürün için minimum fiyatı ödemeyi garanti eden işleyicilere ödenmektedir. Kuru incirlerde pazarlama döneminin son iki ayında stoklama kuruluşlarının standartlara uygun ürünleri satın almaları söz konusudur. Bunun için bir Satın Alma Fiyatı belirlenmektedir. Stoklama kuruluşları tarafından alınan ürünler yine bu kuruluşlar tarafından normal koşullarda satışa sunulmaktadır. Stoklama kuruluşlarına aldıkları ürün miktarına ve stokta tutulma sürelerine göre bir stoklama yardımı uygulaması da bulunmaktadır. Stoklama kuruluşları tarafından ödenen satın alma fiyatı ile satış fiyatları arasındaki fark bir ayrıca finansal tazminat olarak ödenmektedir. Ödenecek olan tüm fiyatlar ve yardımlar ürünlerin pazarlama dönemlerinden önce ilan edilmektedir (Işın, 2004).

Türkiye'de ise kuru incirde uygulanan destekleme alımları 1960'lı yılların ortasında başlamış ve 1992 yılına kadar aralıklı kesintilerle devam etmiştir. Günümüzde incirde destekleme alımı mevcut değildir. TARIŞ destekleme alımından özel bünye alımına geçmiştir (Anaç, 2003). Ancak 2001 yılında uygulanmaya

başlanan Doğrudan Gelir Desteğinden (DGD) ve 2003 yılında uygulaması gerçekleşen mazot yardımından incir üreticileri de faydalanmaktadır.

AB ülkelerinin Roma Antlaşması uyarınca oluşturdukları Ortak Tarım Politikası çerçevesinde 1966 yılından beri zeytinyağının da içinde bulunduğu birçok tarım ürünü için Ortak Piyasa Düzeni uygulanmaktadır (Göksu, 2003). Zeytinyağı Piyasa Düzeni (ZPD), altı üyeli Toplulukta ana üretici ülkenin İtalya olduğu dönemde kurulmuştur. Bu durum 1981'de Yunanistan ve 1986'da İspanya ve Portekiz'in Topluluğa girmesiyle tamamen değişmiştir. Topluluk, bu zeytinci ülkelerin katılmasıyla kendine yeterlilik oranını aşmıştır. DTÖ' nün baskıları sonucunda, Topluluk, koruma desteklerinin azaltılması konusunda bazı adımlar atma gereği duymuştur. Tüm bu koşullar ZPD' ye yönelik reformun koşullarını oluşturmuştur. Yıllar içinde pek çok değişikliğe uğrayan ZPD' de reform niteliği taşıyan değişiklik 1998 yılında yapılan reformdur. 1998 reformu, koruyucu, kaliteyi artırıcı, yetiştiricilere stabil bir geliri garanti edici, bir yapıyı amaçlarken dinamik bir pazar ve organizasyon ile sektörü kontrol etmeyi de hedeflemektedir (Dönmez, 2004). Reform kapsamında Ulusal Garanti edilen Miktarlar (UGM) sistemi uygulanmaya başlanmış, tüketim yardımları kaldırılmış, müdahale alımları yerine özel stoklama sistemi getirilmiş, zeytincilik için kayıt sistemi dahilinde bir coğrafi bilgi sisteminin oluşturulmasına karar verilmiştir. 1987/88 sezonundan itibaren zeytinyağında, AB'de üretilen toplam zeytinyağının yardım kapsamına alınacak miktarının belirlenmesi için Azami Garanti Edilen Miktar (AGM) sistemi uygulanmaya başlanmıştır. Buna göre garanti kapsamına alınacak azami üretim miktarı belirlenmiş ve sezon sonunda bu miktarın aşılması halinde üretim yardımında da aşılan miktarla orantılı olarak kesinti yapılması öngörülmüştür. AGM sofralık zeytin üretimini de kapsamakta bunun için 1 ton zeytinyağı 5 ton zeytinle eşdeğer tutulmaktadır. Böylece üyeler ulusal miktarlarının bir kısmını da zeytin üretimini desteklemek için kullanabilmektedir. Toplulukta hasat edilen zeytinden elde edilen zeytinyağı için, üreticilere adil bir gelir düzeyi sağlanması amacıyla Üretim Yardımı verilmektedir. Üretim yardımı Hedef Fiyat ile Temsili Piyasa Fiyatı arasındaki farkın üreticilere sübvansiyon olarak verilmesi suretiyle yapılmaktadır. Toplulukta zeytinyağı kullanan imalatçılara da destek verilmektedir. Tüzüğün 20. maddesinde

balık, kabuklu hayvan ve sebze konservelerinin üretimini yapan imalatçılara zeytinyağı satışının kolaylaştırılması amacıyla üretim iadesi verilmektedir. Üretim yardımı sistemlerinin suistimale açık olması sebebiyle bunun önüne geçilebilmesini teminen EC 1638/98 sayılı yönetmelik ile zeytin yetiştiricilerinin kayıtlarıyla ilgili olarak bir Coğrafi Bilgi Sisteminin (CBS) oluşturulmasına karar verilmiştir (Göksu, 2003).

Türkiye’de ise 1966/67 üretim sezonu itibariyle zeytinyağı, destekleme kapsamına alınmıştır. Uygulama genellikle devlet destekleme alımları şeklinde olmakta iken, 80’li yılların sonlarından itibaren birlik alımları şekline dönüştürülmüştür. Bu görevi halen Tarım Satış Kooperatifleri sürdürmektedir. Destekleme alımları esas olarak İzmir zeytin ve zeytinyağı satış kooperatifleri birliği (TARİŞ) tarafından yerine getirilmektedir. Destekleme alımının yapıldığı yıldaki fiyatlar 5 asit ham zeytinyağı fiyatı baz alınarak belirlenmektedir. Devlet destekleme alımı yapmadığı yıllarda, kâr ve zararı Birliğe ait olmak üzere Birlik alımlar yapmakta ve piyasada fiyatının oluşmasında önemli ölçüde etkili olmaktadır. Ancak, 1994/95 sezonu itibariyle zeytinyağı tamamen destekleme kapsamından çıkarılmıştır. Birlik alımları ve prim uygulaması dışında 2001 yılı itibariyle uygulanmasına başlanılan DGD’den zeytin üreticisi de yararlanmaktadır. Yine bu uygulamanın dışında 2003 yılında ilk kez uygulaması gerçekleştirilen mazot yardımından da zeytin üreticisi yararlanmaktadır. Üreticiye yapılan bu desteklerin dışında ambalajlı ve markalı zeytinyağı ihracatını artırmak amacıyla İhracatta da çeşitli teşvikler uygulanmaktadır (Dönmez, 2004).

Yunanistan’ın AB’ye üye olması ile toplulukta ilk defa pamukla ilgili düzenlemeler yapılması gereği ortaya çıkmıştır. Ortak Piyasa Düzenlerine dahil olmamasına rağmen, bu sistem içinde pamuk destekleme mekanizmasını düzenleyen uygulamalar yürütülmektedir. Yunanistan’ın 1981 yılında Topluluğa katılmasına kadar üye devletler arasında ekonomik anlamda pamuk üreten ülke mevcut değildi ve pamukla ilgili herhangi yasal düzenleme bulunmamaktaydı. Bu nedenle Avrupa Komisyonu, Yunanistan’ın katılım yasasının protokolünde özel bir destek mekanizması geliştirmek durumunda kalmıştır. Pamuğun iç üretiminin desteklenmesi amacı ile pamuk üreticilerine yardım programı 1981 yılında tesis edilmiş ve daha

sonra 1986 yılında İspanya'nın da üye olması ile İspanyol üreticileri de kapsayacak şekilde genişletilmiştir. Pamuk Avrupa Birliği Ortak Piyasa Düzenlemesine tabii değildir. Ancak pamuk üreticileri, Avrupa Birliği Ortak Tarım Politikası kapsamında destek elde etmektedirler. Pamuk, doğrudan yardımlara dayalı ortak piyasa düzenleri kapsamında desteklenmeye başlamıştır. Pamuk, sadece doğrudan yardımlara dayalı Ortak Piyasa Düzenleri kapsamında yer almaktadır. 1992 reformu sonrasında Toplulukta pamuk için arz kontrolünü sağlamak için Maksimum Garantili Miktar uygulaması başlatılmıştır. Pamuk üretiminde desteğe konu olacak üretim miktarı için Yunanistan ve İspanya için kotalar geliştirilmiştir (Nacak, 2004).

Türkiye'de pamuk destekleme politikaları, Beş yıllık kalkınma Planlarında yer alan temel amaçlar doğrultusunda belirlenmektedir. Kooperatif ve birlikler 1960'dan sonra değişen ekonomik şartlar karşısında, tarımsal destekleme politikası aracı olarak görülerek destekleme alımları ile görevlendirilmişlerdir. 1980 yılında 24 Ocak 1980 kararları ile beraber başlayan liberalleşme eğilimi, pamukta uygulanan destekleme sisteminde bir değişikliğe neden olmamıştır. Pamukta taban fiyat belirlenerek Tarım Satış Kooperatifleri Birlikleri vasıtasıyla destekleme alımı yapılmaya devam edilmiştir (Nacak, 2004). Türkiye'de pamuk alımlarını yapan dört adet önemli Tarım Satış Kooperatifi bulunmaktadır. Bunlar Antbirlik, Çukobirlik, Tariş ve Gapbirlik'tir (Sayın, 2002). 1986/87 sezonunda, destekleme uygulamalarında değişikliğe gidilmiş ve kütlü pamuk destekleme alım fiyatları Eylül-Ekim-Kasım Aralık 1986 ve Ocak 1987 olmak üzere beş aşamada belirlenmiştir. 1987/88 sezonunda da tek destekleme alım fiyatı uygulanmış ancak 1988/89, 1989/90 ve 1990/91 sezonlarında da destekleme alımları kooperatiflere bırakılmıştır. 1991/92 ve 1992/93 yıllarında azaltılan desteklenen ürün sayısında politik nedenlerden dolayı bir artış ortaya çıkmıştır. Bu yıllarda pamuk tekrar destekleme kapsamına alınmıştır. 1995 yılına kadar birlikler kararname ile tespit edilen alım fiyatlarından devlet hesabına pamuk alımı yapmışlardır. 1993/94 yılında pamukta ilk defa prim sistemi ile destekleme sistemi yürürlüğe konmuştur. Destekleme alım fiyatı sisteminde, devlet tüccar kimliği ile piyasaya müdahale ederek, taban fiyattan pamuk alımı yapmaktadır, fark ödeme sisteminde ise devlet piyasaya müdahale etmeyip belirlediği hedef fiyata göre üreticiye ürünün beher

kilosu için belirli bir prim ödemesi suretiyle destekleme yapmaktadır. Pamukta ilk defa prim sisteminin uygulandığı 1993/94 sezonunda taban fiyat yani müdahale fiyat ve hedef fiyat belirlenmiş ve ödenecek prim miktarı ise bu iki fiyat arasındaki fark olarak ilan edilmiştir (Nacak, 2004). Ancak, bütçe sorunları ve tarım sektöründe veri kaydının tam olamaması nedeniyle uygulamaya son verilmiştir. Prim sistemi 1998 yılından sonra pamukta düzenli olarak uygulanmaya başlanmıştır. Destekleme politikalarındaki değişiklik ve yeniden yapılanma sonucu 2001 yılından itibaren yalnızca ülkenin bitkisel ham yağ açığı dikkate alınarak prim ödemeleri yağlık bitkiler ve kütlü pamuğa yapılmaktadır (Abay ve ark., 2005). Ayrıca pamuk üreticilerine de DGD ve mazot yardımı verilmektedir.

6. ARAŞTIRMA BULGULARI VE TARTIŞMA

6.1. Türkiye’de ve Aydın’ da İncir, Zeytin ve Pamuğun Önemi

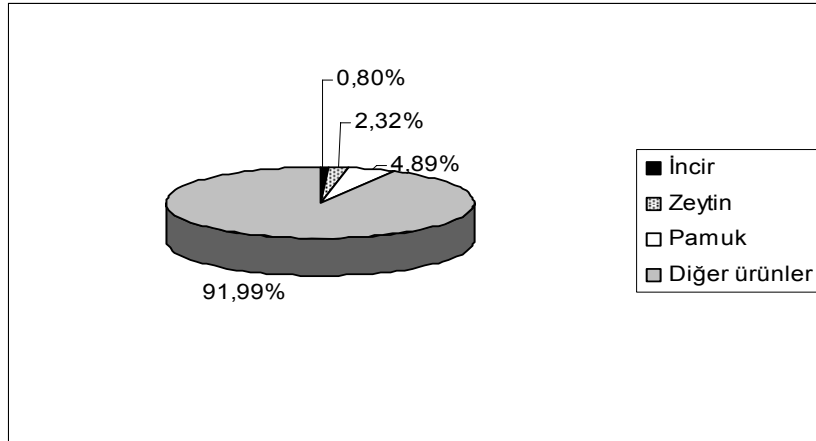
Araştırmaya konu olan ürünler, Türkiye ekonomisi için oldukça önemli ürünlerdir. Ayrıca büyük bir üretici kitlesinin gelir kaynağı ve uğraş alanıdır.

Türkiye’de 2001 yılı değerlerine göre seçilmiş ürünlerin toplam bitkisel üretim değeri içerisindeki payları incelendiğinde; yaklaşık olarak, pamuğun %5, zeytinin %2 ve incirin ise % 1 paya sahip olduğu görülmektedir.

Çizelge 5. Türkiye’de Belirtilen Ürünlerin Toplam Bitkisel Üretim Değeri İçerisindeki Payları (2001)

Türkiye	Değer (000 000 TL.)	%
İncir	160 484 954	0,80
Zeytin	464 651 276	2,32
Pamuk (saf)	978 536 080	4,89
Diğer ürünler	18 413 784 868	91,99
Toplam Bitkisel Üretim Değeri	20 017 457 178	100,00

Kaynak: DİE. Tarımsal Yapı ve Üretim, 2001

Şekil 4. Türkiye’de Belirtilen Ürünlerin Toplam Bitkisel Üretim Değeri İçerisindeki Payları(2001)

Türkiye bu ürünlerde, aynı zamanda dünya ülkeleri arasında da önemli bir yere sahiptir. Örneğin pamuk; Anadolu’ya 1900 yıl önce Hindistan’dan getirilmiş olup, Bizans, Selçuklu ve Osmanlı dönemlerinde tarımı yapılmıştır (Usta, 2003). Türkiye Dünyada en çok pamuk üretimi yapan ülkeler arasında yer almaktadır. Bu ülkeler; ABD, Kıta Çin, Hindistan, Bağımsız Devletler Topluluğu, Pakistan, Brezilya, Arjantin, Mısır ve Yunanistan’dır. Türkiye’nin pamuk üretimi Ege,

Akdeniz ve Güneydoğu Anadolu bölgelerinde gerçekleştirilmektedir ve pamuk yetiştirilen başlıca illerimiz sırasıyla; Şanlıurfa, Aydın, Hatay, İzmir, Adana, Diyarbakır ve Manisa'dır.

Dünyada zeytin üreten önemli ülkeler İspanya, Türkiye, İtalya, Yunanistan, Tunus, ABD, Fas, Suriye ve Mısır'dır. Ülkemizde zeytin üretimi Ege ve Marmara bölgelerinde yoğunlaşmıştır. Bunun yanında Akdeniz, Güneydoğu ve Karadeniz bölgeleri ise öteki zeytin üretilen bölgeler arasında yer almaktadır. Ege Bölgesinde yağlık ve Marmara Bölgesinde sofralık üretim hakimdir. Aydın, İzmir ve Muğla illeri zeytin üretiminde ilk üç sırayı almaktadır (Kaşka ve ark., 2004).

İncirin anavatanı Türkiye'dir. Dünyada incir üretimi yapan ülkeler sırasıyla Türkiye, Mısır, Yunanistan, İran, Fas ve İspanya'dır (Anaç, 2003). İncire ülkemizin birçok yöresinde, tüm kıyı bölgelerinde, Büyük ve Küçük Menderes Havzalarında, Güneydoğu Anadolu'da ve İç Anadolu'nun korumalı vadilerinde rastlanmaktadır. Ancak ticari olarak yetiştiriciliğinin yoğun olduğu yerler Aydın ve İzmir il sınırları içinde kalan Büyük ve Küçük Menderes orta havzası ile Bursa ve çevresidir. Ancak son yıllarda özellikle sofralık incir Salihli (Manisa), Mut (İçel) ve Gaziantep'te de giderek önem kazanmaktadır (Aksoy, 2005).

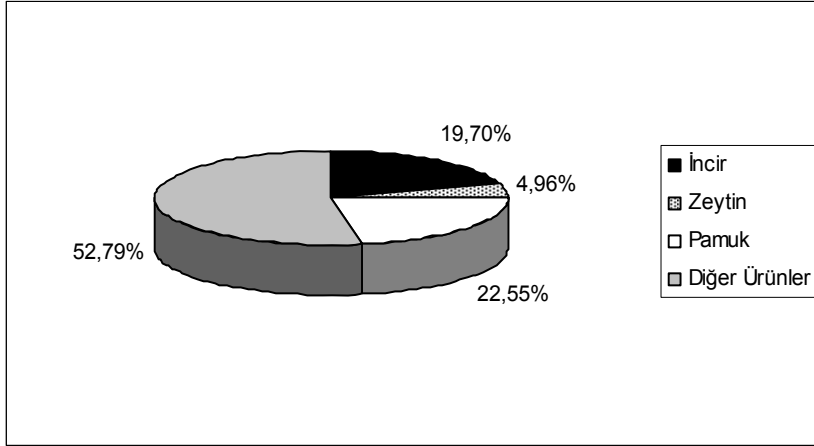
Görüldüğü gibi her üç ürünün yetiştirme ve yayılımı alanlarında Aydın ilinin önemli bir yeri bulunmaktadır. Aydın ilinin bitkisel ürün üretim ve dağılımında da bu ürünlerin önemi büyüktür.

Aydın ilinde yetiştirilen incir, zeytin ve pamuğun, toplam bitkisel üretim değeri içerisindeki payları çizelge 6'da ve şekil 5'de verilmiştir.

Çizelge 6. Aydın ilinde Belirtilen Ürünlerin Toplam Bitkisel Üretim Değeri İçerisindeki Payları(2001)

Ürünler	Değer (000 000)	% pay
İncir	98785268	19,70
Zeytin	24865839	4,96
Pamuk (saf)	113052227	22,55
Diğer Ürünler	264708343	52,79
Toplam Bitkisel Üretim Değeri	501411677	100,00

Kaynak: DİE. Tarımsal Yapı ve Üretim ,2001.

Şekil 5. Aydın ilinde Belirtilen Ürünlerin Toplam Bitkisel Üretim Değeri İçerisindeki Payları(2001)

Aydın ilinde şekil 5’de de görüldüğü gibi seçilmiş ürünler, toplam bitkisel üretiminin neredeyse yarısını oluşturmaktadır. Bu ürünler içerisinde yaklaşık %23 payla pamuk ilk sırada, %20 payla incir ikinci sırada ve %6 payla da zeytin üçüncü sırada yer almıştır.

6.2. Seçilmiş Ürünler İtibariyle Türkiye, Yunanistan, İtalya, İspanya ve Portekiz’in Üretimleri

Materyal ve metod bölümünde de açıklandığı üzere İhracat Benzerlik İndeksleri karşılaştırılmakla Türkiye’nin ihraç ettiği pamuk, incir, zeytin ve zeytinyağının; Yunanistan, İtalya, İspanya, Portekiz karşısında rekabet gücü hesaplanacaktır. Bu indeks Avrupa Birliği ülkeleri arasında bu ülkelerin, bu ürünlerin ihracatında güçlü olduğunu ifade etmektedir. Bu ülkelerin ihracattaki önemi üretim güçlerinden kaynaklanmaktadır. Bu amaçla hazırlanan dünya üretim rakamlarını gösteren çizelge ve şekilde görülmektedir (çizelge 7, şekil 6).

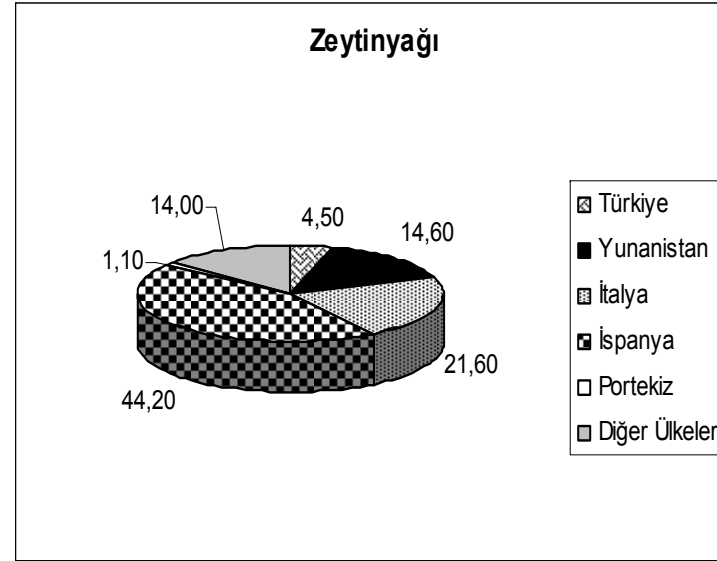
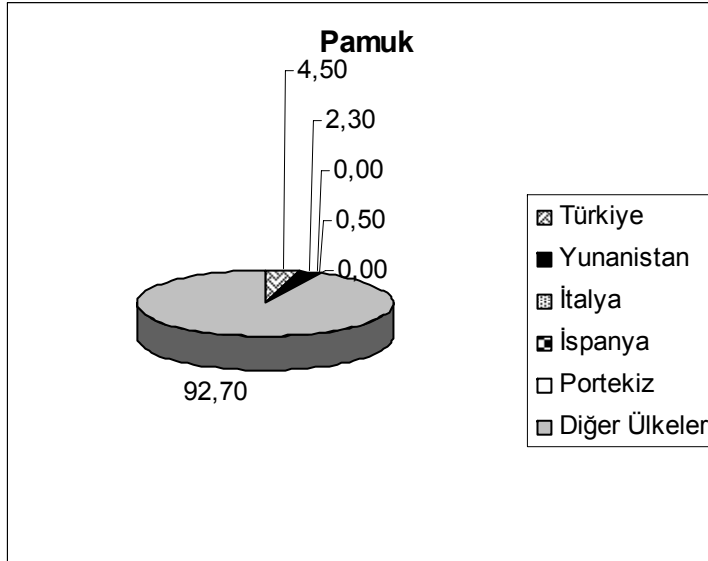
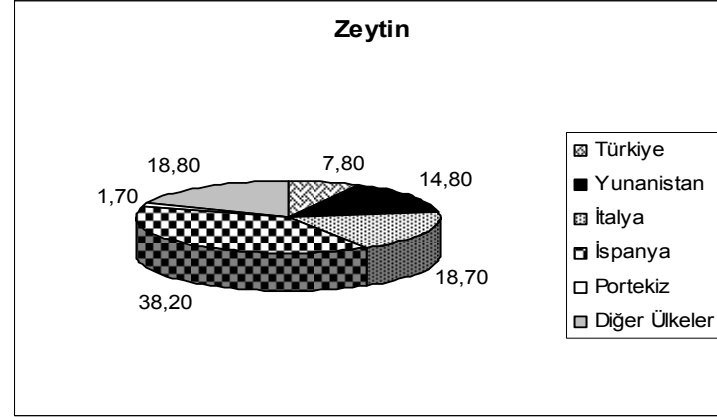
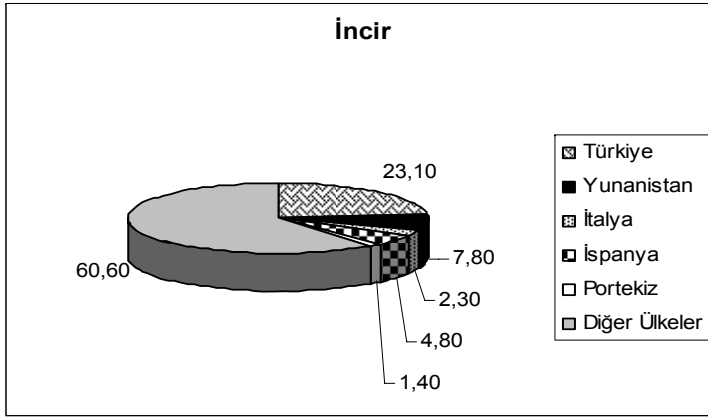
Türkiye ve diğer ülkelerin 2000/2001 yılları ortalamasına göre belirtilen ürünlerin üretimi ve yüzdelik payları çizelge 7’de görülmektedir.

Çizelge 7. Türkiye ve Diğer Ülkelerin 2000/2001 yılları ortalamasına göre İncir, Zeytin, Zeytinyağı ve Pamuk üretimi

2000/2001 Ortalaması								
Ülkeler	(1)İncir		(2)Zeytin		(3)Zeytinyağı		(4)Pamuk (saf)	
	1000 ton	%	1000 ton	%	1000 ton	%	1000 ton	%
Türkiye	237,5	23,10	1200	7,80	120	4,50	890,5	4,50
Yunanistan	80	7,80	2261,5	14,80	394	14,60	449,5	2,30
İtalya	23,5	2,30	2857,5	18,70	583	21,60	0	0,00
İspanya	49,5	4,80	5853,5	38,20	1192	44,20	100	0,50
Portekiz	14	1,40	265,5	1,70	29,5	1,10	0	0,00
Dünya(Toplam)	1026,5	100,00	15312	100,00	2695	100,00	19723,5	100,00

Kaynak. (1), (2), (4) FAO,2005 ; (3) UZK,2005

Çizelge 7'nin verilerinden yararlanılarak hazırlanan şekil 6'ya bakıldığında; seçilmiş ülkeler, dünya zeytinyağı üretiminin %86 sını, dünya zeytin üretiminin %81.2 sini, dünya incir üretiminin %39.4 ünü, ve dünya pamuk üretiminin ise %7.3 ünü oluşturmaktadır. Dünya incir ve pamuk üretiminde sırasıyla %23,1 ve %4,5 ile Türkiye'nin seçilmiş ülkeler içerisinde en yüksek paya sahip olduğu görülmektedir. Dünya zeytin ve zeytinyağı üretiminde ise sırasıyla %38,2 ve %44,2 payla İspanya'nın tüm dünya ülkeleri içerisinde yüksek bir paya sahip olması dikkat çekicidir.

Şekil 6. 2000/2001 Yılları Ortalamasına Göre Dünya İncir, Zeytin, Zeytinyağı ve Pamuk Üretiminde Ülkelerin Payları

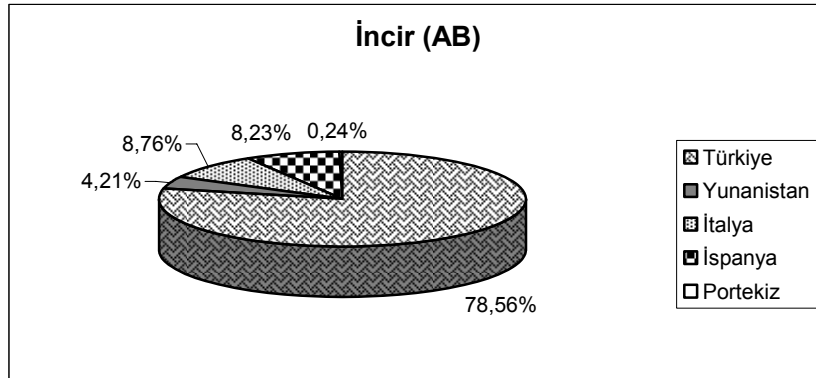
6.3. Seçilmiş Ürünler İtibariyle Türkiye, Yunanistan, İtalya, İspanya ve Portekiz'in İhracatları

Seçilmiş ülkelerin AB'ye olan ihracatlarında rekabetin karşılaştırılmasına yönelik çalışmamızın amacı doğrultusunda ülkelerin AB ihracatında payları karşılaştırıldığında (çizelge 8, şekil 7) Türkiye'nin incirde ilk sırada yer aldığı görülmektedir. Türkiye bu beş ülkenin AB'ye yaptığı ihracatın % 79 unu yapmaktadır. Türkiye'yi bir hayli geriden %9 payla İtalya, % 8 payla İspanya, % 4 payla Yunanistan ve % 1'den az bir payla Portekiz izlemektedir.

Çizelge 8. Türkiye ve Diğer Ülkelerin 2001 Yılı İncir İhracat Miktarı (1000 ton)

İhracat	AB (1)	% Pay	Dünya(2)	% Pay
Türkiye	31981	78,56	45693	79,20
Yunanistan	1712	4,21	5821	10,09
İtalya	3566*	8,76	1850*	3,21
İspanya	3350	8,23	4191	7,26
Portekiz	99	0,24	141	0,24
5 ülke toplamı	40708	100,00	57696	100,00

Kaynak: (1) European Community. Comext Database, 2001 , (2) FAO, 2005.

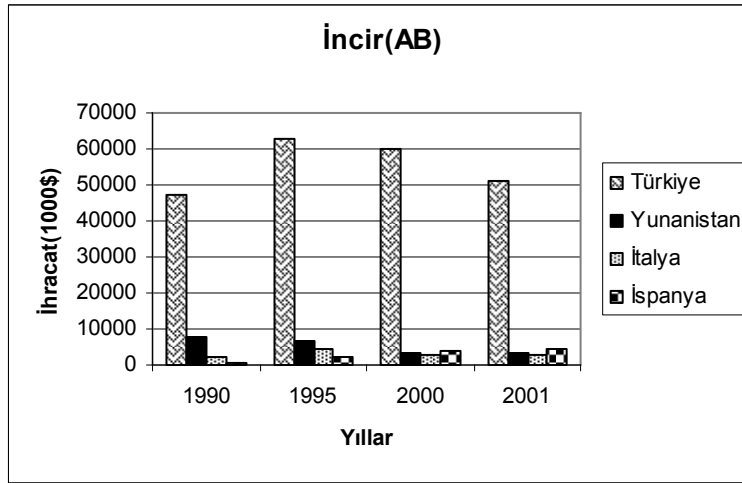
Şekil 7. Türkiye ve Diğer Ülkelerin AB'ye 2001 Yılı İncir İhracat Miktarı Payları

Türkiye ve seçilmiş ülkelerin AB'ye incir ihracat değerleri çizelge 9'da ve şekil 8'de gösterilmiştir.

Çizelge 9. Seçilmiş Ülkelerin AB'ye Olan İncir İhracat Değerleri (1000\$)

İhracat	1990	1995	2000	2001
Türkiye	47432	62620	60222	51331
Yunanistan	7997*	6590	3507	3236
İtalya	2217	4519*	2638	2980*
İspanya	368	2218	3936	4590
Portekiz	116	39	71	108

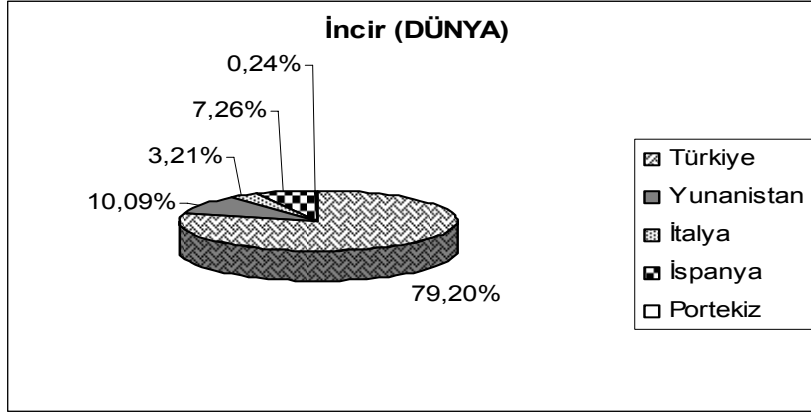
Kaynak: European Community. Comext Database, 1990-2001.

Şekil 8. Seçilmiş Ülkelerin AB'ye Olan İncir İhracat Değerleri (1000\$)

Seçilmiş ülkeler içerisinde Türkiye'nin AB'ye olan incir ihracat değeri diğer ülkelere göre yüksektir. Türkiye'nin AB'ye incir ihracatı 1990 yılında 47.432.000 dolar iken 1995 yılında 62.620.000 dolara ulaşmıştır. 2000 yılında 1995 yılına göre tekrar düşerek 60.222.000 dolar olmuştur. 2001 yılında ise 51.331.000 dolara düşmüştür. Diğer seçilmiş ülkelerde ise incir ihracat değeri Türkiye'ye oranla çok düşük bir değerdedir.

Türkiye ve seçilmiş diğer ülkelerin AB'ye olan incir ihracat miktarı çizelge 8'de verilmişti. Türkiye ve diğer ülkelerin dünyaya olan incir ihracat miktarı payları ise şekil 9'da görülmektedir.

Şekil 9. Türkiye ve Diğer Ülkelerin Dünyaya 2001 Yılı İncir İhracat Miktarı Payları

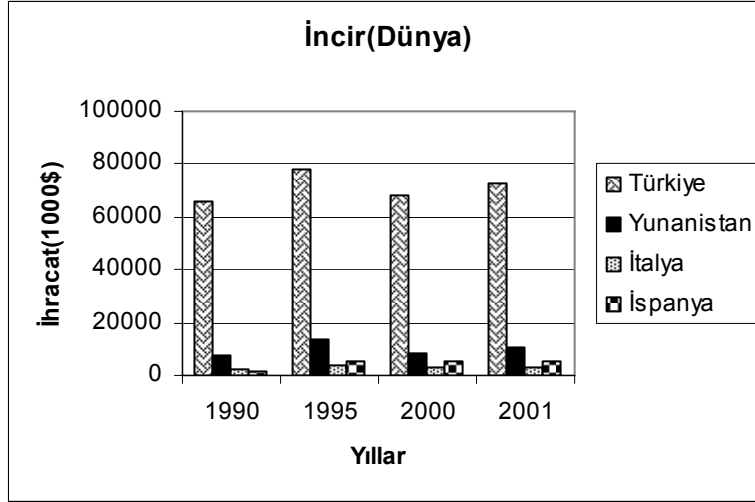
Türkiye'nin belirtilen ülkelere göre dünyaya incir ihracat miktarı %80 lik bir payla oldukça yüksektir. Türkiye'yi sırayla %10 payla Yunanistan, %7 payla İspanya, %3 payla İtalya izlemektedir. Portekiz'in ise dünyaya incir ihracat miktarı belirtilen diğer ülkelere oranla önemsiz denecek kadar az düzeydedir.

Seçilmiş ülkelerin 1990 ,1995, 2000 ve 2001 yıllarındaki dünyaya olan incir ihracat değerleri ise çizelge 10 ve şekil 10' da görülebilir.

Çizelge 10. Seçilmiş Ülkelerin Dünyaya Olan İncir İhracat Değerleri(1000\$)

İhracat	1990	1995	2000	2001
Türkiye	65652	77868	68038	72929
Yunanistan	7484*	13439	8322	10414
İtalya	2481	3691*	2857	2798*
İspanya	1352	5539	5436	5191
Portekiz	382	143	490	333

Kaynak: FAO, 2005

Şekil 10. Seçilmiş Ülkelerin Dünyaya Olan İncir İhracat Değerleri (1000\$)

Seçilmiş ülkeler içerisinde Türkiye'nin dünyaya olan incir ihracat değeri yine en yüksektir. Türkiye'nin dünyaya olan incir ihracatı 1990 yılında 65.652.000 dolar iken 1995 yılında 77.868.000 dolara ulaşmıştır. 2000 yılında 68.038.000 dolara düşmüştür. 2001 yılında ise artarak 72.929.000 dolara yükselmiştir. Diğer seçilmiş ülkelerde ise dünyaya olan incir ihracat değeri Türkiye'ye oranla çok düşük bir değerdedir.

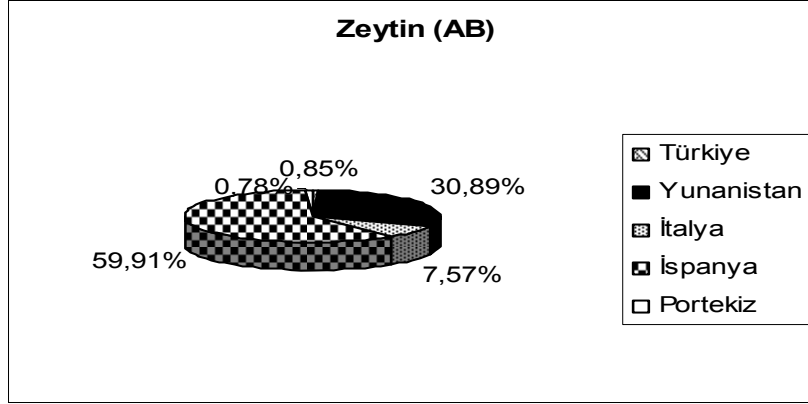
Türkiye ve seçilmiş ülkelerin AB'ye olan zeytin 2001 yılı ihracat miktarları çizelge 11'de gösterilmiştir.

Çizelge 11. Türkiye ve Diğer Ülkelerin 2001 Yılı Zeytin İhracat Miktarı (1000 ton)

İhracat	AB (1)	% PAY	Dünya(2)	% PAY
Türkiye	45	0,85	91	0,58
Yunanistan	1632	30,89	7664	48,77
İtalya	400	7,57	835	5,31
İspanya	3165	59,91	6992	44,50
Portekiz	41	0,78	131	0,83
5 ülke toplamı	5283	100,00	15713	100,00

Kaynak. (1)European Community. Comext Database, 2001 (2) FAO, 2005

Türkiye ve seçilmiş diğer ülkelerin AB'ye zeytin ihracat miktarı payları ise şekil 11'de görüldüğü gibidir.

Şekil 11. Türkiye ve Diğer Ülkelerin AB'ye 2001 Yılı Zeytin İhracat Miktarı Payları

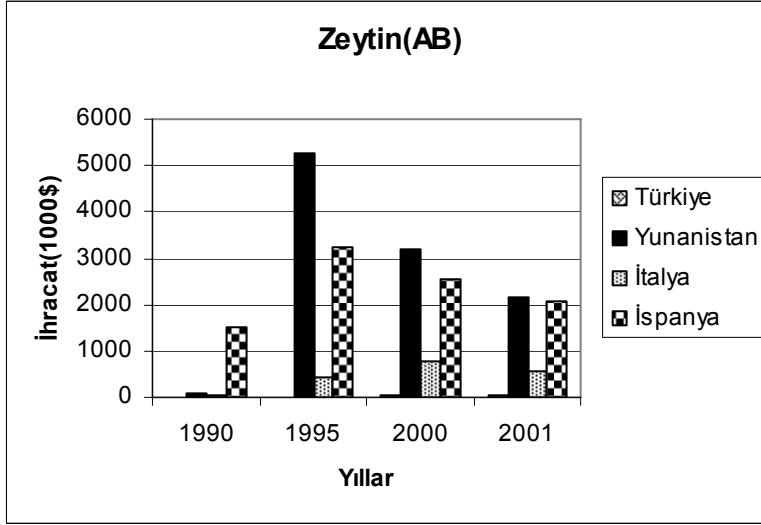
Seçilmiş ülkelerin AB'ye zeytin ihracat miktarlarına bakıldığında; %60 payla İspanya ilk sırada yer almaktadır. İspanya'yı sırasıyla %31 payla Yunanistan , %8 payla İtalya ve % 1'den az paylarla Türkiye ile Portekiz izlemektedir.

Türkiye ve seçilmiş ülkelerin AB'ye zeytin ihracat değerleri çizelge 12'de ve şekil 12'de gösterilmiştir.

Çizelge 12. Seçilmiş Ülkelerin AB'ye Olan Zeytin İhracat Değerleri(1000\$)

İhracat	1990	1995	2000	2001
Türkiye	1	4	28*	45
Yunanistan	74	5286	3209	2175
İtalya	57	440	787	558
İspanya	1496*	3239	2548	2070
Portekiz	0	144*	54	56

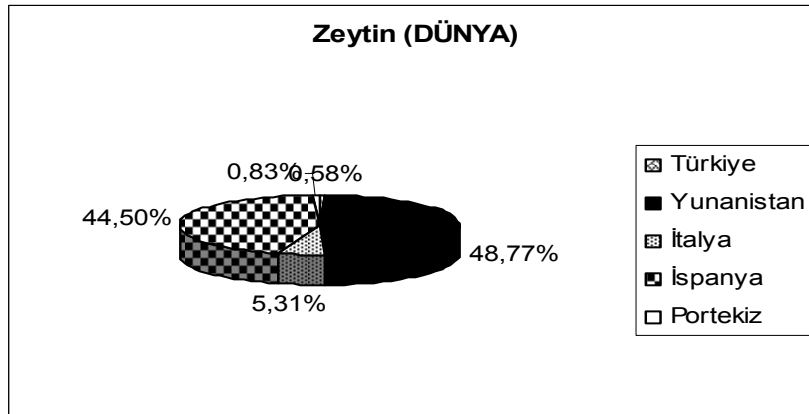
Kaynak. European Community. Comext Database, 1990-2001

Şekil 12. Seçilmiş Ülkelerin AB'ye Olan Zeytin İhracat Değerleri (1000\$)

Türkiye'nin belirtilen yıllarda zeytin ihracat değeri çok azdır. Seçilmiş diğer ülkelere bakıldığında; İspanya'nın zeytin ihracat değeri 1990 yılında diğer ülkelere göre üstün durumda iken, 1995 yılında Yunanistan üstün duruma geçmiştir. Yunanistan'ın 1990 yılında 74 bin dolar olan zeytin ihracat değeri 1995 yılında yaklaşık 71 kat artarak 5286 bin dolar olmuştur. Fakat Yunanistan'daki bu artış belirtilen diğer yıllarda azalmıştır.

Türkiye ve seçilmiş diğer ülkelerin dünyaya olan zeytin ihracat miktarı payları ise şekil 13'de görülmektedir.

Şekil 13. Türkiye ve Diğer Ülkelerin Dünyaya 2001 Yılı Zeytin İhracat Miktarı Payları

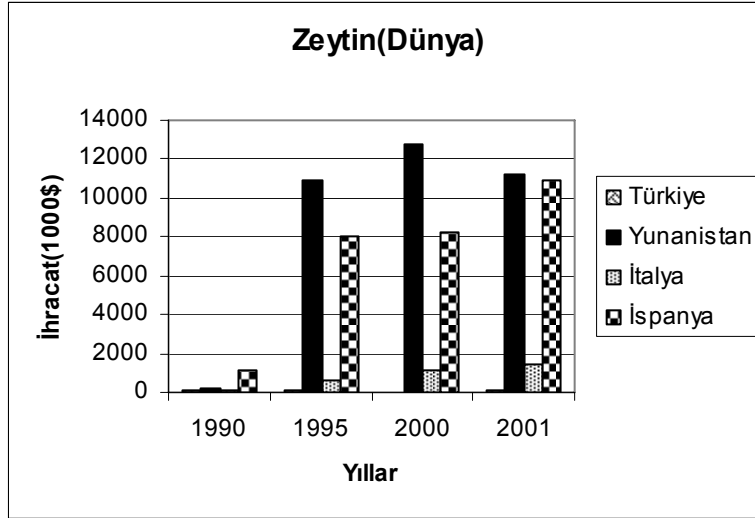
Belirtilen ülkelerin dünyaya olan zeytin ihracat miktarı payları incelendiğinde; bu ülkeler içerisinde %49 payla Yunanistan'ın ilk sırada yer aldığı görülmektedir. İspanya %44 payla ikinci sırada yer alırken, İtalya %5 payla üçüncü sırada yer almaktadır. Türkiye ile Portekiz ise %1 den az bir payla son sıralarda bulunmaktadır.

Seçilmiş ülkelerin dünyaya olan zeytin ihracat değerleri ise çizelge 13'de ve şekil 14'de gösterilmiştir.

Çizelge 13. Seçilmiş Ülkelerin Dünyaya Olan Zeytin İhracat Değerleri (1000\$)

İhracat	1990	1995	2000	2001
Türkiye	70	94	0*	63
Yunanistan	237	10897	12739	11271
İtalya	141	658	1158	1440
İspanya	1142*	8073	8285	10916
Portekiz	95	46*	152	129

Kaynak. FAO, 2005

Şekil 14. Seçilmiş Ülkelerin Dünyaya Olan Zeytin İhracat Değerleri (1000\$)

Türkiye'nin dünyaya olan zeytin ihracat değeri belirtilen yıllarda az olmuştur. Seçilmiş ülkelerin 1990 yılında zeytin ihracat değerleri düşük olmasına rağmen 1995 yılında Yunanistan ve İspanya'nın zeytin ihracat değeri bir hayli yüksek bir değere

ulaşmıştır. Yunanistan'ın 1995, 2000 ve 2001 yıllarında zeytin ihracat değeri seçilen diğer ülkelere göre ilk sırada yer almaktadır.

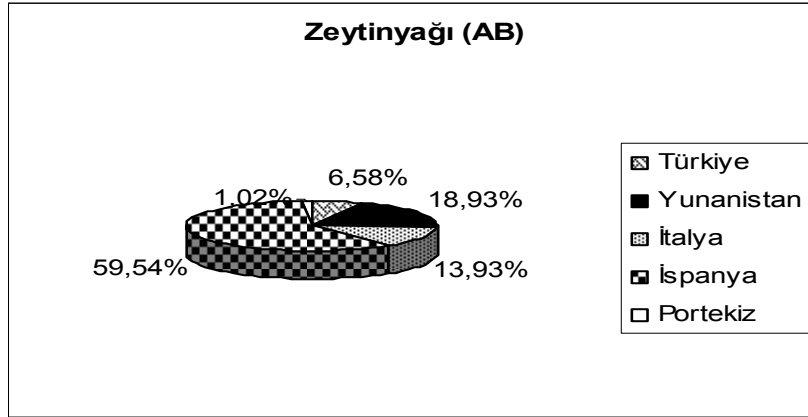
Türkiye ve seçilmiş ülkelerin AB'ye zeytinyağı ihracat miktarları çizelge 14'de gösterilmiştir.

Çizelge 14. Türkiye ve Diğer Ülkelerin 2001 Yılı Zeytinyağı İhracat Miktarı (1000 ton)

İhracat	AB (1)	% Pay	Dünya(2)	% Pay
Türkiye	44318	6,58	98575	9,03
Yunanistan	127582	18,93	198433	18,18
İtalya	93888	13,93	300343	27,52
İspanya	401216	59,54	471176	43,17
Portekiz	6880	1,02	22877	2,10
5 ülke toplamı	673884	100,00	1091404	100,00

Kaynak: (1)European Community. Comext Database, 2001 (2) FAO, 2005

Seçilmiş ülkelerin AB'ye olan zeytinyağı ihracat miktarı payları ise şekil 15'de görüldüğü gibidir.

Şekil 15. Türkiye ve Diğer Ülkelerin AB'ye 2001 Yılı Zeytinyağı İhracat Miktarı Payları

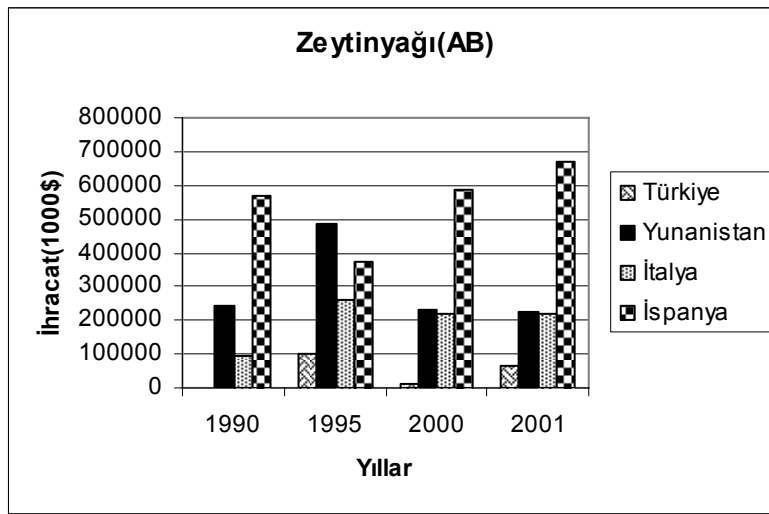
Seçilmiş ülkelerin AB'ye zeytinyağı ihracat miktarlarına bakıldığında; %59 payla İspanya ilk sırada yer almaktadır. İspanya'yı sırasıyla %19 payla Yunanistan , %14 payla İtalya, % 7 payla Türkiye ve %1 payla Portekiz izlemektedir.

Seçilmiş ülkelerin AB'ye zeytinyağı ihracat değerleri çizelge 15'de ve şekil 16'da gösterilmiştir.

Çizelge 15. Seçilmiş Ülkelerin AB'ye Olan Zeytinyağı İhracat Değerleri (1000\$)

İhracat	1990	1995	2000	2001
Türkiye	202	99338	9839	64955
Yunanistan	243985	486825	229636*	227586*
İtalya	95169	262840	218100	216461
İspanya	566481	371866	586499	667197
Portekiz	11071	14847	8601	11923

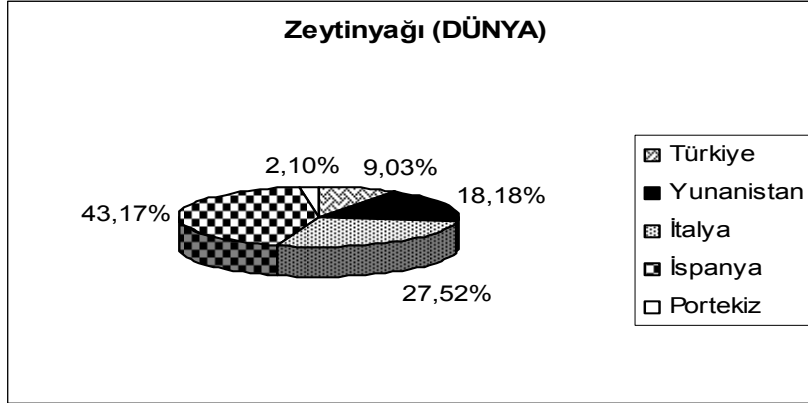
Kaynak: European Community. Comext Database, 1990-2001

Şekil 16. Seçilmiş Ülkelerin AB'ye Olan Zeytinyağı İhracat Değerleri (1000\$)

Türkiye'nin belirlenmiş yıllardaki AB'ye zeytinyağı ihracat değerleri Yunanistan, İtalya ve İspanya'ya göre düşüktür. İspanya'nın zeytinyağı ihracat değeri 1995 yılı hariç diğer yıllarda seçilmiş ülkelere göre yüksektir.

Seçilmiş ülkelerin dünyaya olan zeytinyağı ihracat miktarı payları ise şekil 17'de görülmektedir.

Şekil 17. Türkiye ve Diğer Ülkelerin Dünyaya 2001 Yılı Zeytinyağı İhracat Miktarı Payları

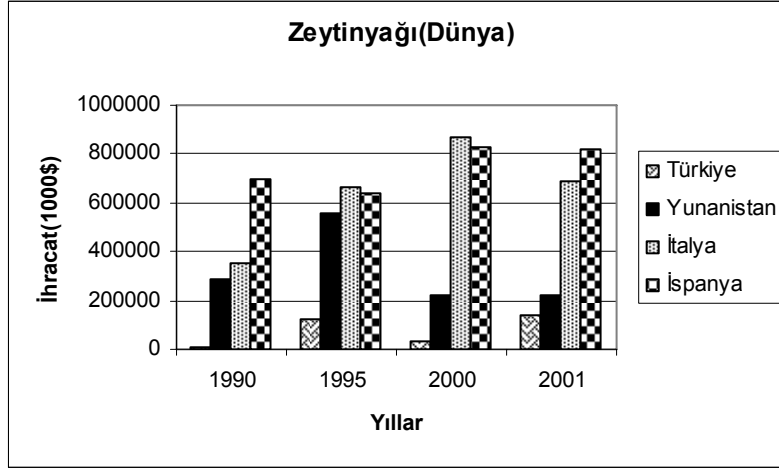
Zeytinyağında dünyaya olan ihracat miktarı payı, belirtilen ülkeler içerisinde %43 payla en fazla İspanya'da bulunmaktadır. İtalya %28 payla ikinci sırada bulunmaktadır. Yunanistan ise %18 payla üçüncü sırada yer alırken, Türkiye ise %9 payla dördüncü sırada yer almıştır. Portekiz ise bu ülkeler içerisinde %1 payla en son sırada bulunmaktadır.

Seçilmiş ülkelerin dünyaya olan zeytinyağı ihracat değerleri ise çizelge 16'da ve şekil 18'de verilmiştir.

Çizelge 16. Seçilmiş Ülkelerin Dünyaya Olan Zeytinyağı İhracat Değerleri (1000\$)

İhracat	1990	1995	2000	2001
Türkiye	4688	120640	30266	135675
Yunanistan	286621	553634	217539*	220778*
İtalya	355545	661353	867649	689820
İspanya	695701	638641	830274	820503
Portekiz	43012	65994	62624	51014

Kaynak: FAO, 2005

Şekil 18. Seçilmiş Ülkelerin Dünyaya Olan Zeytinyağı İhracat Değerleri (1000\$)

Türkiye'nin belirlenmiş yıllardaki zeytinyağı ihracat değerleri Yunanistan, İtalya ve İspanya'ya göre düşüktür. İspanya 1990 ve 2001 yıllarında belirtilen diğer ülkeler içerisinde yüksek bir zeytinyağı ihracat değerine sahipken, İtalya 1995 ve 2000 yıllarında diğer ülkelere göre yüksek bir ihracat değerine sahiptir.

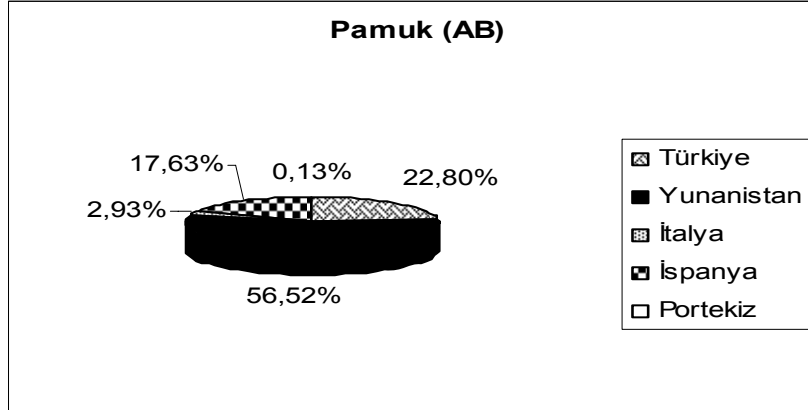
Türkiye ve seçilmiş ülkelerin AB'ye ve dünyaya olan pamuk ihracat miktarları çizelge 17'de verilmiştir.

Çizelge 17. Türkiye ve Diğer Ülkelerin 2001 Yılı Pamuk (saf) İhracat Miktarı (1000 ton)

İhracat	AB (1)	% Pay	Dünya(2)	% Pay
Türkiye	17789	22,80	30043	8,25
Yunanistan	44104	56,52	290616	79,81
İtalya	2285	2,93	7626	2,09
İspanya	13757	17,63	35621	9,78
Portekiz	102	0,13	250	0,07
5 ülke toplamı	78037	100,00	364156	100,00

Kaynak: (1)European Community. Comext Database, 2001. (2) FAO, 2005

Türkiye ve seçilmiş diğer ülkelerin AB'ye pamuk ihracat miktarı payları şekil 19'da görülmektedir.

Şekil 19. Türkiye ve Diğer Ülkelerin AB'ye 2001 Yılı Pamuk (saf) İhracat Miktarı Payları

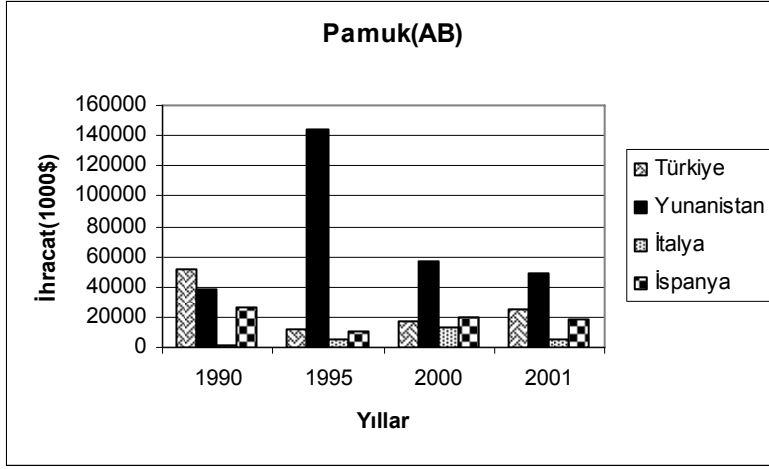
Seçilmiş ülkelerin AB'ye pamuk ihracat miktarlarına bakıldığında; %56 payla Yunanistan ilk sırada yer almaktadır. Yunanistan'ı sırasıyla %23 payla Türkiye, %18 payla İspanya, % 3 payla İtalya ve hiç yok denecek kadar az bir payla Portekiz izlemektedir.

Seçilmiş ülkelerin AB'ye olan pamuk ihracat değerleri çizelge 18'de ve şekil 20'de gösterilmiştir.

Çizelge 18. Seçilmiş Ülkelerin AB'ye Olan Pamuk (saf) İhracat Değerleri (1000\$)

İhracat	1990	1995	2000	2001
Türkiye	52071	12201	17725	25591
Yunanistan	37817	143613	56581	48700
İtalya	782	4984	13679	4829
İspanya	27008	11031	19200	17905
Portekiz	807	425	401	397*

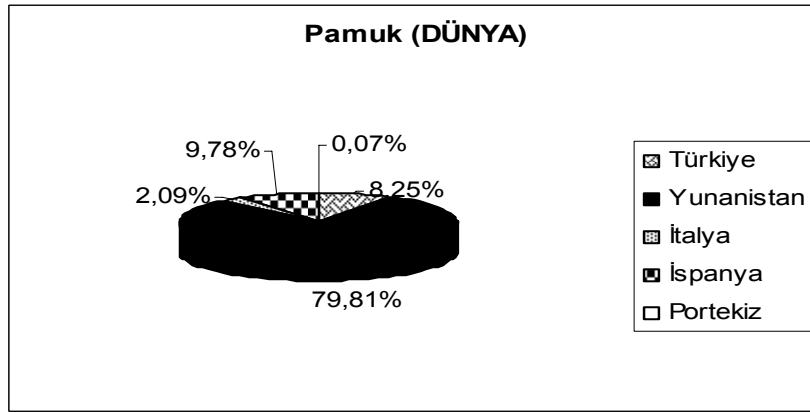
Kaynak: European Community. Comext Database, 1990-2001

Şekil 20. Seçilmiş Ülkelerin AB'ye Olan Pamuk(saf) İhracat Değerleri (1000\$)

Türkiye'nin 1990 yılında pamuk ihracat değeri seçilmiş diğer ülkeler içerisinde ilk sırada yer almasına rağmen diğer yıllarda bu sırasını kaybetmiştir. Yunanistan 1995, 2000 ve 2001 yıllarında diğer ülkelere göre üstünlüğe sahiptir.

Türkiye ve seçilmiş diğer ülkelerin dünyaya olan pamuk ihracat miktarı payları ise şekil 21'de görülmektedir.

Şekil 21. Türkiye ve Diğer Ülkelerin Dünyaya 2001 Yılı Pamuk (saf) İhracat Miktarı Payları

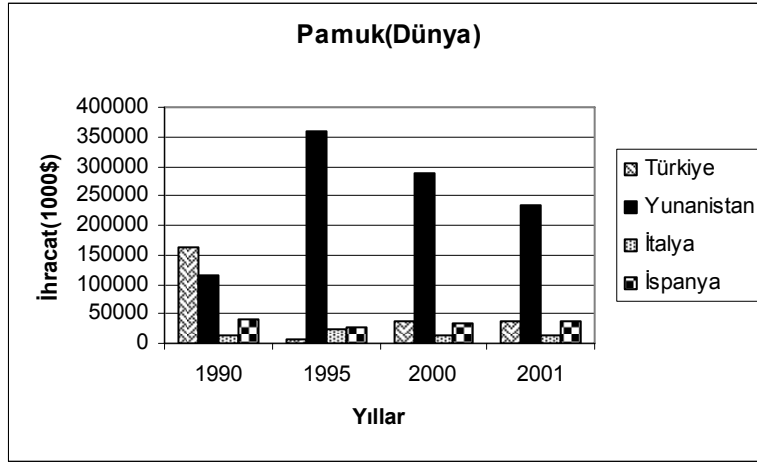
Seçilmiş ülkelerin dünyaya pamuk ihracat miktarlarına bakıldığında ise; %80 payla Yunanistan ilk sırada yer almaktadır. Yunanistan'ı sırasıyla %10 payla İspanya, %8 payla Türkiye, % 2 payla İtalya ve hiç yok denecek kadar az bir payla Portekiz izlemektedir.

Seçilmiş ülkelerin dünyaya olan pamuk ihracat değerleri ise çizelge 19'da ve şekil 22'de verilmiştir.

Çizelge 19. Seçilmiş Ülkelerin Dünyaya Olan Pamuk (saf) İhracat Değerleri (1000\$)

İhracat	1990	1995	2000	2001
Türkiye	161051	6105	36270	37399
Yunanistan	116089	360518	288742	235291
İtalya	14540	23006	14783	13469
İspanya	40937	25563	33148	38195
Portekiz	1439	2694	335	371*

Kaynak: FAO, 2005

Şekil 22. Seçilmiş Ülkelerin Dünyaya Olan Pamuk (saf) İhracat Değerleri (1000\$)

Türkiye'nin dünyaya pamuk ihracat değerine baktığımızda; 1990 yılında diğer ülkelere oranla yüksek iken, belirtilen diğer yıllarda düşüktür. Yunanistan 1995, 2000 ve 2001 yıllarında seçilmiş ülkeler içerisinde ilk sırada yer almıştır.

6.4. İhracat Benzerlik İndeksi, Açıklanabilir Karşılaştırmalı Üstünlükler İndeksi ve Karşılaştırmalı İhracat Performansı İndeksi İle Belirtilen Ülkelerin İlgili Ürünlerdeki Rekabet Güçlerinin Hesaplanması

Türkiye'nin AB pazarının karşısında, seçilmiş rakip ülkelere göre rekabet gücü; İHBİ, AKÜ ve KİP indekslerinden yararlanarak hesaplanmıştır.

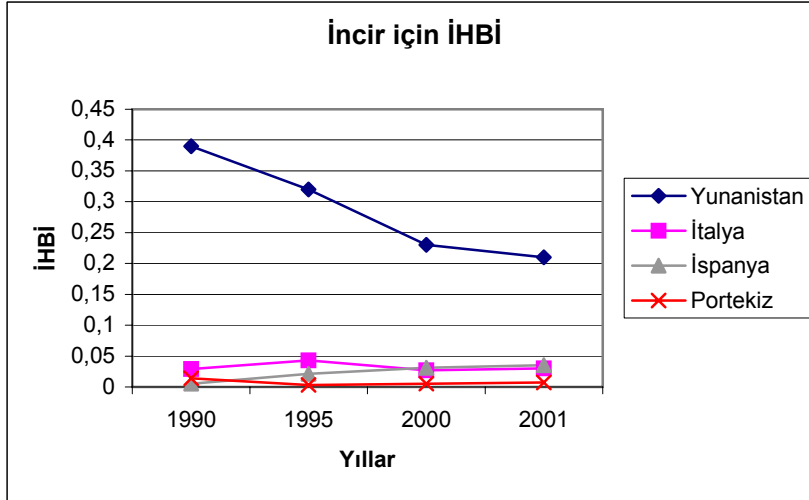
6.4.1. İhracat Benzerlik İndeksi (İHBİ) ile rakip ülkelerin rekabet güçlerinin belirlenmesi

Hesaplanan İHBİ değerleri yıllar itibariyle ve ilgili ürünler için aşağıda sunulmuştur. Bölüm 3.2.1'de açıklandığı gibi İHBİ, benzerliğin en az olduğu durumda sıfır değerini alırken, yüz değerini aldığı en yüksek değere ulaşacaktır. Bu araştırmada hesaplanan İHBİ değerleri oldukça küçük çıkmıştır. Bu sonucun, çok küçük bir değer, çok büyük bir değere oranlanması ile ilgili bir sorundan kaynaklandığı düşünülmektedir. İHBİ ile ilgili hesaplanan çizelge ve grafiklerin yorumları çizelge ve grafiklerdeki en yüksek ve en düşük değerler baz alınarak yapılmıştır.

Çizelge 20'de incir için hesaplanan İHBİ değerleri görülebilir. Bulunan değerlerin grafiği ise Şekil 23'de sunulmuştur.

Çizelge 20. Türkiye ile Yunanistan, İtalya, İspanya ve Portekiz'in İncir için İhracat Benzerlik İndeksi

Ülkeler	1990	1995	2000	2001
Türkiye x Yunanistan	0.390	0.320	0.230	0.210
Türkiye x İtalya	0.029	0.043	0.027	0.030
Türkiye x İspanya	0.005	0.021	0.031	0.035
Türkiye x Portekiz	0.014	0.003	0.005	0.007

Şekil 23. Türkiye ile Yunanistan, İtalya, İspanya ve Portekiz'in İncir için İhracat Benzerlik İndeksi

Şekil 23'de görüldüğü gibi, Yunanistan ile Türkiye'nin Avrupa Birliğine yönelik incir ihracatının benzerliği yıllar itibariyle azalmaktadır. Fakat belirtilen ülkeler içerisinde en yüksek benzerlik Yunanistan ile olmuştur. Yunanistan ile bu benzerlik indeksi 1990 yılında 0.39 iken 1995 yılında 0.32, 2000 yılında 0.23, 2001 yılında ise 0.21 olmuştur. Türkiye'nin toplam incir dış satımında zaman içinde benzerliği en az olan ülkeler, İtalya, İspanya ve Portekiz olarak belirlenmiştir.

Çizelge 21'de zeytin için hesaplanan İHBİ değerleri görülebilir.

Çizelge 21. Türkiye ile Yunanistan, İtalya, İspanya ve Portekiz'in Zeytin için İhracat Benzerlik İndeksi

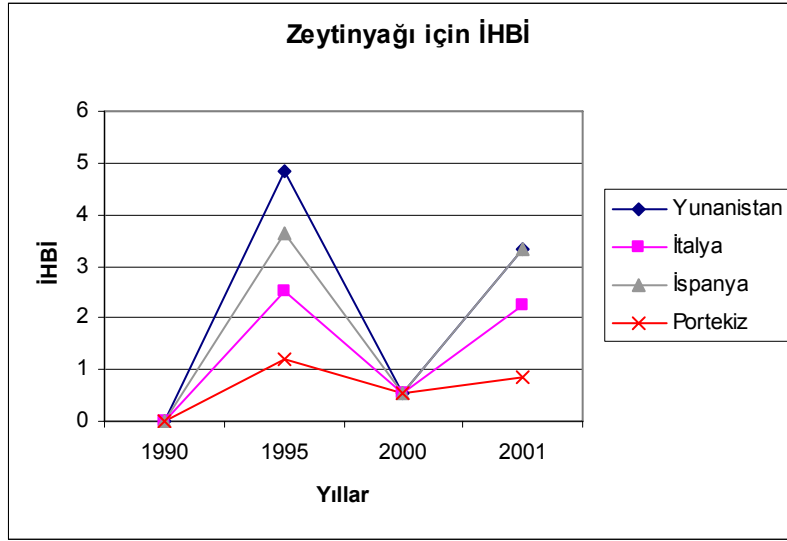
Ülkeler	1990	1995	2000	2001
Türkiye x Yunanistan	0.00048	0.00019	0.00160	0.00230
Türkiye x İtalya	0.00048	0.00019	0.00160	0.00230
Türkiye x İspanya	0.00048	0.00019	0.00160	0.00230
Türkiye x Portekiz	0.00000	0.00019	0.00160	0.00230

Çizelge 21'de belirtilen ülkeler ile Türkiye'nin Avrupa Birliğine yönelik zeytin ihracatının benzerliğine bakıldığında, 1990 yılında Portekiz ile Türkiye'nin benzerliği hiç yoktur. Diğer yıllarda ise belirtilen tüm ülkeler ile benzerlik indeksleri eşittir. Bu sebepten grafik çizilmemiştir.

Çizelge 22'de zeytinyağı için hesaplanan İHBİ değerleri görülebilir. Bulunan değerlerin grafiği ise Şekil 24'de sunulmuştur.

Çizelge 22. Türkiye ile Yunanistan, İtalya, İspanya ve Portekiz'in Zeytinyağı için İhracat Benzerlik İndeksi

Ülkeler	1990	1995	2000	2001
Türkiye x Yunanistan	0.016	4.840	0.550	3.340
Türkiye x İtalya	0.016	2.530	0.550	2.250
Türkiye x İspanya	0.016	3.620	0.550	3.340
Türkiye x Portekiz	0.016	1.210	0.550	0.860

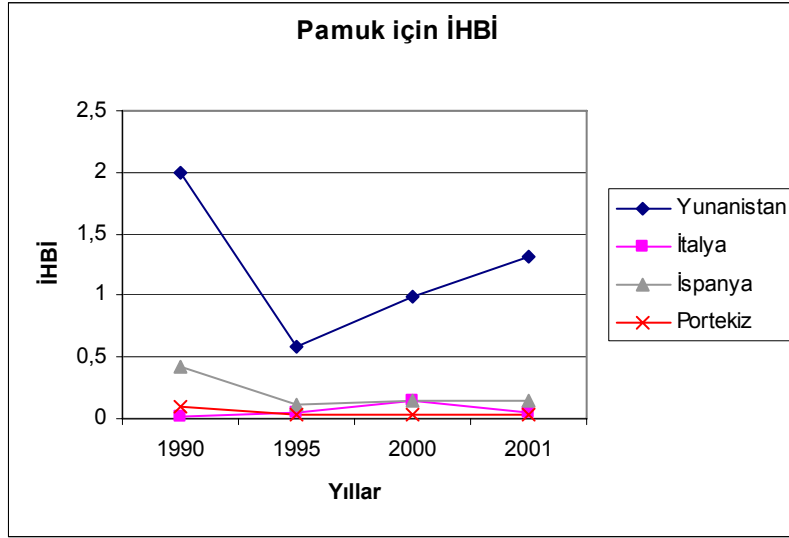
Şekil 24. Türkiye ile Yunanistan, İtalya, İspanya ve Portekiz'in Zeytinyağı için İhracat Benzerlik İndeksi

Şekil 24'de 1990 ve 2000 yıllarında Türkiye'nin zeytinyağındaki benzerliği Yunanistan, İtalya, İspanya ve Portekiz ile çakışmakta yani benzerlikler eşit olmaktadır. 1995 yılında Türkiye ile Yunanistan'ın benzerliği diğer ülkelere göre yüksektir. Yine 1995 yılında Türkiye ile benzerliği en az olan ülke ise Portekiz olmuştur. 2001 yılında ise Türkiye ile Yunanistan ve İspanya eşit derecede benzeşirken, belirtilen ülkeler içerisinde en yüksek benzerlik bu ülkeler ile olmuştur. Ayrıca 2001 yılında ülkemiz Portekiz ile en az benzerliği göstermektedir. İndeks değerleri yıllara göre değişkenlik göstermiş 1995 yılında yüksek değerlere ulaşmasına rağmen, 2000 yılında en düşük değere ulaşmıştır.

Çizelge 23'de pamuk için hesaplanan İHBİ değerleri görülebilir. Bulunan değerlerin grafiği ise Şekil 25'de gösterilmektedir.

Çizelge 23. Türkiye ile Yunanistan, İtalya, İspanya ve Portekiz'in Pamuk için İhracat Benzerlik İndeksi

Ülkeler	1990	1995	2000	2001
Türkiye x Yunanistan	2.00	0.59	0.99	1.31
Türkiye x İtalya	0.01	0.05	0.14	0.05
Türkiye x İspanya	0.43	0.11	0.15	0.14
Türkiye x Portekiz	0.09	0.03	0.03	0.03

Şekil 25. Türkiye ile Yunanistan, İtalya, İspanya ve Portekiz'in Pamuk için İhracat Benzerlik İndeksi

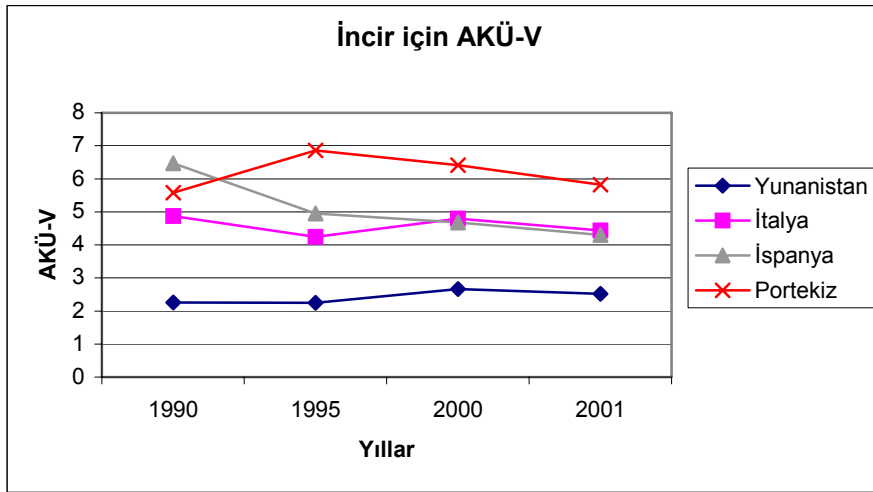
Şekil 25 incelendiğinde 1990 yılında Türkiye ile Yunanistan'ın İhracat benzerlik indeksi 2 iken bu benzerlik 1995 de 0,59 olmuş, 2000 yılında 0,99; 2001 yılında ise 1,31 olmuştur. 1990 yılından 2001 yılına kadar ki dönemsel periyotlardaki bu benzerliğin azalmasını Türkiye'de tekstil sektörünün gelişmesine, dolayısıyla yurt içinde pamukta talep artışına bağlayabiliriz. Benzerlik indeksinin düşük ya da yüksek olması, zaman içinde artması ya da azalması bir durum saptamasıdır. Tek başına, başka bilgilerle ilişkilendirmeden, herhangi bir soruna işaret etmemektedir (Akgüngör ve ark.,2001) . Ancak Türkiye'nin toplam incir, zeytin, zeytinyağı ve pamuk dışsatımında zaman içinde benzer ülke, incir, zeytinyağı ve pamuk için Yunanistan olmuştur.

6.4.2. Açıklanabilir Karşılaştırmalı Üstünlükler indeksi (AKÜ) ile rakip ülkelerin rekabet güçlerinin belirlenmesi

Hesaplanan AKÜ-V değerleri yıllar itibariyle ve ilgili ürünler için aşağıda sunulmuştur. Çizelge 24’de incir için hesaplanan AKÜ-V değerleri görülebilir. Bulunan değerlerin grafiği ise Şekil 26’da sunulmuştur.

Çizelge 24. Türkiye ile Yunanistan, İtalya, İspanya ve Portekiz’in incir için açıklanabilir karşılaştırmalı üstünlükler indeksi değerleri

Rakip Ülkeler	1990	1995	2000	2001
Yunanistan	2.26	2.25	2.66	2.52
İtalya	4.87	4.24	4.79	4.44
İspanya	6.47	4.95	4.68	4.30
Portekiz	5.58	6.86	6.41	5.82

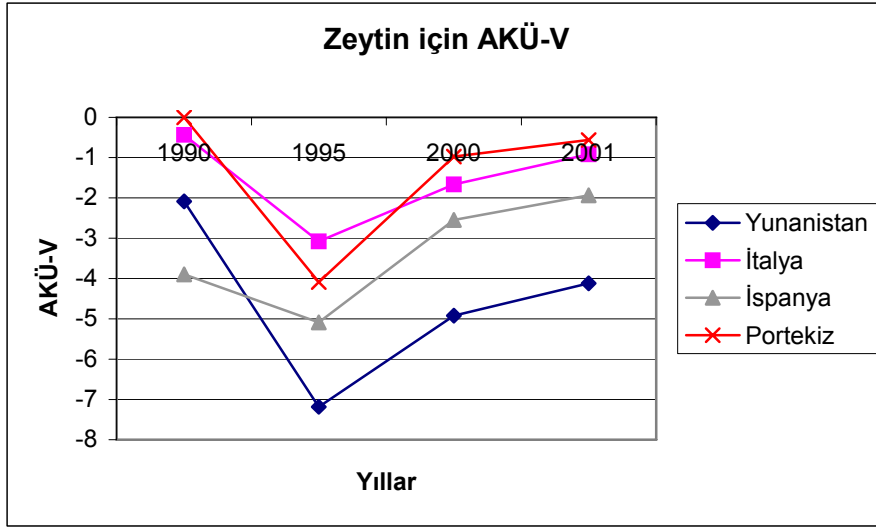
Şekil 26. Türkiye ile Yunanistan, İtalya, İspanya ve Portekiz’in incir için açıklanabilir karşılaştırmalı üstünlükler indeksi trendleri

Şekil 26’da Türkiye’nin incir için AKÜ-V değerlerine bakıldığında 1990 yılında İspanya’ya karşı rekabet gücünün yüksek olduğu; 1995, 2000 ve 2001 yıllarında ise Portekiz’e karşı rekabet üstünlüğü vardır. Belirtilen ülkeler içerisinde Türkiye’nin incirde rekabet gücünün az olduğu ülke ise Yunanistan’dır.

Çizelge 25 ’de zeytin için hesaplanan AKÜ-V değerleri görülebilir. Bulunan değerlerin grafiği ise Şekil 27’de sunulmuştur.

Çizelge 25. Türkiye ile Yunanistan, İtalya, İspanya ve Portekiz'in zeytin için açıklanabilir karşılaştırmalı üstünlükler indeksi değerleri

Ülkeler	1990	1995	2000	2001
Yunanistan	-2.09	-7.18	-4.92	-4.12
İtalya	-0.44	-3.08	-1.67	-0.92
İspanya	-3.90	-5.09	-2.55	-1.94
Portekiz	0.00	-4.09	-0.98	-0.56

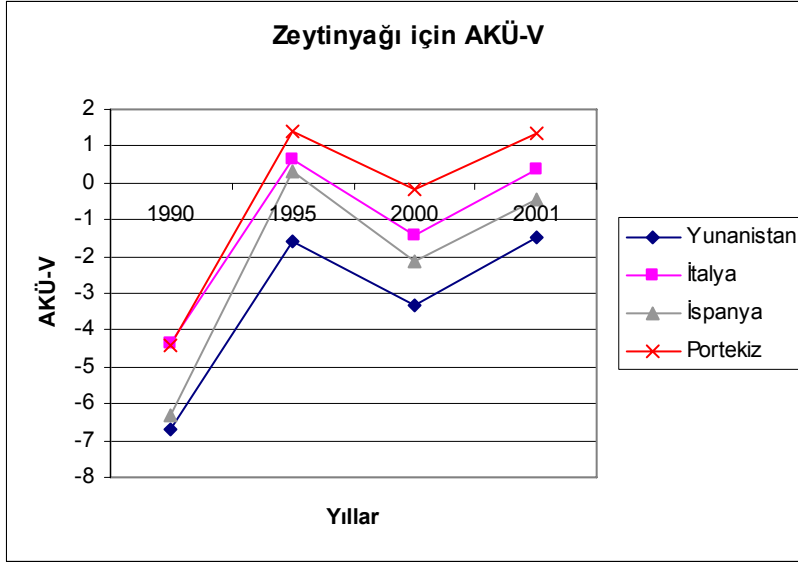
Şekil 27. Türkiye ile Yunanistan, İtalya, İspanya ve Portekiz'in zeytin için açıklanabilir karşılaştırmalı üstünlükler indeksi trendleri

Şekil 27'de görüldüğü gibi, sonuçların negatif çıkması zeytinde belirtilen ülkeler ve yıllar itibariyle Türkiye'nin Avrupa Birliği pazarında rekabet gücünün bulunmadığını göstermektedir.

Çizelge 26'de zeytinyağı için hesaplanan AKÜ-V değerleri görülebilir. Bulunan değerlerin grafiği ise Şekil 28'de sunulmuştur.

Çizelge 26. Türkiye ile Yunanistan, İtalya, İspanya ve Portekiz'in zeytinyağı için açıklanabilir karşılaştırmalı üstünlükler indeksi değerleri

Ülkeler	1990	1995	2000	2001
Yunanistan	-6.68	-1.59	-3.33	-1.50
İtalya	-4.35	0.65	-1.43	0.39
İspanya	-6.33	0.29	-2.13	-0.44
Portekiz	-4.43	1.39	-0.19	1.35

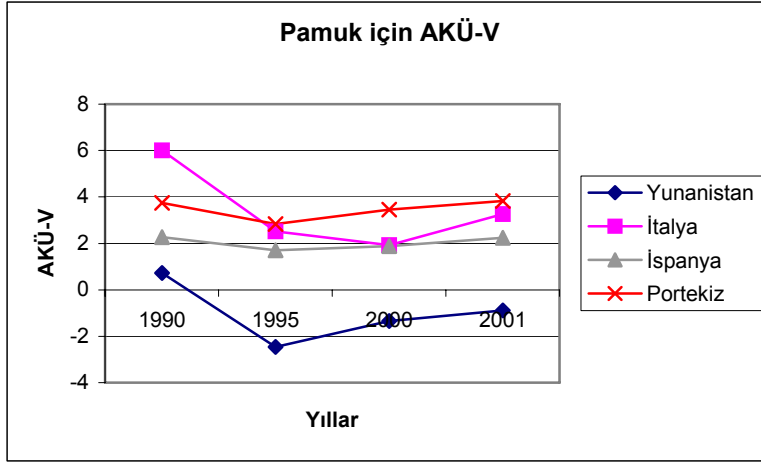
Şekil 28. Türkiye ile Yunanistan, İtalya, İspanya ve Portekiz'in zeytinyağı için açıklanabilir karşılaştırmalı üstünlükler indeksi trendleri

Zeytinyağında Türkiye'nin rekabet gücü ya hiç yoktur ya da çok az bulunmaktadır. 1995 yılında Yunanistan dışındaki diğer ülkeler karşısında azda olsa rekabet üstünlüğü vardır. 2001 yılında ise Portekiz ve İtalya'ya karşı rekabet gücü bulunmaktadır. 1990 ve 2000 yıllarında Türkiye'nin hiçbir ülke karşısında rekabet üstünlüğü bulunmamaktadır.

Çizelge 27'de pamuk için hesaplanan AKÜ-V değerleri görülebilir. Bulunan değerlerin grafiği ise Şekil 29'de sunulmuştur.

Çizelge 27. Türkiye ile Yunanistan, İtalya, İspanya ve Portekiz'in pamuk için açıklanabilir karşılaştırmalı üstünlükler indeksi değerleri

Ülkeler	1990	1995	2000	2001
Yunanistan	0.73	-2.46	-1.34	-0.89
İtalya	6.00	2.51	1.93	3.26
İspanya	2.27	1.71	1.88	2.24
Portekiz	3.74	2.84	3.46	3.82

Şekil 29. Türkiye ile Yunanistan, İtalya, İspanya ve Portekiz'in pamuk için açıklanabilir karşılaştırmalı üstünlükler indeksi trendleri

Pamuk için şekil 29'daki AKÜ-V değerlerine bakıldığında 1990 yılında Türkiye'nin Avrupa Birliği pazarında belirtilen ülkelerin hepsine karşı rekabet üstünlüğü bulunmaktadır ve bu ülkeler içerisinde en fazla İtalya'ya karşı rekabet gücü yüksektir. 1995, 2000 ve 2001 yıllarında ise Yunanistan dışındaki diğer ülkelerle rekabet edebilirliği yüksek olmasına rağmen genel olarak azalmaktadır.

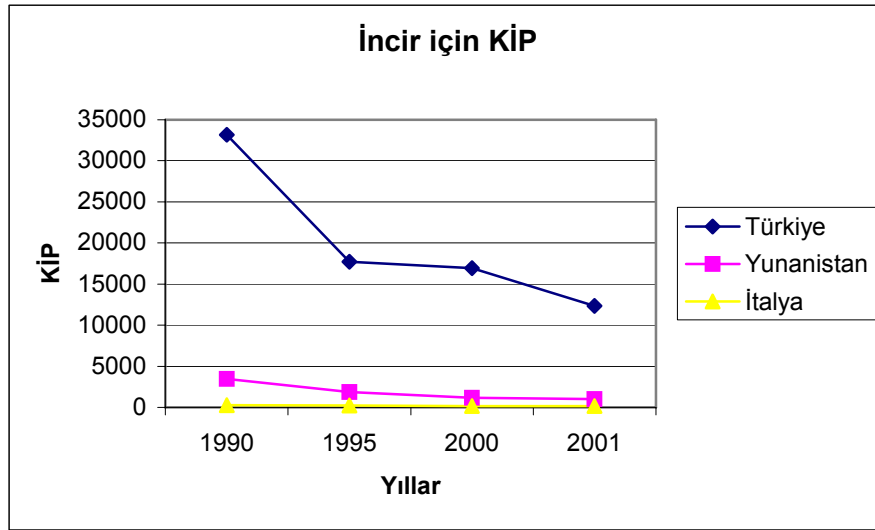
Sonuç olarak seçilmiş ürünler için hesaplanan AKÜ indeksi değerlendirildiğinde; Türkiye'nin AB pazarında incirde rakip ülkelerin hepsine karşı rekabet üstünlüğü bulunmaktadır. Zeytin ve zeytinyağında ise rakip ülkeler karşısında Türkiye rekabet üstünlüğüne sahip değildir. Pamukta ise 1990 yılında seçilmiş tüm ülkeler karşısında rekabet gücü yüksek iken, 1995, 2000 ve 2001 yıllarında Yunanistan dışındaki rakip ülkeler karşısında rekabet gücü yüksek bulunmuştur.

6.4.3. Karşılaştırmalı İhracat Performansı indeksi (KİP) ile rakip ülkelerin rekabet güçlerinin belirlenmesi

Hesaplanan KİP değerleri yıllar itibariyle ve ilgili ürünler için aşağıda verilmiştir. Çizelge 28’de incir için hesaplanan KİP değerleri görülebilir. Bulunan değerlerin grafiği ise şekil 30’de sunulmuştur.

Çizelge 28. Türkiye ile Yunanistan, İtalya, İspanya ve Portekiz’in İncir için Karşılaştırmalı ihracat performansı indeksi değerleri

Ülkeler	1990	1995	2000	2001
Türkiye	33173	17719	16937	12359
Yunanistan	3458	1863	1181	993
İtalya	254	253	140	145
İspanya	51	125	156	167
Portekiz	124	18	27	37

Şekil 30. Türkiye ile Yunanistan, İtalya, İspanya ve Portekiz’in İncir için Karşılaştırmalı ihracat performansı indeksi trendleri

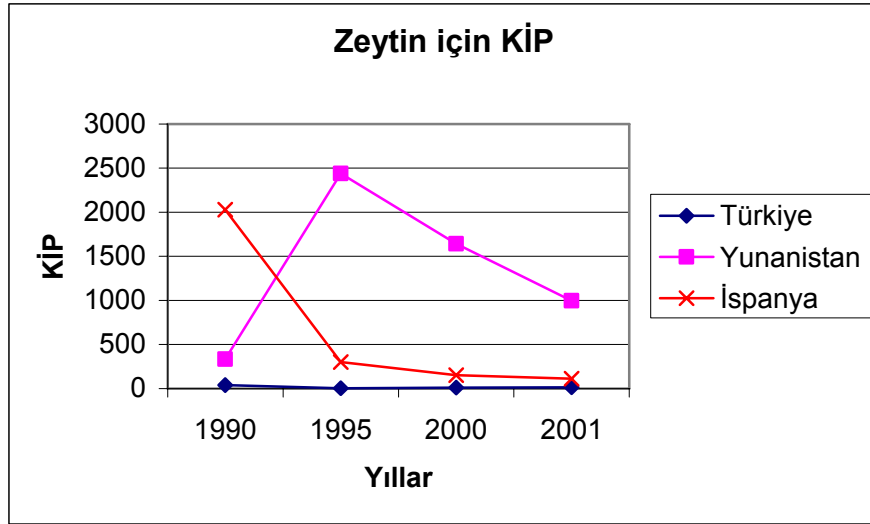
Şekil 30’da görüldüğü gibi karşılaştırmalı ihracat performansı indeksine göre Türkiye’nin belirtilen diğer ülkeler karşısında rekabet üstünlüğü bulunmaktadır fakat bu üstünlük 1990 yılından 2001 yılına kadar ki dönemsel periyotlarda azalma eğilimi göstermiştir. Yunanistan için KİP değerlerine bakıldığında ise 1990 yılında 3458, 1995 yılında 1863, 2000 yılında 1181 ve 2001 yılında ise 993 olmuştur. Yunanistan’ın indeksteki trendi 1990 yılından 2001 yılına kadar gittikçe azalmıştır. Toplam incir dış satımında zaman içerisinde rekabet gücü en az olan ülkeler ise İtalya, İspanya ve

Portekiz olmuştur. İspanya ve Portekiz'in değerleri düşük olduğundan ve trendleri pek değişim göstermediğinden şekil 30'da bu ülkelerin değerleri alınmamıştır.

Çizelge 29'da zeytin için hesaplanan KİP değerleri görülebilir. Bulunan değerlerin grafiği ise Şekil 31'de gösterilmiştir.

Çizelge 29. Türkiye ile Yunanistan, İtalya, İspanya ve Portekiz'in zeytin için Karşılaştırmalı ihracat performansı indeksi değerleri

Ülkeler	1990	1995	2000	2001
Türkiye	41	2	12	16
Yunanistan	332	2437	1642	998
İtalya	63	40	63	40
İspanya	2028	299	153	113
Portekiz	0	111	32	28

Şekil 31. Türkiye ile Yunanistan, İtalya, İspanya ve Portekiz'in zeytin için Karşılaştırmalı ihracat performansı indeksi trendleri

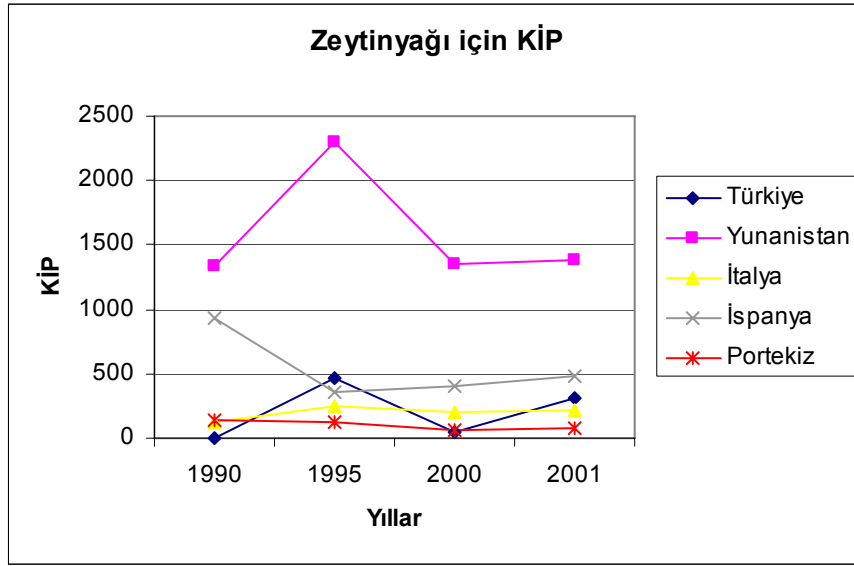
Çizelge 29'a bakıldığında 1990 yılında zeytinde Türkiye'nin diğer ülkeler içerisinde sadece Portekiz'e karşı bir üstünlüğü söz konusudur. 1995, 2000 ve 2001 yıllarında ise Türkiye'nin hiçbir ülkeye karşı üstünlüğü söz konusu değildir. Zeytinde rekabet üstünlüğü belirtilen ülkeler içerisinde 1990 yılında İspanya'da bulunmasına rağmen, 2001 yılına kadarki dönemsel periyotlarda azalma göstermiştir. 1990 yılından 2001 yılına kadarki dönemsel periyotlarda genel bir yorum yapıldığında;

Türkiye, İtalya ve Portekiz'in rekabet gücü düşüktür. Portekiz ve İtalya'nın değerleri şekil 31'de net bir görünüm sağlamadığından alınmamıştır.

Çizelge 30'da zeytinyağı için hesaplanan KİP değerleri görülebilir. Bulunan değerlerin grafiği ise Şekil 32'de sunulmuştur.

Çizelge 30. Türkiye ile Yunanistan, İtalya, İspanya ve Portekiz'in zeytinyağı için Karşılaştırmalı ihracat performansı indeksi değerleri

Zeytinyağı için KİP				
Ülkeler	1990	1995	2000	2001
Türkiye	2	471	48	311
Yunanistan	1337	2305	1345	1388
İtalya	129	247	201	210
İspanya	936	352	404	483
Portekiz	141	117	58	80

Şekil 32. Türkiye ile Yunanistan, İtalya, İspanya ve Portekiz'in zeytinyağı için Karşılaştırmalı ihracat performansı indeksi trendleri

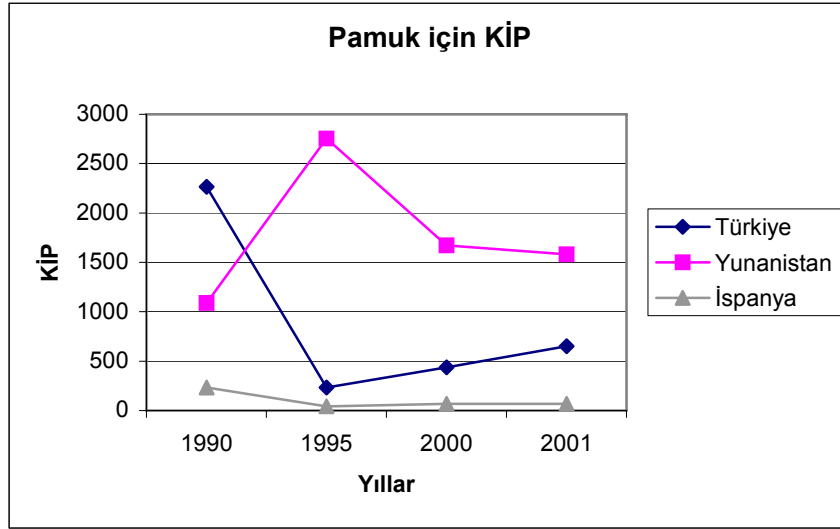
Şekil 32 incelendiğinde zeytinyağında rekabet üstünlüğü Yunanistan'da bulunmaktadır. Türkiye'nin 1990 yılında KİP indeks değerine bakıldığında hiçbir ülke karşısında rekabet üstünlüğü yoktur. 1995 yılında Yunanistan dışındaki diğer ülkeler karşısında Türkiye'nin rekabet üstünlüğü vardır. 2000 yılında Türkiye'nin yine hiçbir ülke karşısında rekabet gücü söz konusu değildir. 2001 yılında ise

Türkiye'nin İtalya ve Portekiz karşısında rekabet üstünlüğü olmuştur. Yunanistan'dan sonra ise 1995 yılı hariç İspanya'nın rekabet gücü yüksektir.

Çizelge 31'de pamuk için hesaplanan KİP değerleri gösterilmiştir. Bulunan değerlerin grafiği ise Şekil 33 'de sunulmuştur.

Çizelge 31. Türkiye ile Yunanistan, İtalya, İspanya ve Portekiz'in pamuk için Karşılaştırmalı ihracat performansı indeksi değerleri

Ülkeler	1990	1995	2000	2001
Türkiye	2265	234	437	652
Yunanistan	1087	2755	1671	1581
İtalya	6	19	64	25
İspanya	234	42	67	69
Portekiz	54	14	14	14

Şekil 33. Türkiye ile Yunanistan, İtalya, İspanya ve Portekiz'in zeytinyağı için Karşılaştırmalı ihracat performansı indeksi trendleri

Pamuk için şekil 33'de ki grafiğe bakıldığında, Türkiye'nin rekabet gücünün 1990 yılında yüksek olduğu görülmektedir fakat 1990 yılında indeks değeri 2265 iken, belirtilen yıllar itibariyle bu değer gittikçe azalmıştır. Türkiye'de bu indeks değerinin belirtilen dönemler içerisinde azalıyor olması Türkiye'de tekstil sektörünün gelişmesiyle pamukta ithalatın artıp, ihracatın azalmasıyla ilgilidir. Belirtilen yıllar itibariyle 1990 yılı dışında rekabet üstünlüğü Yunanistan'da

bulunmaktadır. Portekiz ve İtalya'nın değerleri Şekil 33'de net bir görünüm sağlamadığından alınmamıştır.

Sonuç olarak, İncirde belirtilen ülkeler içerisinde en yüksek rekabet gücü Türkiye'de bulunmektedir. Bu stnlk Türkiye'nin incir dışındaki tarım ürünleri ihracatındaki artış nedeniyle yıllar itibariyle azalmasına rağmen rakip ülkeler içerisinde en iyi durumda bulunmektedir. Zeytinde ise 1990 yılından 2001 yılına kadar ki dönemsel periyotlardaki trend belirtilen dönemlerde pek bir değişim göstermemiŐtir. Türkiye'nin zeytinyağında, 1990 yılından 2001 yılına kadar olan dönemlerde dalgalı bir trend izlediği görülmektedir. Pamukta ise Türkiye'nin 1990 yılında rakip ülkeler karşısında rekabet gücü yüksek olmasına rağmen; 1995, 2000 ve 2001 yıllarında Yunanistan dışındaki ülkelerle rekabet gücü yüksek çıkmıştır.

7. SONUÇ VE ÖNERİLER

Bu çalışma Türkiye'nin AB'ye yönelik incir, zeytin, zeytinyağı ve pamuk ihracatını Yunanistan, İtalya, İspanya ve Portekiz karşısında rekabet gücünü ihracat benzerlik indeksi, açıklanabilir karşılaştırmalı üstünlükler indeksi ve karşılaştırmalı ihracat performans indeksi kullanarak dönemler boyunca incelemiştir. Çalışmada öncelikle ilgili ürünlerde AB ve Türkiye'de uygulanan politikalar incelenmiştir. Daha sonra karşılaştırmalı üstünlüğe etki eden faktörler incelenip adı geçen indeksler tanıtılmıştır. İlgili ürünlerde indeks değerleri 1990, 1995, 2000 ve 2001 yılları için hesaplanarak indeks değerlerinde dönemler boyunca oluşan değişikliklerin gözlemlenebilmesi amaçlanmıştır. Metod kısmında açıklandığı gibi İHBİ ilgili diğer indekslerin hesaplanmasında kullanılacak rakip ülkelerin seçiminde kullanılmıştır. Ayrıca Türkiye'nin ihracatını yaptığı ürünler itibariyle ihracat Benzerlik İndeksi en yüksek olan değerler Yunanistan, İtalya, İspanya ve Portekiz de hesaplanmıştır. Bundan dolayı bu seçilen ülkeler ile seçilen ürünler bazında rekabet gücü hesaplanmıştır.

Sonuçlar Türkiye'nin AKÜ indeksine göre incirde tüm ülkelere karşı rekabet üstünlüğünün bulunduğunu göstermektedir. İncirde Türkiye'nin KİP indeksine göre rekabet gücüne bakıldığında ise AKÜ indeksi ile elde edilen rekabet gücü bulguları ile paralel çıkmıştır. AKÜ ve KİP indekslerine göre zeytindeki rekabet gücü hesaplandığında rakip ülkelere göre Türkiye'nin rekabet üstünlüğünün bulunmadığı sonucu çıkmıştır. Zeytinyağında ise AKÜ indeksine göre, Türkiye'nin diğer ülkeler karşısında rekabet üstünlüğü yoktur. KİP indeksine göre ise zeytinyağında 1990 ve 2000 yıllarında Türkiye'nin rakip ülkelere göre rekabet üstünlüğü bulunmamasına rağmen; 1995 yılında Yunanistan ve 2001 yılında ise Yunanistan ve İspanya dışındaki diğer ülkelere karşı rekabet üstünlüğüne sahip olduğu belirlenmiştir. Pamukta da AKÜ ve KİP indekslerine göre hesaplanan rekabet gücü birbirine paraleldir. Buna göre Türkiye'nin 1990 yılında rakip ülkelere karşı rekabet üstünlüğü yüksek olmasına rağmen 1995, 2000 ve 2001 yıllarında Yunanistan dışındaki diğer ülkelere karşı rekabet üstünlüğü vardır. Aynı amaca yönelik olarak kullanılan AKÜ

ve KİP indekslerinde bazı yıllarda farklı sonuçlar çıkmıştır. Bunun nedenin ise farklı değişkenlerin ve modellerin kullanılmasından kaynaklandığı düşünülmektedir.

Ele alınan dört üründe (incir, zeytin, zeytinyağı ve pamuk) Türkiye ile benzeşen ülkeler (Yunanistan, İtalya, İspanya, Portekiz) karşısında, zeytin ve zeytinyağı dışındaki ürünlerde Türkiye'nin rekabet gücünde pazar payı açısından genellikle olumlu bir tablo ortaya çıkmaktadır. İncirde rakip tüm ülkeler karşısında yüksek bir rekabet gücü mevcuttur. Pamukta ise Yunanistan dışındaki rakip ülkelere karşı rekabet üstünlüğü bulunmaktadır. Zeytin ve zeytinyağında ise rekabet gücü hiçbir rakip ülke karşısında yüksek değildir.

Küreselleşme ve AB'ye tam üyelik sürecinde Türkiye'nin ilgili ürünlerde rekabet gücünün artırılabilmesi ve benzer ürünler yetiştiren Yunanistan, Portekiz, İspanya ve İtalya ile rekabet edebilmesi için bir dizi önlemlerin alınması gerekmektedir. Belirtilen ürünler için genel olarak alınabilecek önlemler aşağıdaki gibi özetlenmiştir:

Ülkemizde girdi maliyetlerinin dünya ortalamalarının üzerinde olması nedeniyle girdi pazarlarına yönelik düzenlemelerin yapılması önem taşımaktadır. Bu bağlamda girdi pazarlarında rekabetçi ortamın sağlanması suretiyle maliyetler azaltılabileceği gibi genel ekonomi politikası önlemleri alınarak ekonomide fiyat istikrarının sağlanması, rekabetçi ortamın geliştirilmesi maliyetlere olumlu yansıtacaktır. Bunun yanında ihracat pazarlarının iyi tanınması ve ilgili pazardaki hedef kitleye yönelik uygun pazarlama karmalarının oluşturulması gerekir. Yani ürün, fiyat, dağıtım ve satış çabalarının iyi organize edilmesi gerekir. Bu süreçte özellikle zeytin ve zeytinyağı ile markalaşma, paketlenme ve imaj oluşturma çabaları yoğunluk kazanmalıdır. Ayrıca AB pazarı ve diğer dış pazarlara yönelik pazar araştırmalarının ilgili devlet kurumlarınca etkin bir şekilde yapılması, pazardaki tüketici eğilimlerinin iyi izlenmesi ve bu sonuçların üretici veya pazarlayıcı kesime iyi yansıtılması rekabet gücü açısından olumlu olacaktır. Pamuk gibi büyük ölçekli alanlarda üretilen ürünlerde ise rekabet gücünün artırılması için ölçek ekonomisinden yararlanılarak üretim kapasitesinin genişletilmesi birim maliyeti azaltacağı gibi, yenilikleri kolay takip etmeyi ve girdileri ucuza sağlamayı beraberinde getirecektir.

İlgili ürünlerde standardizasyon, paketleme, dereceleme gibi kriterlerin sağlanması Türkiye'nin rekabet gücüne olumlu yansıyacaktır.

Bilindiği gibi tarım sektörünün desteklenmesinin gereği, tarım ürünlerinin stratejik öneminden ve üretimin doğa koşullarına bağlı olmasından kaynaklanmaktadır. Piyasa ekonomisinin sağlıklı olarak işlediği birçok ülkede de tarım önemli ölçüde desteklenmektedir. Ancak destekleme yöntemleri farklılık göstermektedir. Stratejik öneme sahip tarım ürünlerinin desteklenmesi kaçınılmazdır. Nitekim tarım sektörü için stratejik ürünler konumunda olan incir, zeytin ve pamuğun desteklenmesi büyük önem taşımaktadır.

Türkiye'de tarım sektörünün temel sorunlarından biri de nerede, hangi ürünlerin ve ne miktarda üretileceğinin planlanması diğer bir ifade ile üretim planı yapılmamasıdır. Tüm ülke genelinde üretim planı yapılabilmesi için sağlıklı bir kayıt sistemine ve yeterli tarım envanterine ihtiyaç vardır. Bu çalışma uzun vadede tamamlanabilecektir.

Belirtilen ürünlerin her birinde ürün bazında alınabilecek bazı önlemler ise aşağıdaki gibi özetlenmiştir:

Kuru incirde üretimin kontrol altına alınması, arz ve talep dengesinin kurulması, fiyat istikrarının sağlanması açısından, TARIŞ'ın müdahale aracı olarak kullanılmasının terk edilmesinin ardından, ürün stoklanması aşamasında AB'de uygulanan sisteme benzer stoklama ajansları oluşturulması ve bunların desteklenmesi gerekmektedir. Diğer taraftan üretimde aşırı artışların oluşmasını engellemek için üretim ve alan kontrolü zorunludur. Üreticiler ile işleme tesisleri ve dış satımcılar arasındaki ilişkileri geliştirmek ve üretimi hedefler doğrultusunda yönlendirecek bir sistemin, AB'de olduğu gibi sözleşme, üretim yardımı ve minimum fiyat uygulamaları ile oluşturulması da gerekli görülmektedir. Taze incirde ise, üretimin artırılması ve yönlendirilmesi gerekmektedir. Aynı şekilde dış satımın da artırılması amaç olmalıdır. Türkiye'de taze incir pazarlamasında üretici örgütleri bulunmamaktadır. AB'nde yaş meyve sebze piyasa düzenlerinde kooperatiflerin etkinliği büyük önem taşımaktadır. Türkiye'de ise yaş meyve sebze piyasalarında yer almayan kooperatif organizasyonların teşvik edilmesi, taze incir üretim ve işlenmesine yönelik organizasyonların etkinliğinin artırılması önem arz etmektedir. Taze incir

dış satımı yapan firmaların EUREPGAP protokolü içinde yer almaya çalışmaları ve bu yönde çaba harcamaları gerekmektedir.

Zeytin üretimi zeytin ağacının özelliğinden kaynaklanan periyodisiteden dolayı bir yıl çok(var yılı) bir yıl az(yok yılı) ürün vermekte olup zeytinyağı üretimi de yıllar itibariyle periyodisite nedeniyle dalgalı bir seyir izlemektedir. Türkiye’de periyodisite nedeniyle üretimde artış ve azalışlar yoğun olarak hissedilmektedir. AB’ye üye olunması halinde Topluluğun yeni zeytin ağacı dikimi ile ilgili kısıtlamaları sebebiyle Türkiye’de mevcut ağaç varlığını artırarak üretimi artırmak mümkün olmayacaktır. Bu sebeple AB ile miktar açısından da rekabetin sağlanabilmesi için zeytin ağacı sayısının da üyelik öncesinde artırılması gerekmektedir. Ancak verimli ve kaliteli üretimin sağlanması ve periyodisiteyi azaltıcı önlemlerin alınabilmesi için üreticilerin teknik konularda yetiştirilmesi, kaliteli üretim konusunda bilinçlendirilmesi ve ekonomik olarak güçlendirilmesi gerekmektedir. Bu bağlamda AB piyasa düzeni ile uyumlu destekleme politikaları geliştirilerek üreticinin gelir seviyesinin artırılması gerekmektedir. Bir yandan ambalajlı zeytinyağı ihracatının teşvik edilmesi sağlanırken diğer yandan da dış pazarlarda tanıtım faaliyetlerine ağırlık verilmesi gerekmektedir. Zeytinyağı tüketiminin ve ihracatının artması her şeyden önce kaliteli üretimin yaygınlaşması, standartlara uyulması ve firmaların yanı sıra sektör bazında iç ve dış tanıtım ve pazarlama stratejilerinin geliştirilmesi ile mümkün olacaktır.

Pamuk üretiminin sürekliliğinin sağlanması tarım ve sanayi sektörü için büyük önem arz etmektedir. Pamuk üreticisi ülkelerin büyük bir bölümü pamuğun stratejik öneminin farkındadır ve imkânları doğrultusunda pamuk üretiminin sürekliliğinin sağlanması için önlemler almaktadırlar. Pamukta üretim maliyetlerinin, birçok pamuk üreticisi ülkeye oranla yüksek olması, pamuk üreticilerinin rekabet gücünü olumsuz yönde etkilemektedir. Küreselleşme kapsamında özellikle gelişmekte olan ülkelerin tarım sektörü gibi emeğin yoğun olduğu sektörlerde dışa bağımlı hale gelmeleri ülke geleceği açısından tehlike arz etmektedir. Türkiye’de pamukta dış ticaret açığı hızla artmış ve Türkiye dünyanın en fazla pamuk dış alımı yapan ülkesi konumuna gelmiştir. Yerli pamuk üretiminin sürdürülebilirliği tehlikeye girmektedir. Üreticiler dış alım yolu ile gelen

pamuklarla rekabet etmekte güçlük çekmektedirler. Yerli üretimin korunması amacıyla DTÖ anlaşmaları çerçevesinde, standart, kalite, tarife dışı engeller gibi önlemlere başvurulabilir.

ÖZET

Türkiye bulunduğu coğrafi konum nedeniyle ve Akdeniz iklimi özelliğiyle İtalya, İspanya ve Yunanistan gibi diğer Akdeniz ülkeleri ile birlikte dünyanın önde gelen zeytin, zeytinyağı, incir ve pamuk üreticilerindedir.

Seçilmiş ürünlerdeki dünya üretimlerine bakıldığında; incirin % 23,10'unu, zeytinin %7.80'ini, zeytinyağının % 4,5'ini ve pamuğun ise % 4,5'ini Türkiye'nin karşıladığı görülmektedir.

Gittikçe artan küreselleşme eğilimi uluslararası ticaretin serbestleşmesine ve dolayısıyla yoğun bir rekabet ortamının oluşmasına yol açmaktadır. Küreselleşmenin ve bölgesel bütünleşmenin devam ettiği günümüzde rekabet gücü önem kazanmıştır.

Bu çalışma Türkiye'nin AB'ye yönelik incir, zeytin, zeytinyağı ve pamuk ihracatını Yunanistan, İtalya, İspanya ve Portekiz karşısında rekabet gücü açısından incelemektedir.

İlgili sektörlerdeki rekabetçi durum; ihracat benzerlik indeksi, açıklanabilir karşılaştırmalı üstünlükler indeksi ve karşılaştırmalı ihracat performans indeksi kullanılarak belirlenmiştir.

İlgili ürünlerde indeks değerleri 1990, 1995, 2000 ve 2001 yılları için hesaplanarak indeks değerlerinde dönemler boyunca oluşan değişikliklerin gözlemlenebilmesi amaçlanmıştır.

Sonuçlar Türkiye'nin incirde belirtilen rakip ülkelere karşı ve pamukta ise Yunanistan dışındaki diğer ülkelere karşı rekabet gücünün yüksek olduğunu göstermiştir.

Küreselleşme ve AB'ye tam üyelik sürecinde Türkiye'nin ilgili ürünlerde standardizasyon, paketleme, dereceleme gibi kriterleri sağlaması rekabet gücüne olumlu yansımaktır.

SUMMARY

Turkey is one of the main producers of olive, olive oil, fig, and cotton together with the Italy, Spain, and Greece because of the its geographic location and Mediterranean climate.

Turkey supplies 23.10 % of fig, 7.80% of olive, 4.5% of olive oil, and 4.5% of cotton produced in the world.

The speed process of globalization leads to freer international trade and consequently fierce competition in the world. Being competitive is especially important in today's globalizing world.

This study examines the competitiveness of Turkey's fig, olive, olive oil, and cotton export to the EU compared with Greece, Italy, Spain, and Portugal.

The competitiveness of the selected sectors were examined employing export similarity index, revealed comparative advantage, and comparative export performance index.

The index values in the selected items were determined for the years of 1990, 1995, 2000, and 2001 in order to observe the trend in the index values.

The results showed that Turkey has a high competitiveness in figs among all other concerned countries compared while has competitiveness in cotton again among all other countries compared except Greece.

Certain marketing measures such as standardization, packaging, and classification will contribute to the competitiveness for Turkey in the processes of globalization and EU integration.

TEŐEKKÜR

Bu alıőmanın gerekleŐmesine olanak sağlayan, deneyim ve bilgilerini alıőmanın t¼m aşamalarında esirgemeyen danışman hocalarım Sayın Prof. Dr. Kezban KONAK ve Sayın Yard. Doç. Dr. Cemal ATICI' ya teŐekk¼r¼ bir borç bilirim.

Bilgisayar ile ilgili t¼m bilgilerini paylaŐan Sayın Yard. Doç. Dr. G¼ksel ARMAĞAN'a, verilerin temininde yardımlarını esirgemeyen T.C. BaŐbakanlık Dış Ticaret M¼steŐarlıđı Ekonomik Araştırmalar ve Değerlendirme Genel M¼d¼r Yardımcısı Sayın H¼samettin NEBiOĞLU' na, konuyla ilgili bilgilerini paylaŐan Gazi Üniversitesi İ. İ. B. F. Ekonometri B¼l¼m¼nden Sayın Prof. Dr. Serdar Kılıkapan'a teŐekk¼rlerimi bir borç bilirim.

Çalışma boyunca her t¼rl¼ manevi desteği sağlayan, Sayın M¼zeyyen SU' ya, Uludağ Üniversitesi Ziraat Fak¼ltesi Tarla Bitkileri B¼l¼m¼nden Sayın Prof. Dr. Z. Metin TURAN'a, Uludağ Üniversitesi Ziraat Fak¼ltesi Dekanı Sayın Prof. Dr. Vahap KATKAT'a ve Ziraat M¼hendisi Serdar SERT'e, iten teŐekk¼rlerimi sunarım.

Ayrıca AD Ziraat Fak¼ltesi Tarım Ekonomisi B¼l¼m¼ne bana sağladığı t¼m olanaklardan dolayı teŐekk¼r ederim.

Mehtap SU

KAYNAKLAR

- ABAY, C., E. OLHAN, Y. UYSAL, F. YAVUZ, B. TÜRKEKUL, 2005. Türkiye’de Tarım Politikalarında Değişim, Türkiye Ziraat Mühendisliği 6. Teknik kongresi., Milli Kütüphane, Tarım Haftası Kongre, 1. cilt., s.63-80, Ankara.
- AKGÜNGÖR, S., F. BARBOROS, N. KUMRAL, 2001. Türkiye’de Meyve ve Sebze İşleme Sanayinin Avrupa Birliği Piyasasında Sürdürülebilir Rekabet Gücü Açısından Değerlendirilmesi, TEAE Proje Raporu.Ocak Sayısı, s.25-36, Ankara.
- AKSOY, U., 2005. Kuru incir üretiminde verim ve kaliteyi artırmaya yönelik uygulamalar,
www.ziraatci.com/yetistir/sayfa.asp?konuid=154&manuel=off&fhf
- ALPAY, S., İ. YALCIN, T. DÖLEKOĞLU, 2001. Avrupa Birliği Kalite ve Sağlık Standartlarının Türk Gıda Sanayi Sektörü Rekabet Gücü Üzerine Etkisi, TEAE Proje Raporu, Mart Sayısı, Ankara.
- ANAÇ, H., 2003. Kuru İncir, Bakış Dergisi, Tarımsal Ekonomi Araştırma Enstitüsü, sayı:3, Haziran, 2003, Ankara.
- ANONYMOUS, 1993. Framework For Analyzing The Competitiveness of The Agri-Food Sector, Working Paper Policy Branch, Agriculture Canada, No. 3-93, 50pp.
- ANONİM, 1995. Türkiye’nin Rekabet Gücü (AB Ülkeleri, Japonya ve ABD Karşılaştırmalı), TİSK İnceleme Yayınları, Sayı:15, s. 5-7, Ankara.
- ANONYMUS, 1995. The Competitiveness of Cotton in The World: Countries Outside The Francophone Zone. Volume 1. Summary, Collection Rapports d'Etude, 321 pp., Paris, France.
- ANONİM, 2000. Rekabet Hukuku ve Politikaları Özel İhtisas Komisyonu Raporu, Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı, DPT, s. 3-4, Ankara.
- ANONİM, 2001. İmalat Sanayi Sektörünün Avrupa Birliği Pazarındaki Rekabet

Gücü Araştırması, DİE, ISSN 1305-1717, Ankara.

ANONİM, 2002. Yeni Rekabet Stratejileri ve Türk Sanayisi, TÜSİAD, Yayın
No:07/322, s.68, Ankara.

ANONİM, 2003. İncir Çalışma Grubu Raporu, TZOB,
www.tzob.org.tr/tzob/tzob_ana_sayfa.htm

ANONİM, 2004. Pamuk Çalışma Grubu Raporu, TZOB,
http://www.tzob.org.tr/tzob/tzob_ana_sayfa.htm

ANONİM, 2004. Bülten, İzmir Ticaret Odası, s.5 , İzmir.

ANONİM, 2005. Dünyada ve Türkiye’de Pamuk,
www.cukobirlik.com.tr/urunler/pamuk .

ATICI, C., ARMAĞAN G., SZOVICS P., 2004. The Competitiveness of Livestock
Sector In Some Selected European Union Candidate Countries, ADÜ
Ziraat Fakültesi Dergisi, cilt.1, sayı 1, Aydın.

ATICI ,C., 2002. Aydın İlinde Pamuk, İncir ve Buğdayın Karşılaştırmalı
Üstünlüklerinin Belirlenmesi.*Tarım Ekonomisi Dergisi*,7, 2002:13-21.

BALASSA, B., 1965. Trade Liberalization and Revealed Comparative Advantage,
Manchester School Of Economic and Social Studies, Vol.33,
p. 99-133.

BUTAULT, J.P., M. CYNOCYNATUS, 1991. Costs Of Production and The
Competitiveness Of European Agriculture, Actes et Communications
Economie et Sociologie Rurales, Institut National de la Recherche
Agronomique, No. 5, 244pp., Paris; France

DEMİR, İ., 2005. Alt Sektörlerde Rekabet Gücü Ölçüm Yöntemleri, DPT,
<http://ekutup.dpt.gov.tr/planlama/42nciyil/demiri.pdf>

DIAZ, M.A., 1995. The Competitiveness Of The Food Industry, Revista-Espanola de
Economia Agraria, No. 173, 253-266.

DÖNMEZ, S., 2004. AB’de Zeytinyağı Piyasa Düzeni ve Türkiye Açısından
Değerlendirilmesi, Ege Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Yüksek
Lisans Tezi, s. 67,110-115 İzmir.

DPT, Bilgi İşlem.Kişisel Görüşmeler.2004.

- ERKAN, O., 2000. Türk tarımında Uygulanan Politikalar, Türkiye Ziraat Mühendisliği V. Teknik Kongresi Cilt: 1, Ankara.
- ESEN, Ş., 2005. Türk Rekabet Politikası ve Rekabet Politikasından Beklentiler, www.ceterisparibus.net/arsiv/s_esen.doc
- EUROPEAN COMMUNITY, Comext Database, 1990-2001.
- FAO, Statistical Database, 2005.
- GÖKDEMİR, B., 2004. Tarımda Piyasa Reformu(Türk Tarımı Özelinde Tarım ve Rekabet Politikası İlişkisi), Rekabet Kurumu, Ankara.
- GÖKSU, Ç., 2003. Türkiye’de ve Avrupa Birliği’nde Zeytinyağı Sektörü, İGEME, s. 59-67, Ankara.
- IMD, The world competitiveness yearbook 2004, www01.imd.ch/wcc/ranking
- İŞİN, F., T. ÇUKUR, G. ARMAĞAN, F. ÇOBANOĞLU, 2004. Dünya Ticaret Örgütü Anlaşmaları Çerçevesinde Avrupa Birliği ile Gümrük Birliği ve Olası Tam Üyelik Açısından Türkiye Taze ve Kuru İncir Dış Satım Olanakları Üzerine Bir Araştırma, Aydın Güçbirliği Yayınları No:1, s. 30-33, 137, 69-71, Aydın.
- KAŞKA, N., M. GÜLERYÜZ, M. KAPLANKIRAN, S. KAFKAS, S. ERCİŞLİ, A. EŞİTKEN, R. ASLANTAŞ, E. AKÇAY, 2004. Türkiye meyveciliğinde üretim hedefleri, www.zmo.org.tr/etkinlikler/6tk05/025kaskaveark.pdf .
- KILIÇKAPLAN, S., 1997. Uluslararası Rekabet Gücünün Ölçülmesinde(AKÜ) Açıklanmış Karşılaştırılmalı Üstünlük İndeksine Alternatif Bir Yaklaşım, Gazi Üniversitesi İ. İ. B. F. Ekonometri Bölümü, s. 8-9, Ankara.
- KİBRİTÇİOĞLU, A., 1996. Uluslararası Rekabet Gücüne Kavramsal Bir Yaklaşım, Uluslararası (Makro) İktisat-Okumalar (der.), Tasarım Dizgi Fotokopi Ofset Bilgisayar Yayıncılık Ltd. Şti., Ankara.
- KOTAN, Z., 2002. Uluslararası Rekabet Gücü Göstergeleri “Türkiye Örneği”, Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası Araştırma Genel Müdürlüğü, Ankara.
- ORUÇ, E., M. GÜNGÖR, G. EVREN, M.K. CANTEKİNLER, T. GÜÇLÜ, 2003. Rekabet Politikası, Telekomünikasyon Kurumu, s. 7, Ankara.

- ÖZKAYA, T., F.İŞİN, A.UZMAY, 2001. Türkiye ve Avrupa Birliği'nde Tarım Sektörüne Yönelik Desteklemeler, Ege Üniversitesi Ziraat Fakültesi Tarım Ekonomisi Bölümü, İzmir.
- PALA, M., B. SAYGI, 1991. İhracata Yönelik Gıda Sanayi Ve Rekabet Gücünün Arttırılması, İstanbul Ticaret Odası, Yayın No: 1991-24, İstanbul.
- RAVI, P.C., D.M.G. REDDY, 1998. Export competitiveness of selected agricultural commodities: evidences from Karnataka, Bihar Journal of Agricultural Marketing, 6: 1, 17-23.
- SARAÇOĞLU, B., N. Köse, 2000. Bazı Gıda Sanayilerinin Uluslararası Rekabet Gücü: Makarna, Bisküvi ve Un Sanayi, TEAE, Proje Raporu 2000-2. , Ankara.
- SAYIN, C., Y. TAŞCIOĞLU, M.N. MENCET, 2002. Türkiye'de Pamuktan Tekstile Uzanan Süreçte İzlenen Politikalar, Dış Pazar Rekabet Olanakları ve Ülkeye Yansımaları, V. Pamuk, Tekstil ve Konfeksiyon Sempozyumu, Akdeniz Üniversitesi Ziraat Fakültesi Tarım Ekonomisi Bölümü, Antalya.
- MATTAS, K., K. GALANOPOULOS, 1996. EU's Food Intra-Trade: A Retrospective Analysis Of Competitiveness, Quarterly Journal of International Agriculture, 35: 3, 257-268.
- NACAĞ, P., 2004. Türkiye'nin Pamuk Dış Ticaretinin Yapısı ve Bunu Etkileyen Faktörler Üzerine Bir Araştırma, Ege Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Doktora Tezi, s. 294-297, 158-162, 166-169, İzmir.
- NCC, 2005 National Competitiveness Council,
www.forfas.ie/ncc/reports/ncc041014_competitiveness_challenge
- TRAILL, W.B., E. PITTS, 1997. Competitiveness In The Food Industry, Blackie Academic Professional, xvi + 301 pp., London, UK.
- TURHAN, Ş., 2004. Türk Gıda Sanayinde Rekabet Gücü Analizi, Uludağ Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Tarım Ekonomisi Anabilim Dalı, Doktora Tezi, 2004, Bursa.

USTA H., 2003. Pamuk sektör Profil Araştırması, İstanbul Ticaret Odası, İstanbul.

UYSAL, Y., 2002. Türkiye'nin Tarım Sektöründe Rekabet Gücünün Artırılması İçin Uygulanması Gereken Politikalar, Ege Üniv. Ziraat Fakültesi 1. Bilimsel Etkinlik Günleri, Panel: Avrupa Birliği Çerçevesinde Türk Tarımının Geleceği, İzmir.

UZK, 2005. www.internationaloliveoil.org/downloads/production3_ang.PDF .

VOLLRATH, T.L., B. GREENSHIELDS, M. BELLAMY, 1989. Agricultural Competitiveness In An İnterdependent World. Government İntervention In Agriculture: Cause And Effect. IAAE-Occasional Paper, No. 5, 141-150.

YILMAZ, B.,2003. "Turkey's Competitiveness In The European Union: A Comparison With Five Candidate Countries – Bulgaria, The Czech Republic, Hungary, Poland, Romania – and The EU 15" www.ezoneplus.org. Ezoneplus Working Paper No.12, February, Berlin.

Ek Çizelge 1. Türkiye'nin incir, zeytin, zeytinyağı ve pamuk ihracatı, toplam tarım ürünleri ihracatı ve toplam ihracatı (1000\$)

TÜRKİYE			
	Ürünlerin İhracatı	Toplam Tarım Ürünleri İhracatı	Toplam İhracat
1990			
İncir	47432	1248235	7559880
Zeytin	6	1248235	7559880
Zeytinyağı	202	1248235	7559880
Pamuk	52071	1248235	7559880
1995			
İncir	62620	2053693	12091961
Zeytin	4	2053693	12091961
Zeytinyağı	99338	2053693	12091961
Pamuk	12201	2053693	12091961
2000			
İncir	60222	1778799	16206360
Zeytin	28	1778799	16206360
Zeytinyağı	9839	1778799	16206360
Pamuk	17725	1778799	16206360
2001			
İncir	51331	1947032	18070566
Zeytin	45	1947032	18070566
Zeytinyağı	64955	1947032	18070566
Pamuk	25591	1947032	18070566

Kaynak: Comext Database, 1990-2001.

Ek Çizelge 2. Yunanistan'ın incir, zeytin, zeytinyağı ve pamuk ihracatı, toplam tarım ürünleri ihracatı ve toplam ihracatı (1000\$)

YUNANİSTAN			
	Ürünlerin İhracatı	Toplam Tarım Ürünleri İhracatı	Toplam İhracat
1990			
İncir	7484	1889507	5953206
Zeytin	74	1889507	5953206
Zeytinyağı	243985	1889507	5953206
Pamuk	37817	1889507	5953206
1995			
İncir	6590	2055696	6174774
Zeytin	5286	2055696	6174774
Zeytinyağı	486825	2055696	6174774
Pamuk	143613	2055696	6174774
2000			
İncir	3507	1485314	5266668
Zeytin	3209	1485314	5266668
Zeytinyağı	195000	1485314	5266668
Pamuk	56581	1485314	5266668
2001			
İncir	3236	1527943	5348670
Zeytin	2175	1527943	5348670
Zeytinyağı	227586	1527943	5348670
Pamuk	48700	1527943	5348670

Kaynak: Comext Database, 1990-2001.

Ek Çizelge 3. İtalya'nın incir, zeytin, zeytinyağı ve pamuk ihracatı, toplam tarım ürünleri ihracatı ve toplam ihracatı (1000\$)

İTALYA			
	Ürünlerin İhracatı	Toplam Tarım Ürünleri İhracatı	Toplam İhracat
1990			
İncir	2217	7617858	98032215
Zeytin	57	7617858	98032215
Zeytinyağı	95169	7617858	98032215
Pamuk	782	7617858	98032215
1995			
İncir	4519	10368106	121986080
Zeytin	440	10368106	121986080
Zeytinyağı	262840	10368106	121986080
Pamuk	4984	10368106	121986080
2000			
İncir	2638	9442283	120982988
Zeytin	787	9442283	120982988
Zeytinyağı	218100	9442283	120982988
Pamuk	13679	9442283	120982988
2001			
İncir	2980	9617136	116511620
Zeytin	558	9617136	116511620
Zeytinyağı	216461	9617136	116511620
Pamuk	4829	9617136	116511620

Kaynak: Comext Database, 1990-2001.

Ek Çizelge 4. İspanya'nın incir, zeytin, zeytinyağı ve pamuk ihracatı, toplam tarım ürünleri ihracatı ve toplam ihracatı (1000\$)

İSPANYA			
	Ürünlerin İhracatı	Toplam Tarım Ürünleri İhracatı	Toplam İhracat
1990			
İncir	368	6262962	37181533
Zeytin	1496	6262962	37181533
Zeytinyağı	566481	6262962	37181533
Pamuk	27008	6262962	37181533
1995			
İncir	2218	10276315	63259129
Zeytin	3239	10276315	63259129
Zeytinyağı	371866	10276315	63259129
Pamuk	11031	10276315	63259129
2000			
İncir	3936	12634150	78070511
Zeytin	2548	12634150	78070511
Zeytinyağı	586499	12634150	78070511
Pamuk	19200	12634150	78070511
2001			
İncir	4590	12873114	76423719
Zeytin	2070	12873114	76423719
Zeytinyağı	667197	12873114	76423719
Pamuk	17905	12873114	76423719

Kaynak: Comext Database, 1990-2001.

Ek Çizelge 5. Portekiz'in incir, zeytin, zeytinyağı ve pamuk ihracatı, toplam tarım ürünleri ihracatı ve toplam ihracatı (1000\$)

PORTEKİZ			
	Ürünlerin İhracatı	Toplam Tarım Ürünleri İhracatı	Toplam İhracat
1990			
İncir	116	814946	12337623
Zeytin	0	814946	12337623
Zeytinyağı	11071	814946	12337623
Pamuk	807	814946	12337623
1995			
İncir	39	1230819	17520719
Zeytin	144	1230819	17520719
Zeytinyağı	14847	1230819	17520719
Pamuk	425	1230819	17520719
2000			
İncir	71	1285104	20520713
Zeytin	54	1285104	20520713
Zeytinyağı	8601	1285104	20520713
Pamuk	401	1285104	20520713
2001			
İncir	108	1384436	21605245
Zeytin	56	1384436	21605245
Zeytinyağı	11923	1384436	21605245
Pamuk	397	1384436	21605245

Kaynak: Comext Database, 1990-2001.

Ek Çizelge 6. AB'nin incir, zeytin, zeytinyağı ve pamukta dünyaya toplam tarım ürünleri ihracatı ve toplam ürün ihracatı (1000\$)

	AB Toplam Tarım Ürünleri İhracatı	AB Toplam Ürün İhracatı
1990		
İncir	148668850	17030
Zeytin	148668850	1751
Zeytinyağı	148668850	1436032
Pamuk	148668850	273776
1995		
İncir	192382209	33106
Zeytin	192382209	20295
Zeytinyağı	192382209	1976701
Pamuk	192382209	487788
2000		
İncir	175216677	35024
Zeytin	175216677	23051
Zeytinyağı	175216677	2014033
Pamuk	175216677	399314
2001		
İncir	169705504	36200
Zeytin	169705504	24208
Zeytinyağı	169705504	1821000
Pamuk	169705504	342164

Kaynak: FAO, 2005.

ÖZGEÇMİŞ

1978 yılında Konya’da doğdu. İlk, orta ve lise öğrenimini Konya(Akşehir)’da tamamladı. 2001 yılında Uludağ Üniversitesi Ziraat Fakültesi Tarla Bitkileri Bölümünden mezun oldu. 2003 yılında ADÜ Fen Bilimleri Enstitüsü Tarım Ekonomisi Anabilim Dalında yüksek lisansa başladı.